

**DIAGNOZA
SYTUACJI
SPOŁECZNEJ,
GOSPODARCZEJ
I PRZESTRZENNEJ
GMINY
MIEJSKIEJ
KOWARY**

**Urząd Miejski w Kowarach
maj 2026'**

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	2
Położenie Gminy, jej powiązania z otoczeniem oraz rola w hierarchii osadniczej kraju i regionu	3
1. SFERA SPOŁECZNA	5
1.1. Demografia	5
1.2. Warunki mieszkaniowe	12
1.3. Wychowanie przedszkolne i oświata	16
1.4. Ochrona zdrowia	21
1.5. Pomoc społeczna oraz lokalna polityka społeczna	22
1.6. Kultura i działalność biblioteczna	24
1.7. Sport i rekreacja, infrastruktura wypoczynkowa	25
1.8. Organizacje pozarządowe i budżet obywatelski	27
1.9. Współpraca z partnerami zewnętrznymi	29
1.10. Promocja Gminy	30
1.11. Bezpieczeństwo publiczne	31
2. SFERA GOSPODARCZA	34
2.1. Rynek pracy	34
2.2. Profil gospodarczy Gminy	35
2.3. Finanse samorządowe	39
3. SFERA PRZESTRZENNO-ŚRODOWISKOWA	42
3.1. Zasoby środowiska przyrodniczego	42
3.2. Klimat i zmiany klimatyczne	50
3.3. Zagrożenia środowiskowe	53
3.4. Ochrona przyrody i krajobrazu	58
3.5. Zasoby środowiska kulturowego	63
3.6. Struktura użytkowania oraz własności gruntów	67
3.7. Zagospodarowanie przestrzennego	68
3.8. Ruch budowlany	72
3.9. Infrastruktura techniczna i transportowa	72
4. USTALENIA I POSTULATY DOTYCZĄCE ROZWOJU GMINY W DOKUMENTACH REGIONALNYCH I PONADLOKALNYCH	78
4.1. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030	78
4.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego	79
4.3. Rekomendacje dla planowania rozwoju w Górskim Obszarze Funkcjonalnym	82
4.4. Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029	82
5. BADANIA ANKIETOWE I KONSULTACJE SPOŁECZNE – BUDOWANIE STRATEGII ROZWOJU GMINY MIEJSKIEJ KOWARY NA LATA 2026-2035	83
5.1. Diagnoza społeczności Miasta Kowary wykonana w ramach Lokalnego Partnerstwa PAFW	83
5.2. Warsztaty strategiczne w dniach 12-13 marca 2026 r.	85
Źródła	91
Spis tabel i rysunków	93

WPROWADZENIE

Zgodnie z art. 10e ust 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, gmina może opracować strategię rozwoju gminy. Rada Miejska w Kowarach w dniu 30 października 2025 r. podjęła uchwałę Nr XXV/113/25 w sprawie przystąpienia do sporządzenia Strategii Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary na lata 2026–2035 oraz określenia szczegółowego trybu i harmonogramu opracowania projektu strategii, w tym trybu konsultacji (publikacja: Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego poz. 4519 z dnia 7 listopada 2025 r.) Wymogiem wobec strategii rozwoju gminy, określonym w art. 10e ust 3 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, jest zawieranie przez nią wniosków z diagnozy, o której mowa w art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, przygotowanej na potrzeby tej strategii. Zgodnie ze wspomnianym wyżej art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, podmiot opracowujący projekt strategii rozwoju przygotowuje diagnozę sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, z uwzględnieniem obszarów funkcjonalnych, w tym miejskich obszarów funkcjonalnych.

Niniejszy dokument stanowi zatem diagnozę, o której mowa w art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, opracowaną na potrzeby sporządzenia Strategii Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary na lata 2026–2035.

Zgodnie z poglądem wyrażonym w publikacji pn. „Strategia rozwoju gminy. Poradnik praktyczny” z 2021 r., przygotowanym na zlecenie Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej przez ekspertów FRDL Małopolskiego Instytutu Samorządu Terytorialnego i Administracji z Krakowa: „kompleksowa i pogłębiona diagnoza stanowi punkt wyjścia i bazę dla opracowania strategii rozwoju gminy [...] Diagnoza może być przygotowana jako odrębny dokument (raport diagnostyczny) lub też jako zbiór różnego rodzaju ekspertyz, analiz i innych materiałów wspomagających proces diagnostyczny. W samej strategii wskazuje się jedynie najważniejsze wnioski płynące z przeprowadzonej diagnozy”. Jak piszą dalej autorzy ww. poradnika: „diagnoza polega na zgromadzeniu, a następnie analizie danych na temat gminy i jej otoczenia. Przygotowana na potrzeby strategii rozwoju gminy diagnoza powinna:

- identyfikować najważniejsze wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania rozwoju gminy,
- nazywać główne bariery i szanse wynikające ze zidentyfikowanych uwarunkowań,
- określać potencjały gminy, nawiązując do dostępnych zasobów oraz lokalnej specyfiki, w tym zróżnicowania terytorialnego.

Diagnoza nie jest jedynie oceną stanu oraz dotychczasowych tendencji rozwojowych. Ma za zadanie wskazywać główne trendy i potencjalne kierunki rozwoju w przyszłości. Powinna zawierać zarówno elementy retrospektywne, jak i opisujące przyszłość. Jednocześnie powinna być prowadzona z uwzględnieniem otoczenia, uwarunkowań zewnętrznych i trendów rozwojowych o charakterze lokalnym i ponadlokalnym. Zgodnie z tym, diagnozę najlepiej prowadzić w ujęciu dynamicznym i porównawczym”.

Jak wynika z treści poradnika poświęconego sporządzaniu strategii rozwoju gmin, prawidłowo przygotowana diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej powinna spełniać jednocześnie trzy kryteria:

- rzetelności rozumianej jako: „precyzyjność, dokładność i poprawność informacji”,
- istotności odnoszącej się do założenia, że: „przedstawiana informacja będzie użyteczna na dalszym etapie prac strategicznych”,
- aktualności dotyczącej: „odniesienia do obecnego stanu wiedzy”.

Jeszcze przed podjęciem przywołanej wyżej uchwały postanowiono, że zarówno diagnoza jak i strategia, opracowane zostaną wyłącznie w oparciu o zasoby kadrowe Urzędu Miejskiego w Kowarach. Zgodnie z tym, na mocy zarządzenia Nr 0050.172.2025 Burmistrza Miasta Kowary z dnia 26 listopada 2025 r. powołany do życia został Zespół ds. opracowania Strategii rozwoju Gminy Miejskiej Kowary na lata 2026–2035, w skład którego weszli:

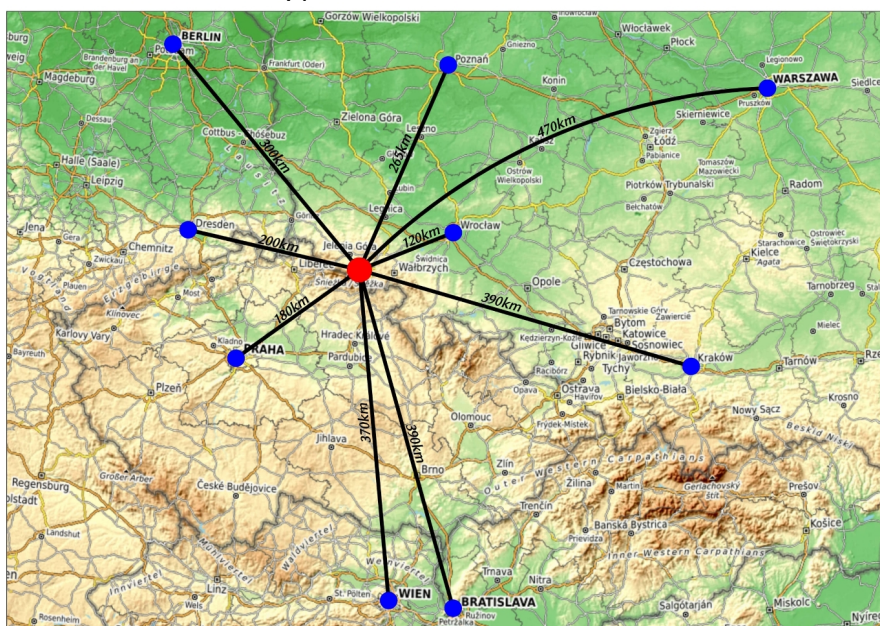
1. Adrian Domagała – inspektor w Wydziale Rozwoju Miasta – Przewodniczący Zespołu.
2. Ewelina Młotkowska – Zastępca Naczelnika Wydziału Rozwoju Miasta – Zastępca Przewodniczącego Zespołu.

3. Ryszard Rzepczyński – Zastępca Burmistrza Miasta Kowary – Członek Zespołu.
4. Dorota Czyżak – Sekretarz Miasta Kowary – Członek Zespołu.
5. Agata Młodawska – Skarbnik Miasta Kowary – Członek Zespołu.
6. Jerzy Wateha – Naczelnik Wydziału Rozwoju Miasta – Członek Zespołu.
7. Elżbieta Wójcik – Zastępca Naczelnika Wydziału Rozwoju Miasta – Członek Zespołu.
8. Katarzyna Dobiecka – Zastępca Naczelnika Wydziału Rozwoju Miasta – Członek Zespołu.
9. Aniela Woźniak – Naczelnik Wydziału Spraw Społecznych – Członek Zespołu.
10. Maciej Janas – Zastępca Naczelnika Wydziału Organizacyjnego i Kadr – Członek Zespołu.
11. Zbigniew Klimek – Stanowisko ds. zgodności – Członek Zespołu.
12. Tadeusz Cwynar – Przewodniczący Rady Miejskiej w Kowarach – Członek Zespołu.
13. Małgorzata Starega – Radna Rady Miejskiej w Kowarach – Członek Zespołu.
14. Mariusz Kubiak – Radny Rady Miejskiej w Kowarach – Członek Zespołu.
15. Radosław Adamowicz – Radny Rady Miejskiej w Kowarach – Członek Zespołu.
16. Ewa Pędziwiatr – Radna Rady Miejskiej w Kowarach – Członek Zespołu.

Położenie Gminy, jej powiązania z otoczeniem oraz rola w hierarchii osadniczej kraju i regionu

Kowary są gminą miejską leżącą w południowo-zachodniej części województwa dolnośląskiego oraz w południowo-wschodniej części powiatu karkonoskiego. Miasto zajmuje powierzchnię 37,39 km² (3739 ha), co stanowi 0,19% powierzchni województwa dolnośląskiego oraz 5,96% powierzchni powiatu karkonoskiego.

Rysunek 1. Położenie Kowar na tle Europy Środkowo-Wschodniej

Źródło: Open Street Map

Od strony południowo-zachodniej miasto Kowary graniczy z gminą miejską Karpacz, od zachodu z gminą wiejską Podgórzyn, od strony północno-zachodniej oraz północnej z gminą wiejską Mysłakowice, od wschodu z gminą wiejską Kamienna Góra (powiat kamiennogórski), od południowo-wschodu z gminą miejsko-wiejską Lubawka (powiat kamiennogórski), zaś od południa z gminą Malá Úpá (kraj hradecki, okres Trutnov) w Republice Czeskiej.

Tabela 1. Pozycja Gminy Miejskiej Kowary na tle pozostałych gmin w powiecie karkonoskim (stan na dzień 31.12.2024 r.)

L.p.	Jednostki administracyjne:	Powierzchnia:		Liczba mieszkańców:		Gęstość zaludnienia:
		w km ²	w %	w os.	w %	os./km ²
1.	Janowice Wielkie	57,88	9,23	4046	6,76	69,9
2.	Jeżów Sudecki	94,27	15,03	8002	13,37	84,9
3.	Karpacz	37,99	6,06	4140	6,92	109,0
4.	Kowary	37,39	5,96	9520	15,90	254,6
5.	Mysłakowice	87,98	14,03	9545	15,94	108,5
6.	Piechowice	43,17	6,88	5668	9,47	131,3
7.	Podgórzyn	82,49	13,15	8111	13,55	98,3
8.	Stara Kamienica	110,55	17,63	5244	8,76	47,4
9.	Szklarska Poręba	75,44	12,03	5588	9,33	74,1
10.	Powiat karkonoski	627,16	100,00	59864	100,00	95,5

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Przez Kowary przebiega kilka dróg kołowych o znaczeniu regionalnym, istotnych z punktu widzenia rozwoju gospodarki, w tym turystyki. Oś komunikacyjną miasta stanowi droga wojewódzka nr 367 (Jelenia Góra – Kamienna Góra – Wałbrzych), droga wojewódzka nr 370 łącząca Kowary z przejściem granicznym na Przełęczu Okraj, droga wojewódzka nr 369 – prowadząca z Kowar do Lubawki oraz drogi powiatowe prowadzące do sąsiednich gmin i miejscowości: Karpacza, Piechowic, Szklarskiej Poręby oraz Janowic Wielkich. Za pośrednictwem drogi wojewódzkiej nr 367, Kowary mają dostęp do drogi ekspresowej S3 (Lubawka – Świnoujście), a odległość z centrum miasta do najbliższego węzła tej drogi (węzeł Kamienna Góra-Południe) wynosi ok. 20 km. Przez teren Gminy Miejskiej Kowary przebiega fragment nieczynnej linii kolejowej nr 308 relacji Jelenia Góra – Kamienna Góra.

Charakterystyczne jest położenie Gminy Miejskiej Kowary na tle najważniejszych ośrodków miejskich Europy Środkowo-Wschodniej. Okazuje się bowiem, iż w promieniu 500 km od Kowar (przy założeniu korzystania z transportu drogowego) znajduje się aż 5 stolic: Praga (180 km), Berlin (300 km), Wiedeń (370 km), Bratysława (390 km), Warszawa (470 km).

W 2024 r. opublikowano raport pn.: „Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020”, opracowany w ramach programu badawczego Obserwatorium Polityki Miejskiej i Regionalnej IRMiR, który prezentuje wyniki badania funkcji centralnych ośrodków miejskich w Polsce. Na bazie analizy 66 funkcji wskaźnikowych udało się przyporządkować miasta do 7 szczebli miejskiej hierarchii osadniczej:

- ośrodki I rzędu – metropolia ogólnokrajowa: stanowi najwyższy rząd hierarchii osadniczej i odgrywa kluczową rolę w danym kraju (Warszawa);
- ośrodki II rzędu – metropolie ponadregionalne: mają duże znaczenie dla rozwoju regionu większego niż województwo (obszary metropolitalne miast: Katowice, Kraków, Trójmiasto, Wrocław, Poznań, Łódź, Szczecin);
- ośrodki III rzędu – aglomeracje regionalne: są kluczowymi ośrodkami gospodarczymi w swoim regionie, pełniącymi istotną rolę w udostępnianiu usług wysokiego rzędu mieszkańcom danego województwa (Lublin, Bydgoszcz, Białystok, Rzeszów, Toruń, Kielce, Olsztyn, Opole, Zielona Góra, Gorzów Wlkp., Bielsko-Biała, aglomeracja rybnicka, Częstochowa, Radom, Koszalin);
- ośrodki IV rzędu – ośrodki subregionalne: to silne ośrodki gospodarcze istotne dla rozwoju swojego podregionu (łącznie 40 miast, w tym: Jelenia Góra, Legnica, Wałbrzych);
- ośrodki V rzędu – ośrodki ponadlokalne silne: pełnią funkcję centralną dla obszaru większego niż powiat (łącznie 131 miast, w tym: Lubań, Zgorzelec, Bolesławiec);

- ośrodki VI rzędu – ośrodki ponadlokalne: to zwykle mniejsze miasta pełniące rolę ośrodka powiatowego lub gminnego (łącznie 168 miast, w tym Karpacz, Szklarska Poręba, Piechowice, Kamienna Góra);
- ośrodki VII rzędu – ośrodki lokalne, do których zalicza się 454 miast, w tym m.in. Kowary, Lubawkę czy Świeradów-Zdrój: to miejscowości pełniące centralną rolę dla najbliższej okolicy. Ich wyposażenie w usługi centralne ma na celu zaspokojenie podstawowych, codziennych potrzeb mieszkańców oraz zapewnienie minimalnej infrastruktury publicznej i prywatnej, takiej jak szkoła podstawowa, sklep spożywczy, poczta, apteka czy fryzjer.

W „Atlasie małych miast” opracowanym w Instytucie Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Polskiej Akademii Nauk w 2019 r., dokonano syntetycznej klasyfikacji 772 małych miast polskich, uwzględniającej strukturę gospodarczą (podejście strukturalne), lokalizację (podejście lokalizacyjne) i relację z otoczeniem (podejście hierarchiczne). Zgodnie z przeprowadzoną analizą wielokryterialną, Kowary uznano jako:

- miasto o wielobranżowej strukturze gospodarczej, tj. ośrodek, w którym występują co najmniej 2 równoważne sektory gospodarki;
- miasto o dobrej dostępności, tj. ośrodek znajdujący się w zasięgu oddziaływania dużej aglomeracji – czyli o dobrej dostępności do centralnego ośrodka regionalnego lub krajowego;
- ośrodek ponadlokalny - co wynika z siły jego relacji z otoczeniem i hierarchii w sieci osadniczej, np. posiadania specjalistycznych usług, z których mogą korzystać mieszkańcy okolicznych miejscowości.

W ujęciu przestrzennym Kowary scharakteryzowano jako:

- ośrodek monofunkcyjny leśny – pod względem typu funkcjonalnego struktury przestrzennej wg udziałów powierzchni kategorii użytków w granicach administracyjnych miasta (2/3 powierzchni Gminy stanowią lasy);
- miasto dychotomiczne – pod względem typu morfologicznego (dychotomia oznacza występowanie dwóch przeciwstawnych, a jednocześnie uzupełniających się form osadnictwa: miejskiego i wiejskiego);
- miasto nieregularne – pod względem rozplanowania.

Zgodnie z zapisami Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego Gmina Miejska Kowary znajduje się na najniższym szczeblu hierarchii ośrodków osadniczych regionu – zaliczona została do grona ośrodków lokalnych III stopnia, obejmujących pozostałe ośrodki gminne, tj. miasta i wsie będące siedzibami gmin.

Tabela 2. Hierarchia ośrodków osadniczych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego

Hierarchia ośrodków osadniczych:	ośrodki ponadlokalne:	ośrodek wojewódzki: Wrocław
		ośrodki regionalne: Jelenia Góra, Legnica, Wałbrzych;
		ośrodki subregionalne: Głogów, Lubin, Świdnica;
	ośrodki lokalne:	ośrodki lokalne I stopnia: Bolesławiec, Dzierżoniów, Kłodzko, Oława, Oleśnica, Polkowice, Zgorzelec;
		ośrodki lokalne II stopnia: Góra, Jawor, Kamienna Góra, Lubań, Lwówek Śląski, Milicz, Strzelin, Środa Śląska, Trzebnica, Wołów, Ząbkowice Śląskie, Złotoryja;
ośrodki lokalne III stopnia: pozostałe ośrodki gminne – miasta i wsie będące siedzibą gmin – m.in. Kowary.		

Źródło: <https://geoportal.dolnyslask.pl/imap/#gpmap=gp110>

1. SFERA SPOŁECZNA

1.1. Demografia

Najistotniejszym składnikiem diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej jest demografia. To ona w głównej mierze określa i determinuje najważniejsze kierunki rozwoju Kowar w przyszłości.

Tabela 3. Zmiany w zaludnieniu Gminy Miejskiej Kowary, gmin powiatu karkonoskiego oraz Jeleniej Góry w latach 2004–2024 oraz mediana wieku za rok 2024

Gmina:	Lata:						Spadek/wzrost liczby mieszkańców w latach 2004 – 2024 w %	Mediana wieku mieszkańców (średni wiek w latach) w 2024 r.
	2004	2008	2012	2016	2020	2024		
Janowice Wielkie	4080	4074	4291	4324	4136	4046	-0,83	43,4
Jeżów Sudecki	6162	6544	6931	7245	7663	8002	+29,86	41,5
Karpacz	5107	5004	5007	4770	4477	4140	-18,93	46,0
Kowary	11 965	11 579	11 648	11 188	10 266	9 520	-20,43	46,3
Mysłakowice	10 003	10 058	10 225	10 293	9 867	9 545	-4,58	43,7
Piechowice	6 518	6 496	6 508	6 363	5 968	5 668	-13,04	46,2
Podgórzyn	7 824	7 783	8 235	8 297	8 254	8 111	+3,67	44,0
Stara Kamienica	5 152	5 249	5 387	5 264	5 285	5 244	+1,79	42,6
Szklarska Poręba	7 156	6 970	6 897	6 651	5 968	5 588	-21,91	46,5
Powiat karkonoski	63 967	63 757	65 129	64 395	61 884	59 864	-6,41	44,9
Jelenia Góra	87 643	85 378	82 846	80 524	77 538	74 194	-15,35	46,6

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

W powyższej tabeli przedstawiono dane dotyczące zmiany liczby ludności Gminy Miejskiej Kowary w latach 2004–2024 (w przedziałach 4-letnich). Aby w pełniejszy sposób uwidocznic te zmiany i mieć pewien punkt odniesienia, w omawianej tabeli zawarto również analogiczne dane – odnoszące się do gmin powiatu karkonoskiego, Jeleniej Góry i Województwa dolnośląskiego. W tabeli zawarto również dodatkowy wskaźnik – medianę wieku, stanowiącą jeden z najlepszych mierników procesu starzenia się społeczeństwa.

W wyniku analizy ww. danych można stwierdzić, że większość gmin położonych w powiecie karkonoskim dotknął w latach 2004–2024 proces depopulacji. Największy spadek liczby mieszkańców odnotowano w gminach miejskich: Szklarska Poręba, Kowary, Karpacz, Jelenia Góra i Piechowice, odpowiednio o: 21,91%, 20,43%, 18,93%, 15,35% i 13,04%. Jednocześnie w niektórych gminach wiejskich można było zaobserwować wzrost liczby mieszkańców w badanym okresie, np. w Podgórzynie o 3,67%, a w Jeżowie Sudeckim aż o 29,86%. Należy zauważyć, że wzrost ten, mający niejako swe źródło w procesach suburbanizacji, dotyczy gmin bezpośrednio sąsiadujących z Jelenią Górą, będących dla niej naturalnymi sypialniami, charakteryzującymi się stosunkowo wysoką jakością środowiska przyrodniczego, krajobrazu i wyposażenia w infrastrukturę techniczną. Ośrodki miejskie takie jak Kowary czy Piechowice nie posiadają natomiast aż tak wysokiej atrakcyjności osiedleńczej, co jest stosunkowo powszechnym zjawiskiem w skali całego kraju.

W Kowarach oraz pozostałych gminach miejskich powiatu karkonoskiego dynamika spadku liczby mieszkańców w latach 2004–2024 była większa nie tylko w porównaniu do całej populacji powiatu, ale również Dolnego Śląska, gdzie w przeciągu ostatnich 20 lat ubyło tylko 0,86% mieszkańców. Należy podkreślić, że wysokie tempo spadku liczby mieszkańców dotyka wielu gmin dolnośląskich, w szczególności tych, położonych wzdłuż granicy z Republiką Czeską.

Kowary posiadają jedną z najstarszych pod względem demograficznym populacji w powiecie karkonoskim z medianą wieku wynoszącą 46,3 lat (2024). Dla porównania wartość ta dla Szklarskiej Poręby wynosi 46,5 lat, dla Jeleniej Góry 46,6 lat, zaś dla Jeżowa Sudeckiego, którego społeczność jest najmłodsza wśród wszystkich gmin powiatu – 41,5 lat. Nie tylko ośrodki miejskie powiatu karkonoskiego, ale także cała jego

populacja wraz z gminami wiejskimi jest starsza demograficznie od populacji województwa dolnośląskiego, gdzie w 2024 r. mediana wieku przyjmowała wartość 43,4 lat.

Analiza danych statystycznych wskazuje na utrwalające się niekorzystne trendy demograficzne zarówno w Kowarach jak i pozostałych gminach powiatu karkonoskiego. Dane zawarte w poniższej tabeli, przedstawiające prognozę ludności dla polskich gmin na lata 2023–2060, przygotowaną przez Główny Urząd Statystyczny. Według niej, liczba mieszkańców Kowar zmniejszy się z 9 481 osób w 2025 r. do 8163 osób w 2035 r., co oznacza spadek o 13,99%. Prognozuje się, że w 2060 r. Kowary będzie zamieszkiwało zaledwie 5046 mieszkańców. W stosunku do roku bazowego – 2025, zaludnienie Kowar może zmniejszyć się aż o 46,78%. Należy wspomnieć, że zgodnie z prezentowaną prognozą, w przeciągu najbliższych 35 lat – w przypadku Kowar prognozowany jest najwyższy procentowy spadek liczby mieszkańców.

Tabela 4. Prognozowane zmiany w zaludnieniu Gminy Miejskiej Kowary, gmin powiatu karkonoskiego i Jeleniej Góry w latach 2025–2060

Gmina:	Lata:								Spadek/wzrost liczby mieszkańców w latach 2025 – 2060 w %
	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060	
Janowice Wielkie	4107	4225	4201	4108	4014	3897	3692	3417	-16,8
Jeżów Sudecki	7905	8119	8218	8218	8122	7997	7911	7861	-0,56
Karpacz	4229	4179	3966	3662	3359	3106	2883	2628	-37,86
Kowary	9481	8895	8163	7469	6825	6195	5626	5046	-46,78
Mysłakowice	9660	9572	9313	9024	8703	8394	8005	7714	-20,14
Piechowice	5723	5671	5532	5304	5082	4873	4650	4447	-22,30
Podgórzyn	8115	8153	7995	7851	7709	7487	7343	7205	-11,21
Stara Kamienica	5273	5247	5150	5030	4818	4633	4454	4208	-20,20
Szklarska Poręba	5693	5505	5165	4789	4431	4085	3780	3474	-38,98
powiat karkonoski	60 186	59 566	57 703	55 455	53 063	50 667	48 344	46 000	-23,57
Jelenia Góra	73 808	71 304	67 907	64 361	60 852	57 515	54 346	51 319	-30,47

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

W przypadku Kowar oraz większości gmin w Polsce od lat obserwowane są zmiany dotyczące struktury wiekowej ludności, objawiające się m.in. zmniejszaniem się udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym na rzecz ludności w wieku poprodukcyjnym, a także z występującym – szczególnie w ostatnich kilku latach stopniowym zmniejszaniem się udziału ludności w wieku produkcyjnym, co już obecnie niesie z sobą określone konsekwencje dla sytuacji ekonomicznej gminy, w tym zwłaszcza lokalnego rynku pracy.

Tabela 5. Zmiany liczby ludności Gminy Miejskiej Kowary w poszczególnych kategoriach wiekowych w latach 2004-2024

Wiek:	Spadek/przyrost bezwzględny (os.):	Spadek/przyrost względny (%):	Wiek:	Spadek/przyrost bezwzględny (os.):	Spadek/przyrost względny (%):
0-4	-295	-55,14	45-49	-262	-24,08
5-9	-270	-43,83	50-54	-482	-41,20
10-14	-296	-42,05	55-59	-188	-24,64
15-19	-317	-39,53	60-64	+268	+69,07
20-24	-583	-59,31	65-69	+373	+79,53
25-29	-576	-57,72	70-74	+357	+76,12
30-34	-307	-38,14	75-79	+56	+14,03

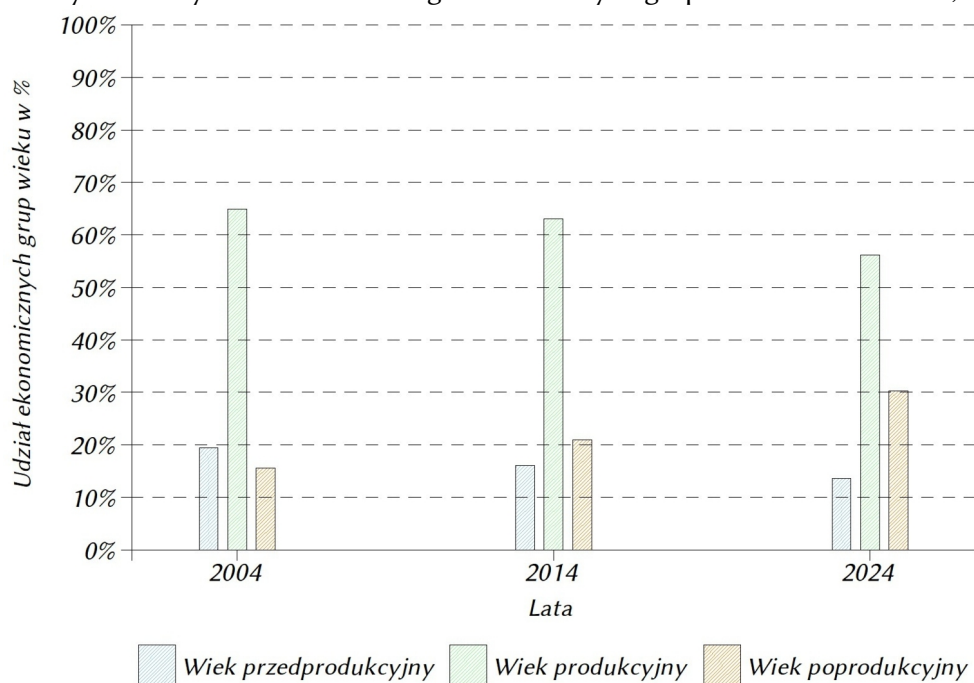
DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

35-39	-54	-7,87	80-84	-44	-20,37
40-44	+16	+2,04	≥85	+159	+276,67

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

W powyższej tabeli zawarto dane prezentujące zmiany liczby ludności w poszczególnych kategoriach wiekowych pomiędzy 2004 a 2024 r. Stwierdza się, że w analizowanym okresie w większości grup wiekowych odnotowano spadek liczby ludności w stosunku do stanu z 2004 r. Szczególnie widoczne jest to w przypadku młodszych grup wiekowych i tak w kategorii 0-4 spadek ten wyniósł 55,14%, w kategorii 5-9 było to 43,83%, w kategorii 10-14 lat spadek wyniósł 42,05%. W zasadzie do przedziału wiekowego 30-34 lat ubytki w poszczególnych grupach wiekowych oscylowały w granicach 40 – 60%. Relatywnie najlepsza sytuacja występowała w przedziałach wiekowych 35-39 i 40-44 (w przedziale wiekowym 40-44 dało się zaobserwować nawet delikatną przewagę liczby ludności w stosunku do 2004 r.). Znaczące spadki liczby ludności występowały również w starszych kategoriach wiekowych pomiędzy 45 a 59 rokiem życia. W stosunku do sytuacji wyjściowej z 2004 r. znacząco natomiast zwiększyła się liczebność populacji Gminy Miejskiej Kowary w kategoriach wiekowych 60-64, 65-69 i 70-74 – nawet o 80%. Największy przyrost liczebności dotyczył jednak najstarszej grupy wiekowej, obejmującej osoby w wieku 85 i więcej lat i wyniósł 276,67%.

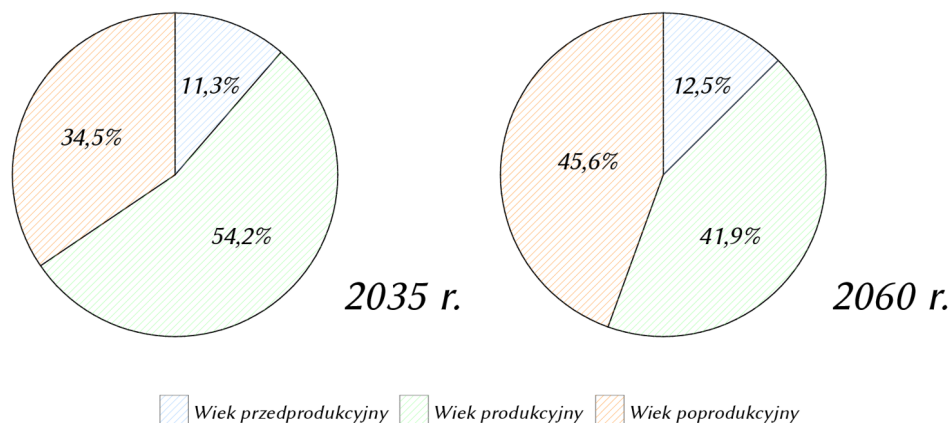
Rysunek 2. Zmiany struktury ludności Kowar wg ekonomicznych grup wieku w latach 2004, 2014 i 2024

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Przedstawiony wyżej wykres kolumnowy obrazuje zmiany struktury ludności Gminy Miejskiej Kowary wg ekonomicznych grup wieku na podstawie danych z lat 2004, 2014 oraz 2024. Wynika z niego, że udział grupy ludności w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) w całej populacji Kowar zmniejszył się z 19,4% do 13,6% czyli prawie o 1/3 pomiędzy 2004 a 2024 r. W tym samym czasie nastąpił również spadek udziału ludności w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat): z 64,9% do 56,2% lecz nie był on aż tak poważny jak w przypadku pierwszej z omawianych tu grup. Największe zmiany dotyczyły udziału ludności w wieku poprodukcyjnym (≥60/65 lat), tj. niemal dwukrotnego wzrostu liczebności tej grupy w całej populacji Kowar w okresie ostatniego dwudziestolecia (z 15,6% w 2004 r. do 30,3% w 2024 r.).

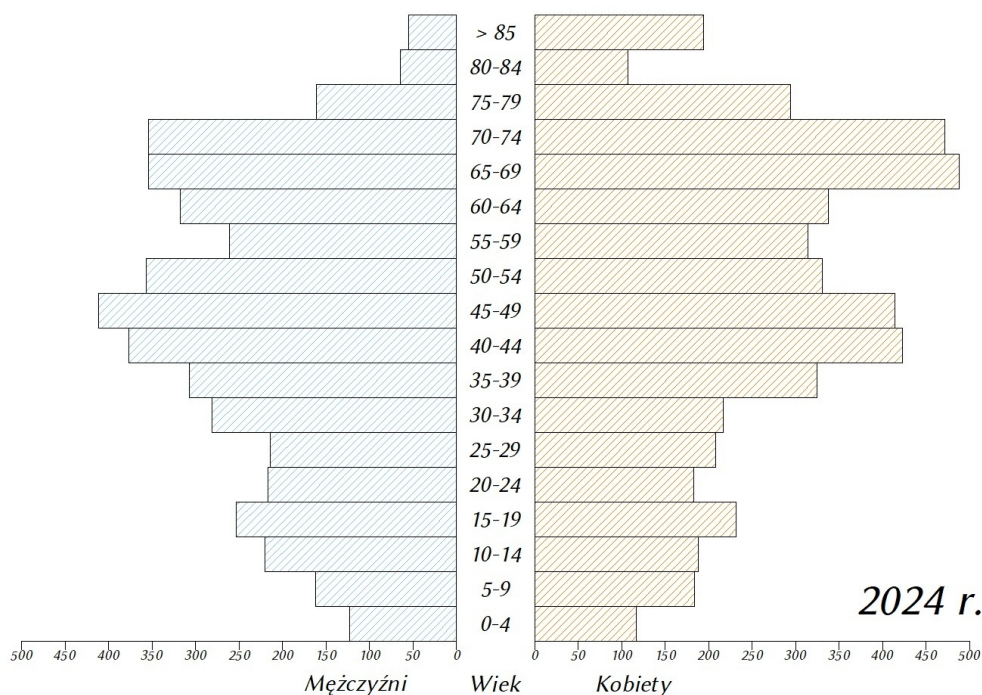
Rysunek 3. Prognozowana struktura ludności Kowar wg ekonomicznych grup wieku w latach 2035 i 2060

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Na 2 powyższych wykresach kołowych widzimy prognozowaną strukturę ludności wg ekonomicznych grup wieku dla lat 2035 i 2060. W 2035 r. grupa ludności w wieku poprodukcyjnym ma stanowić ponad 1/3 całej populacji Kowar, a w 2060 r. blisko połowę (45,6%), co wskazuje na dalsze pogłębianie procesu starzenia się społeczeństwa. W 2060 r. blisko 2/3 ludności stanowić będzie grupa osób w wieku nieprodukcyjnym, co może istotnie wpływać na funkcjonowanie rynku pracy oraz systemu usług społecznych.

Rysunek 4. Struktura ludności Gminy Miejskiej Kowary wg płci i wieku w 2024 r.

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Powyższa piramida obrazuje zbiorowość typu regresywnego, dla której typowym stanem jest przewaga liczby zgonów nad liczbą urodzeń. Widać tu wyraźnie, że dominującą liczebnie grupę stanowią osoby w wieku 35 – 74 lat, natomiast znacznie węższa jest podstawa piramidy, wskazująca na bardzo niską liczebność najmłodszej części lokalnej społeczności: dzieci, młodzieży i osób młodych do 34 roku życia.

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

Zgodnie z danymi zebranymi w ramach Narodowego Spisu Powszechnego, przeprowadzonego w 2021 r. wśród ogółu zamieszkujących w 2021 r. Kowary rodzin (2884), zaledwie 1559 z nich (54,1%) stanowiły małżeństwa, a 905 małżeństw posiadało dzieci (58,1% ogółu małżeństw). Związki niesformalizowane stanowiły 11,0% ogółu rodzin, a 2/3 rodzin tego typu rodzin posiadało dzieci. Na uwagę zwraca uwagę fakt, że wśród wszystkich rodzin mieszkających w Kowarach, aż 30,8% rodzin tworzyły matki samotnie wychowujące dzieci. Z ogólnej liczby 2884 kowarskich rodzin, 756 nie posiadało dzieci (26,2% ogółu rodzin). Najpowszechniejszy był natomiast model 2+1 (dwoje rodziców + jedno dziecko). Takich rodzin było 1381 (47,9% wszystkich rodzin), mniej liczne były rodziny z dwojgiem dzieci (20,9% ogółu kowarskich rodzin). Rodziny z trojgiem lub większą liczbą dzieci stanowiły zaledwie 5,0% rodzin zamieszkujących Kowary.

Tabela 6. Ruch naturalny, wędrownkowy i przyrost rzeczywisty w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2004-2024

Dane:	Lata:										
	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2022	2024
Ruch naturalny (przyrost naturalny) - PN											
urodzenia żywe:	104	123	140	104	104	96	83	73	64	52	32
zgony ogółem:	122	155	162	132	141	154	134	160	153	179	195
przyrost naturalny:	-18	-32	-22	-28	-31	-58	-51	-87	-89	-127	-163
małżeństwa zawarte:	56	78	59	58	51	55	32	32	22	30	22
urodzenia żywe na 1000 mieszk.(‰):	8,66	10,35	11,98	8,79	8,90	8,36	7,39	6,63	6,18	5,20	3,33
zgony na 1000 mieszk.(‰):	10,15	13,04	13,86	11,16	12,07	13,42	11,39	14,53	14,77	17,89	20,28
przyrost naturalny (PN) na 1000 mieszk.(‰):	-1,50	-2,69	-1,88	-2,37	-3,17	-5,05	-4,54	-7,90	-8,59	-12,70	-16,95
małżeństwa zawarte na 1000 mieszk.(‰):	4,68	6,61	5,09	4,91	4,38	4,82	2,86	2,92	2,14	3,03	2,31
rozwoły na 1000 mieszk.(‰):	2,5	2,3	2,2	1,7	2,0	2,1	1,8	1,8	1,4	1,6	1,4
Ruch wędrownkowy (migracje ludności) - SM											
Migracje na pobyt stały wg ich kierunku											
zameldowania ogółem:	113	130	83	90	73	94	73	80	61	62	61
zameldowania z miast:	60	79	46	44	48	51	42	43	29	30	37
zameldowania ze wsi:	47	48	33	42	20	41	28	32	27	27	19
wymeldowania ogółem:	122	183	162	134	148	141	107	116	113	162	111
wymeldowania do miast:	64	93	78	72	61	70	58	76	48	54	42
wymeldowania na wieś:	46	66	48	61	63	41	39	31	45	64	32
wymeldowania za granicę:	12	24	36	1	24	30	10	9	20	44	37
saldo migracji:	-9	-53	-79	-44	-75	-47	-34	-36	-52	-100	-50
saldo migracji na 1000 mieszk.(‰):	-0,75	-4,49	-6,82	-3,73	-6,44	-4,12	-3,04	-3,28	-5,06	-10,09	-5,25
Migracje na pobyt stały w ruchu wewnętrznym i zagranicznym											
zameldowania w ruchu wewnętrznym:	107	127	79	86	68	92	70	75	56	57	56
zameldowania z zagranicy:	6	3	4	4	5	2	3	5	5	5	5
wymeldowania w ruchu wewnętrznym:	110	159	126	133	124	111	97	107	93	118	74
wymeldowania za granicę:	12	24	36	1	24	30	10	9	20	44	37
saldo migracji wewnętrznych:	-3	-32	-47	-47	-56	-19	-27	-32	-37	-61	-18
saldo migracji zagranicznych:	-6	-21	-32	3	-19	-28	-7	-4	-15	-39	-32
saldo migracji wewnętrznych na 1000 mieszk.: (‰):	-0,25	-2,71	-4,06	-3,98	-4,81	-1,67	-2,41	-2,92	-3,60	-6,15	-1,89
saldo migracji zagranicznych na 1000 mieszk.: (‰):	-0,50	-1,78	-2,76	0,25	-1,63	-2,45	-0,63	-0,36	-1,46	-3,93	-3,36
Przyrost rzeczywisty (PN + SM)											
Przyrost rzeczywisty (PN+SM) w liczbach bezwzględnych:	-27	-85	-101	-72	-106	-105	-85	-123	-141	-227	-213
Przyrost rzeczywisty (PN+SM) na 1000 mieszk. (‰):	-2,25	-7,18	-8,70	-6,10	-9,61	-9,17	-7,58	-11,18	-13,65	-22,78	-22,20
Wskaźniki obciążenia demograficznego oraz współczynnik feminizacji											

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

<i>ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 os. w wieku produkcyjnym:</i>	54,0	52,6	52,3	52,3	54,9	58,7	63,4	68,2	74,4	78,2	78,0
<i>ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 os. w wieku przedprodukcyjnym:</i>	80,2	83,6	89,5	102,8	113,9	131,3	150,7	166,9	188,8	199,9	223,4
<i>ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 os. w wieku produkcyjnym:</i>	24,0	23,9	24,7	26,5	29,2	33,3	38,1	42,6	48,6	52,1	53,9
<i>współczynnik obciążenia demograficznego os. starszymi:</i>	19,4	19,3	18,5	18,5	19,7	22,5	26,0	29,7	36,1	40,3	42,5
<i>udział os. ≥ 65 lat w populacji ogółem (%):</i>	13,7	13,7	13,4	13,5	14,3	16,0	17,9	20,0	23,3	25,4	26,7
<i>Liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn:</i>	115,5	115,8	114,8	111,8	110,6	110,6	110,1	109,9	111,8	111,9	112,0

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Na ruch naturalny (przyrost naturalny) bezpośredni wpływ mają urodzenia i zgony. Powiązane z nimi są jednak także inne zdarzenia demograficzne, takie jak: zawarte małżeństwa, rozwody czy separacje. Z danych statystycznych opisujących ruch naturalny w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2004 – 2024 wynika, że w całym badanym okresie przyrost naturalny przyjmował wartości ujemne, co oznacza, że przez cały ten okres liczba zgonów przewyższała liczbę urodzeń żywych. Widać także, że w okresie ostatnich 20 lat dysproporcje pomiędzy liczbą urodzeń a zgonów zwiększały się na niekorzyść tych pierwszych. O ile w roku 2004 przyszło na świat 104 kowarzan, a zmarło 122, tak w roku 2024 liczba urodzeń żywych wyniosła 32, a zgonów 195 (na każde urodzone dziecko przypadało około 6 zmarłych). Z tymi danymi w pewnym stopniu korespondowała stała tendencja do zmniejszania się liczby zawieranych małżeństw. W 2004 r. zawarto w Kowarach 56 związków małżeńskich, w 2006 r. – 78, a w 2020 i 2024 r. zawarto ich 22.

Wg danych dot. dzietności kobiet wg poszczególnych powiatów w Polsce, w roku 2024 współczynnik dzietności ogólnej dla powiatu karkonoskiego wynosił 0,72 (współczynnik dzietności ogólnej informuje o liczbie dzieci urodzonych przez przeciętną kobietę w ciągu całego okresu rozrodczego 15-49 lat). Była to druga najniższa wartość tego współczynnika wśród wszystkich powiatów – gorsza sytuacja panowała tylko w Sopocie (0,57). W Kowarach współczynnik ten przyjął wartość 0,82.

Saldo migracji w latach 2004 – 2024 przyjmowało cały czas wartości ujemne. W początkowym okresie liczba wymeldowań (122 w 2004 r.) tylko nieznacznie przewyższała liczbę zameldowań (113 w 2024 r.). Jednak w późniejszym okresie różnice te zaczęły się powiększać. I tak np. w roku 2008 liczba zameldowań wyniosła 83 a wymeldowań 162, w 2020 r. liczba ta wynosiła odpowiednio 61 i 111. W całym badanym okresie występowała przewaga liczebna osób, które zameldowały się w Kowarach, będąc wcześniej mieszkańcami miast. W ruchu wewnętrznym (obejmującym migracje w granicach Polski) w latach 2004 – 2024 odsetek osób migrujących z innych ośrodków miejskich do Kowar, kształtował się na poziomie od 51,8% w 2020 r. do 70,6% w 2012 r. Stosunkowo niewielki był odsetek osób, które zameldowały się z zagranicy i wynosił on od 2,1% w 2014 r. do 8,2% w roku 2024. Podobne tendencje zaznaczyły się również w przypadku wymeldowań, gdzie we wszystkich niemal latach (za wyjątkiem lat: 2012 i 2022) osoby opuszczające Kowary jako miejsce swego nowego zamieszkania wybierały częściej miasto niż wieś. O ile odsetek zameldowań z zagranicy był raczej niewielki, tak wymeldowania za granicę w badanym okresie zdarzały się częściej: np. w 2022 r. stanowiły one aż 27,2% wszystkich wymeldowań.

Przyrost rzeczywisty stanowi sumę ruchu naturalnego i wędrownego i to on ostatecznie decyduje o spadku lub wzroście liczby mieszkańców danej jednostki osadniczej – zarówno w skali pojedynczego roku jak i dłuższego okresu. Z przytoczonych wyżej danych wynika, że w okresie objętym analizą, tj. w latach 2004 – 2024 tempo spadku liczby mieszkańców Gminy Miejskiej Kowary wyrażone w liczbach bezwzględnych było – mimo pewnych fluktuacji - coraz szybsze. Ubytek ludności w 2004 r. wynosił 27 osób, a w 2022 r. – 227 osób. Oznacza to, że w roku 2004 na tysiąc mieszkańców Kowar ubyło średnio 2,25 osoby, z kolei w 2022 r. ubytek ten był już znacznie poważniejszy i wynosił prawie 23 osoby na tysiąc mieszkańców.

W tabeli 6 ujęte zostały dane statystyczne dla lat 2004 – 2024, przedstawiające kilka wariantów wskaźnika obciążenia demograficznego. Dowiadujemy się z nich, że w 2004 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 54,0 osób w wieku nieprodukcyjnym. W 2024 r. osób w wieku nieprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym było już 78,0. Mniej więcej do 2010 r. utrzymywała się w Kowarach przewaga ludności w wieku przedprodukcyjnym nad ludnością w wieku poprodukcyjnym. Po tej dacie sytuacja zaczęła się odwracać i w 2024 r. na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypadały 223 osoby w wieku poprodukcyjnym.

Wg Organizacji Narodów Zjednoczonych starość demograficzna to stan, w którym odsetek osób w wieku 65 lat i więcej przekracza 7% populacji. Gdy ten odsetek przekracza 10% mamy do czynienia z zaawansowaną starością. Już w roku 2004 odsetek osób w wieku co najmniej 65 lat wynosił w Kowarach 13,7%, a w 2024 r. – 26,7%.

W ostatnim dwudziestoleciu utrzymywała się w Kowarach znacząca nadwyżka liczby kobiet nad mężczyznami. Rekordowy pod tym względem był rok 2006, kiedy to współczynnik feminizacji wyniósł 115,8 (115,8 kobiet przypadało na 100 mężczyzn). Tak wysokie wartości współczynnika feminizacji wskazują na dominującą rolę sektora usług w strukturze gospodarczej miasta.

1.2. Warunki mieszkaniowe

W tabeli 7 zawarto najważniejsze wskaźniki pozwalające na ocenę i dynamikę zmian w zakresie stanu zasobów mieszkaniowych w Kowarach w latach 2004 – 2024. W badanym okresie zaznaczyła się ogólna poprawa warunków mieszkaniowych: nastąpił wzrost liczby budynków z 1136 w 2009 r. do 1238 w 2024 r., tj. o 9,0%.

Analogicznie do tego, następował również wzrost liczby mieszkań i izb. W Kowarach w latach 2004–2024 wzrost ten wyniósł (w wartościach względnych): 4,7% dla mieszkań oraz 8,0% dla izb.

Jednym z ważniejszych mierników sytuacji mieszkaniowej lokalnej społeczności jest liczba lokali mieszkalnych przypadających na 1000 mieszkańców. W 2024 r. w Kowarach na 1000 mieszkańców przypadało 473,4 mieszkań. Wartości te przekładają się na inne mierniki sytuacji mieszkaniowej: przeciętną powierzchnię użytkową mieszkań, przeciętną powierzchnię użytkową mieszkań w przeliczeniu na 1 mieszkańca czy też przeciętną liczbę osób przypadających na 1 lokal mieszkalny. W przypadku Gminy Miejskiej Kowary ww. wskaźniki przyjmowały w 2024 r. wartości odpowiednio: 64,6 m², 30,6 m²/1 mieszkańca oraz 2,11 mieszkańców/1 lokal mieszkalny.

Wyposażenie zasobów mieszkaniowych w media uległo w badanym okresie pewnej poprawie. Należy ocenić, że stopień wyposażenia budynków i lokalnych w instalacje i urządzenia infrastruktury technicznej jest zadowolający i w latach 2004–2024 uległ pewnej poprawie. Stosunkowo najgorsza sytuacja w tym zakresie występowała w przypadku centralnego ogrzewania, gdzie w mieście blisko 1/5 lokali mieszkalnych nie posiadała centralnego ogrzewania, a co 10-te mieszkanie nie było wyposażone w łazienkę i nie miało podłączenia do gazu sieciowego.

Tabela 7. Zasoby i warunki mieszkaniowe w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2004, 2009, 2014, 2019, 2024

Lata:	Budynki mieszk. (szt.):	Mieszkania (szt.):	Izby (szt.):	Mieszkania na 1000 os. (szt.):	Przeciętna pow. uż. mieszk. (m ²):	Przeciętna pow. uż. mieszk./1 os. (m ²):	Przeciętna l. os. na 1 mieszk. (os.):	Przeciętna l. os. na 1 izbę (os.):	Mieszk. posiadające wodociąg (%):	Mieszk. posiadające ustęp sptuk. (%):	Mieszk. posiadające łazienkę (%):	Mieszk. posiadające centralne ogrz. (%):	Mieszk. wyposażone w gaz sieciowy (%):
2004	-	4303	14 761	359,6	61,6	22,2	2,78	0,81	98,8	87,5	82,8	77,3	82,4
2009	1136	4341	14 936	375,2	62,1	23,3	2,67	0,77	98,8	87,8	83,0	77,5	82,4

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

2014	1182	4434	15 451	388,7	63,1	24,5	2,57	0,74	98,8	93,0	89,1	79,6	85,0
2019	1225	4451	15 544	411,6	63,5	26,1	2,43	0,70	98,9	97,3	93,4	79,7	85,5
2024	1238	4507	15 946	473,4	64,6	30,6	2,11	0,60	98,9	94,7	91,1	82,1	88,6

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

W tabeli 8 zawarto dane dotyczące nowych budynków mieszkalnych oraz mieszkań w Kowarach dla okresu pomiędzy 2015 a 2024 r. W analizowanym okresie ruch inwestycyjny w zakresie nowego budownictwa mieszkaniowego – ograniczającego się w zasadzie do inwestycji realizowanych przez osoby fizyczne i podmioty gospodarcze – cechował się znacznymi wahaniami (od 2 mieszkań w 2015 r. do 23 w 2022 r.). W całym analizowanym okresie oddawano do użytku zabudowę mieszkaniową jednorodziną, a w latach 2022 i 2023 również budynki wielorodzinne.

W zakresie zaopatrzenia nowych budynków w media w analizowanym okresie, sytuacja przedstawiała się nie w pełni zadowalająco. W latach 2016-2024 nie wszystkie nowe budynki mieszkalne uzyskały dostęp do sieci wodociągowej. W roku 2016 było to 66,7% ogółu oddanych do użytku budynków, w 2018 r. tylko 60%, natomiast w latach 2022-2024 wszystkie nowe budynki mieszkalne przyłączono do sieci wodociągowej. Jednocześnie w tym samym okresie niemal 100% nowych budynków mieszkalnych zostało przyłączonych do sieci kanalizacji sanitarnej. Z przytoczonych poniżej danych wynika ponadto, że znaczna część nowych zasobów mieszkaniowych nie posiadała dostępu do sieci gazowej. Oddane w 2018 r. lokale mieszkalne nie zostały w ogóle do niej przyłączone, w 2019 r. – tylko 33,3% mieszkań podłączonych zostało do sieci gazowej, a w 2023 r. – 94,4%. Najczęściej stosowaną metodą ogrzewania nowych lokali mieszkalnych w badanym okresie było wykorzystywanie kotła/pieca na paliwo gazowe.

Tabela 8. Parametry nowych budynków mieszkalnych oraz mieszkań w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2015-2024

Rodzaje budynków i mieszkań:		Lata:									
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
nowe budynki mieszkalne:	mieszkania	2	3	4	5	6	13	8	23	18	11
	izby	9	18	23	24	35	78	42	99	61	55
	pow. użytkowa mieszkań	240	534	614	949	974	2278	909	2480	1188	1576
nowe budynki mieszkalne jednor:	mieszkania	2	3	4	5	6	13	8	13	5	11
	izby	9	18	23	24	35	78	42	72	30	55
	pow. użytkowa mieszkań	240	534	614	949	974	2278	909	1982	675	1576
mieszkania indywidual:	mieszkania	2	2	4	5	6	13	8	13	5	11
	izby	9	13	23	24	35	78	42	72	30	55
	pow. użytkowa mieszkań	240	441	614	949	974	2278	909	1982	675	1576
mieszkania przezn. na sprzedaż lub wynajem:	mieszkania	-	-	-	-	-	-	-	10	13	-
	izby	-	-	-	-	-	-	-	27	31	-
	pow. użytkowa mieszkań	-	-	-	-	-	-	-	498	513	-
Wypożyczenie mieszkań oddanych do użytkowania (%):		-----									
wodociąg lokalny		-	33,3	25,0	40,0	16,7	0,0	12,5	0	0	0
wodociąg z sieci		-	66,7	75,0	60,0	83,3	100,0	87,5	100,0	100,0	100,0
kanalizacja lokalna		-	0,0	0,0	20,0	16,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
kanalizacja z sieci		-	100,0	100,0	80,0	83,3	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
kocioł/piec na paliwo stałe		-	-	-	0,0	66,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
kocioł/piec na paliwo gazowe		-	-	-	40,0	33,3	92,3	62,5	73,9	94,4	72,7

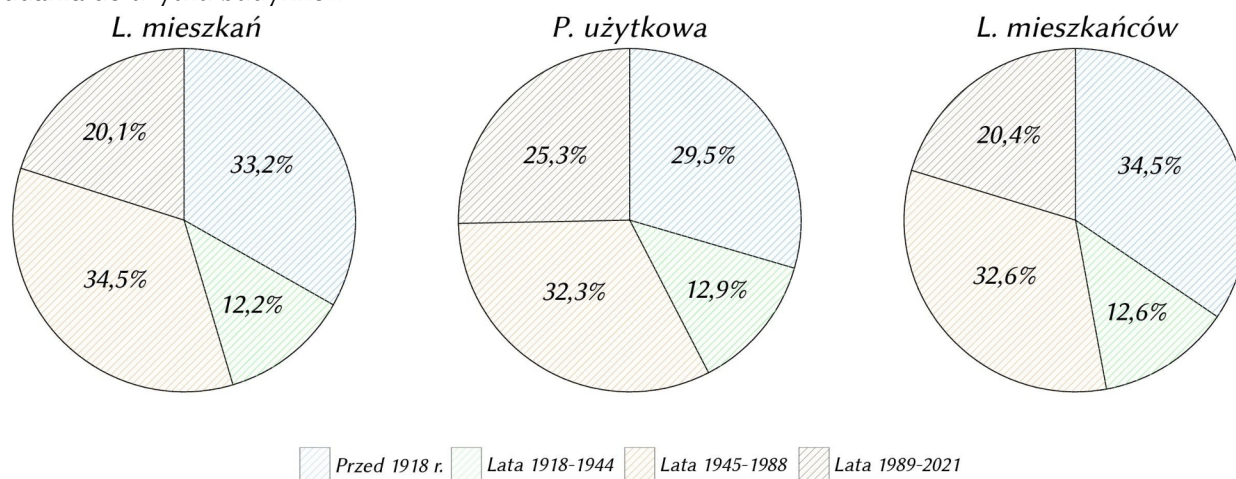
DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

kocioł/piec na energię elektryczną	-	-	-	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	18,2
kocioł/piec na biopaliwa	-	-	-	60,0	0,0	7,7	0,0	17,4	0,0	0,0
inny rodzaj ogrzewania (indywidualnego)	-	-	-	0,0	0,0	0,0	37,5	8,7	5,6	9,1
gaz z sieci	-	66,7	50,0	0,0	33,3	92,3	62,5	73,9	94,4	72,7

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Wg danych z Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 r. w Kowarach 1/3 budynków (33,2%) powstała przed 1918 r., 12,2% pomiędzy 1918 a 1944 r., największy udział w strukturze wiekowej mają obiekty pochodzące z lat 1945-1988, zaś co piąty budynek (20,1% ogółu budynków mieszkalnych) wzniesiono w latach 1989-2021. Wynika z tego, że 45,4% zasobów mieszkaniowych Kowar to zabudowa powstała tuż przed zakończeniem II wojny światowej. Jednocześnie w zasobach pochodzących sprzed 1918 r. zamieszkiwało 34,5% mieszkańców Kowar, w zasobach z lat 1918-1944: 12,6%, w mieszkaniach oddanych do użytku w latach 1945-1988: 32,6% mieszkańców, a w latach 1989-2021: 20,4% mieszkańców. Oznacza to, że w Kowarach niemal połowa mieszkańców (47,1%) w 2021 r. zamieszkiwała w zasobach pochodzących z okresu przed zakończeniem II wojny światowej.

Rysunek 5. Liczba mieszkań, powierzchnia użytkowa, mieszkańcy w Gminie Miejskiej Kowary wg okresu oddania do użytku budynków

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Liczbę gospodarstw domowych w poszczególnych gminach ustala się w ramach narodowych spisów powszechnych. W Kowarach spada ona głównie z przyczyn demograficznych. Pomiędzy 2002 a 2021 r. liczba gospodarstw domowych w Kowarach zmniejszyła się z 4471 do 3731, a więc o 16,6%. Ubytek gospodarstw jednoosobowych wyniósł 13,8%, a dwuosobowych 8,1%. Wyższe tempo ubytku liczebności odnotowano w przypadku gospodarstw trzyosobowych i czterosobowych i wyniosło odpowiednio: 24,5% i 36,1%. Co ciekawe, w kategorii gospodarstw domowych pięciosobowych i większych odnotowano wzrost ich liczebności wynoszący 7,0%.

Jednocześnie również należy mieć na uwadze jeszcze inne zjawisko, które wskutek zmian demograficznych w przyszłości będzie się nasilało, poważnie oddziałując na stan zasobów mieszkaniowych. W 2002 r. na ogólną liczbę 4222 lokali mieszkalnych przypadało 129 pustostanów, natomiast w 2021 r. wśród wszystkich 4458 lokali mieszkalnych – 473 było pustostanami. Oznacza to, że pomiędzy rokiem 2002 a 2021 nastąpił wzrost odsetka pustostanów w ogólnej liczbie mieszkań z 3,1% do 10,6%.

Jednostką gminną odpowiedzialną za zarządzanie mieszkaniowym zasobem komunalnym, nieruchomościami i lokalami użytkowymi w mieście, jest Zarząd Eksploatacji Zasobów Komunalnych w Kowarach (ZEZK).

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

Na przestrzeni lat 2015-2025 liczba lokali mieszkalnych znajdujących się w zarządzie ZEJK zmniejszyła się z 813 do 410, tj. niemal o połowę (49,6%). Zgodnie ze stanem na dzień 30.06.2025 r. wśród 410 lokali mieszkalnych będących w zarządzie ZEJK, 45 lokali było lokalami socjalnymi, a 20 lokalami użytkowymi. 2 lokale użytkowe zostały oddane w najem na magazyny, jeden z lokali użytkowych wynajęto Polskiemu Komitetowi Pomocy Społecznej Zarządu Miejskiego w Kowarach przy ulicy Ogrodowej 38 i jeden Stowarzyszeniu Lokalnej Grupy Działania Partnerstwa Ducha Gór – mieszczącemu się przy ulicy 1 Maja 9. Zgodnie z treścią Wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miejskiej Kowary na lata 2026-2030 prognozuje się sprzedaż lokali mieszkalnych na poziomie około 30 lokali rocznie – w drodze bezprzetargowej, a w latach 2027-2029 dodatkowo po jednym lokalu w drodze licytacji.

Tabela 9. Zasoby komunalne Gminy Miejskiej Kowary wg stanu na dzień 30.09.2015 r., 30.06.2020 r. i 30.06.2025 r.

L.p.	Wyszczególnienie:	Lata:					
		2015		2020		2025	
		Pow. w m ² :	L. lokali:	Pow. w m ² :	L. lokali:	Pow. w m ² :	L. lokali:
1.1	Lokale zarządzane przez ZEJK w budynkach komunalnych, w tym:	13 340	315	12 495	315	5 748	160
	a) lokale mieszkalne:	13 081	310	11 763	281	5 438	140
	w tym lokale socjalne:	1 515	53	1 356	45	1 354	45
	b) lokale użytkowe:	259	5	296	5	-	-
	c) pozostałe lokale (pomieszczenia gospodarcze, garaże):	-	-	451	29	310	20
1.2	Lokale gminne w budynkach Wspólnot Mieszk. zarządzanych przez ZEJK, w tym:	19 053	419	13 647	358	10 099	265
	a) lokale mieszkalne:	17 662	394	12 093	285	8 933	219
	b) lokale użytkowe:	1 391	25	956	17	859	14
	c) pozostałe lokale:	-	-	598	56	307	32
1.3	Lokale gminne w budynkach Wspólnot Mieszk. w obcym zarządzie, w tym:	5 474	118	3 339	107	2 704	57
	a) lokale mieszkalne:	4 801	109	2 668	64	2 254	51
	b) lokale użytkowe:	673	9	671	10	450	6
	c) pozostałe lokale (pomieszczenia gospodarcze, garaże):	-	-	-	-	-	-

Źródło: Wieloletnie programy gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miejskiej Kowary na lata 2016-2020, 2021-2025, 2026-2030

Na tle ogółu zasobu mieszkaniowego Gminy Miejskiej Kowary, jej komunalne zasoby mieszkaniowe – pod względem struktury wiekowej – są statystycznie znacznie starsze. Wśród budynków wspólnotowych pozostających w zarządzie ZEJK aż 94,39% to obiekty oddane do użytku przed 1945 r. Ponad połowa budynków (57,14%) stanowiących w 100% własność Gminy powstała przed zakończeniem II wojny światowej.

W ujęciu statystycznym wyposażenie zasobów komunalnych stoi na bardzo dobrym poziomie. Wszystkie budynki wspólnot mieszkaniowych oraz te, które stanowią wyłączną własność Gminy Miejskiej Kowary posiadają instalację wodociągową oraz elektryczną oraz niemal wszystkie kanalizacyjną. Nieco gorzej przedstawia się wyposażenie instalację gazową (93,80% budynków wspólnot mieszkaniowych, 86,66% obiektów stanowiących wyłączną własność Gminy. Tym niemniej należy mieć tu na uwadze, że są to wartości na poziomie bardzo zbliżonym do poziomu wyposażenia w sieć gazową ogółu zasobów mieszkaniowych w Kowarach.

Tabela 10. Struktura wiekowa budynków wchodzących w skład zasobu komunalnego Gminy Miejskiej Kowary oraz standardy wyposażenia zasobów mieszkaniowych wg stanu na 30.06.2025

Okres oddania budynku do użytku:	Wiek budynków wspólnotowych	Wiek budynków stanowiących w 100%
----------------------------------	-----------------------------	-----------------------------------

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

	pozostających w zarządzie ZEZK:	własność Gminy:
przed 1800 r.:	2,80%	0,00%
w latach 1800-1899:	52,34%	57,14%
w latach 1900-1945:	39,25%	0,00%
w latach 1946-1999:	5,61%	39,29%
po roku 2000:	0,00%	3,57%
Wyposażenie techniczne budynków:	Budynki wspólnot mieszkaniowych:	Budynki stanowiące wyłączną własność Gminy:
instalacja wodociągowa:	100,00%	100,00%
instalacja kanalizacyjna:	99,06%	100,00%
instalacja elektryczna:	100,00%	100,00%
instalacja gazowa:	93,80%	86,66%

Źródło: Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miejskiej Kowary na lata 2026-2030

Analizując możliwości samorządu gminy w zakresie wspierania budownictwa mieszkaniowego należy wskazać, że gmina dysponowała w 2024 r. dość skromnym zasobem gruntów przeznaczonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego pod tego typu budownictwo, tj. gruntami o powierzchni 1,3 ha, podczas gdy jeszcze w 2020 r. było to 7,3 ha. Należy zwrócić uwagę na to, że spośród dostępnych pod zabudowę mieszkaniową gruntów, tylko 0,2 ha było w 2024 r. uzbrojonych. 0,8 ha było przeznaczone pod zabudowę wielorodzinną, a 0,5 ha pod jednorodziną. Zasadniczo w całym badanym okresie (lata 2020-2024) większość gruntów gminnych sprzedano/przekazano pod zabudowę jednorodziną (od 1,0 ha do 2,2 ha), a w roku 2022 grunty o powierzchni 1,0 ha przekazano towarzystwu budownictwa społecznego.

Tabela 11. Grunty przekazane/sprzedane inwestorom i pozostające w zasobie gminy pod budownictwo mieszkaniowe w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2020-2024

Kategorie gruntów (ha):		2020	2021	2022	2023	2024
Grunty pozostające w zasobie gminy pod budownictwo mieszkaniowe:	ogółem:	7,3	3,8	2,8	2,9	1,3
	ogółem – uzbrojone:	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
	wielorodzinne:	3,7	2,2	1,2	0,8	0,8
	wielorodzinne – uzbrojone:	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
	jednorodzinne:	4,0	2,0	2,0	2,1	0,5
	jednorodzinne – uzbrojone:	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
Grunty przekazane/sprzedane inwestorom pod budownictwo mieszkaniowe:	ogółem:	2,0	4,0	2,0	2,6	1,6
	wielorodzinne:	1,0	2,0	1,0	0,4	0,0
	jednorodzinne:	2,0	2,0	1,0	2,2	1,6
	towarzystw budownictwa społecznego:	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0
	osób fizycznych:	2,0	2,0	1,0	2,6	1,6
	spółek i innych:	0,0	2,0	0,0	0,0	0,0

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

1.3. Wychowanie przedszkolne i oświata

Opieka żłobkowa i przedszkolna

W Gminie Miejskiej Kowary liczba dzieci w wieku 0–3 lata, które mogłyby być objęte opieką żłobkową wyniosła na koniec 2024 r. 173 dzieci. Jeszcze w 2015 r. liczba dzieci w tej kategorii wiekowej wynosiła 368, a więc w przeciągu ostatnich 10 lat zmniejszyła się ponad dwukrotnie. Żłobkowe usługi opiekuńcze,

wychowawcze i edukacyjne nie są aktualnie świadczone w Kowarach ani przez samorząd gminy, ani przez inne podmioty publiczne i prywatne. W Gminie Miejskiej Kowary nie działają również żadne kluby dziecięce. Tym samym żadne z dzieci w wieku 0–3 lat mieszkających w Kowarach, nie ma możliwości skorzystania z tego typu usług w miejscu zamieszkania. Z całą pewnością istnieją jednak przypadki, kiedy dzieci dowożone są przez rodziców do żłobków lub klubów dziecięcych, znajdujących się na terenie sąsiednich gmin.

Mimo coraz bardziej niekorzystnej sytuacji demograficznej i związanego z tym stale obserwowanego spadku urodzeń, uzasadniona wydaje się być potrzeba zorganizowania odpowiedniej opieki żłobkowej na terenie Kowar. Naprzeciw tym oczekiwaniom wychodzi samorząd Kowar, który w 2026 r. planuje oddanie do użytku miejskiego żłobka na 16 miejsc przy przedszkolu publicznym.

Zgodnie z danymi zawartymi w tabeli 12 liczba dzieci objętych opieką przedszkolną w Kowarach w latach 2015–2024, mimo trwającego i pogłębiającego się od wielu lat niżu demograficznego, utrzymywała się na względnie zbliżonym poziomie i wynosiła od 211 dzieci w 2024 r. do 268 w latach 2018 i 2020.

Tabela 12. Podstawowe dane dot. sytuacji w zakresie opieki przedszkolnej w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2015-2024

Lata:	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
<i>Liczba dzieci uczęszczających do poszczególnych kategorii przedszkoli:</i>										
<i>dzieci w oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych:</i>	48	30	53	48	50	48	43	45	38	42
<i>dzieci w przedszkolach:</i>	172	189	188	220	216	220	220	199	188	169
<i>dzieci w przedszkolach prowadzonych przez gminę:</i>	122	126	125	158	165	168	166	167	167	169
<i>dzieci w punktach przedszkolnych:</i>	0	0	25	0	0	0	0	0	0	0
<i>Razem:</i>	220	219	266	268	266	268	263	244	226	211
<i>Kategorie przedszkoli:</i>										
<i>przedszkola:</i>	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1
<i>w tym przedszkola prowadzone przez gminę:</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych:</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>punkty przedszkolne:</i>	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
<i>przedszkola, oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych, punkty przedszkolne razem:</i>	4	4	5	3	3	3	3	3	3	2
<i>liczba oddziałów razem:</i>	10	11	12	12	13	13	12	11	10	9

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

W niemal całym analizowanym okresie w Gminie Miejskiej Kowary funkcjonowały 2 placówki przedszkolne – jedna prowadzona przez samorząd Kowar, druga – prywatna. Dodatkowo przez cały ten czas w Szkole Podstawowej nr 1 w Kowarach działały oddziały przedszkolne.

Liczba zatrudnionych nauczycieli przedszkolnych (zatrudnionych pełen etat oraz na część etatu) podlegała znaczącym wahaniom i przyjmowała wartości od: 12,24 etatów w 2015 r. do 20,09 etatów w 2017 r. W tym czasie zmieniała się również liczba oddziałów przedszkolnych: od 9 w 2024 r. do 13 w latach 2019 i 2020. Wszystko to miało wpływ na średnią liczbę dzieci przypadających na jednego nauczyciela (pełnozatrudnionego i niepełnozatrudnionego). W przypadku przedszkoli wartość tego wskaźnika kształtowała się w przedziale od 12,5 dzieci/1 nauczyciela w 2017 r. do 17,2 dzieci/1 nauczyciela w 2015 r. Nieco mniej korzystnie wartości tego wskaźnika wypadały w przypadku oddziałów przedszkolnych

działających przy Szkole Podstawowej nr 1. W tym przypadku przypadku mieściły się one w przedziale od 11,1 dzieci/1 nauczyciela w 2022 r. do 21,4 dzieci/1 nauczyciela w 2015 r.

Najważniejszą od lat placówką przedszkolną w Kowarach pozostaje Przedszkole Publiczne nr 1 w Kowarach. Wg danych za 2024 r. do przedszkola uczęszczało 168 dzieci, w tym jedno dziecko spoza Kowar. Funkcjonowało tu 7 oddziałów przedszkolnych. Placówka zatrudniała 15 nauczycielek oraz 14 osób personelu pomocniczego. W budynku znajduje się 7 pomieszczeń dydaktycznych oraz 1 gabinet terapeutyczny. W ramach działalności dydaktycznej, dyrekcja i nauczyciele organizują szereg imprez i uroczystości, m.in. takich jak: dzień przedszkolaka, powitanie jesieni, Dzień Edukacji Narodowej, pasowanie na przedszkolaka, mikołajki, wigilię, dzień babci i dziadka, kiermasze bożonarodzeniowe, pożegnanie starszaków itp. Dyrekcja Przedszkola Publicznego nr 1 w Kowarach nie posiada aktualnie planów dotyczących zmiany charakteru funkcjonowania placówki. Zgłasza natomiast plany inwestycyjne, związane m.in. z potrzebą termomodernizacją budynku, modernizacją dachu, wymianą okien czy też rozbudową boiska i placu zabaw oraz wyposażeniem ich w nowe urządzenia i elementy małej architektury, a także realizacją nowego ogrodzenia wokół placówki.

Przy Szkole Podstawowej nr 1 w Kowarach wg stanu na rok szkolny 2025/26 funkcjonują 2 oddziały przedszkolne (oddział 6-latków i oddział 4/5-latków) do których uczęszcza łącznie 44 dzieci, w tym jedno spoza trenu Kowar.

Należy ocenić, iż w zakresie wychowania przedszkolnego sytuacja w Gminie Miejskiej Kowary przedstawia się dość korzystnie. Warto zwrócić uwagę, iż stosunkowo duży odsetek dzieci zamieszkałych w Kowarach korzysta z opieki przedszkolnej. Przykładowo w 2022 r. 840 dzieci w przedszkolach i innych formach wychowania przedszkolnego przypadało na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat (84% dzieci w wieku 3-5 lat objętych było opieką przedszkolną).

Szkolnictwo podstawowe

W tabeli 13 zawarto podstawowe dane dotyczące stanu szkolnictwa podstawowego w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2015–2024. Dane te wskazują na stabilizację liczby uczniów w kowarskich szkołach. Na przestrzeni ostatnich 10 lat nie ulegała poważniejszej zmianie liczba oddziałów szkolnych (26–33), liczba nauczycieli zatrudnionych w szkołach w pełnym i niepełnym wymiarze w przeliczeniu na etaty (38,96–46,69). W badanym okresie występowały tylko niewielkie wahania wskaźnika pokazującego liczbę uczniów przypadających na 1 oddział szkolny (19,0–21,5) oraz na 1 nauczyciela (13,5–15,0).

W poniższej tabeli zamieszczono dane odnośnie współczynnika skolaryzacji netto/brutto dla szkół i gimnazjów (w badanym okresie wygaszono działalność gimnazjów) jako najważniejszych mierników poziomu edukacji. Współczynnik skolaryzacji podstawowej brutto to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na podstawowym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w wieku 7-14 lat. We współczynniku skolaryzacji podstawowej netto bierze się pod uwagę tylko osoby uczące się w wieku 7-14 lat. W przypadku Gminy Miejskiej Kowary w latach 2015 - 2024 oba współczynniki podlegały delikatnym wahaniom i przyjmowały wartości od 77,30% do 89,30% oraz od 76,56% do 87,70% dla współczynnika skolaryzacji netto (szkoły podstawowe). Z danych tych wynika m.in., że w 2019 r. mniej więcej co piąty uczeń szkoły podstawowej mieszkający w Kowarach uczęszczał do placówki znajdującej się poza jej granicami, a w 2024 r. już tylko co dziesiąty.

Tabela 13. Podstawowe dane charakteryzujące stan szkolnictwa podstawowego w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2015-2024

Lata:	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
uczniowie:	607	545	598	663	630	644	618	603	556	559
uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi - dzieci niepełnosprawne – z wyłączeniem szkół specjalnych:	5	8	8	10	11	15	17	23	22	26
oddziały w szkołach:	32	28	30	33	30	30	29	29	26	26

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

<i>uczniowie przypadający na 1 oddział:</i>	19,0	19,5	19,9	20,1	21,0	21,5	21,3	20,8	21,4	21,5
<i>nauczyciele pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty</i>	42,29	38,96	41,15	44,17	46,69	45,65	45,30	43,04	39,65	39,30
<i>uczniowie w oddziałach szkolnych przypadający na 1 nauczyciela pełnozatrudnionego i niepełnozatrudnionego w przeliczeniu na etaty:</i>	14,4	14,0	14,5	15,0	13,5	14,1	13,6	14,0	14,0	14,2
<i>współczynnik skolaryzacji brutto – szkoły podstawowe:</i>	82,14	85,56	82,03	81,95	77,30	80,70	83,18	84,81	84,00	89,30
<i>współczynnik skolaryzacji brutto – gimnazja:</i>	72,22	78,95	74,47	73,56	-	-	-	-	-	-
<i>współczynnik skolaryzacji netto – szkoły podstawowe:</i>	80,92	79,91	79,56	79,98	76,56	80,08	83,18	84,11	82,90	87,70
<i>współczynnik skolaryzacji netto – gimnazja:</i>	65,97	67,67	59,57	51,72	-	-	-	-	-	-

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Od lat sieć placówek szkolnictwa podstawowego tworzą w Kowarach:

1) Szkoła Podstawowa nr 1 przy ul. Stanisława Staszica 16:

- z danych dyrekcji SP nr 1 za okres lat 2016 – 2025 wynika, że liczba uczniów uczęszczających do szkoły utrzymywała się w badanym okresie na względnie zbliżonym poziomie: w roku szkolnym 2016/17 - 351 uczniów, w roku szkolnym 2025/26 – 368 uczniów, a w rekordowym pod względem liczby uczniów roku szkolnym 2018/19 – 418;
- bazę dydaktyczną szkoły tworzą: budynek I, budynek II, budynek CWPZ, budynek sali gimnastycznej, zespół boiska ORLIK wraz z zapleczem sanitarnym;
- w trakcie remontu jest budynek nr 1: obejmuje on wymianę, izolację budynku, docieplenie wewnętrzne ścian zewnętrznych, remont elewacji budynku. Inwestycja zostanie zakończona w 2027 r. Finansowana jest ze środków zewnętrznych;
- planowana jest budowa nowego zaplecza sanitarnego przy zespole boiska Orlik. Dyrekcja jest w posiadaniu dokumentacji z 2009 r. na: „Projekt koncepcyjny na rozbudowę kompleksu szkolnego”;
- obok typowej działalności dydaktycznej, placówka zapewnia warunki wszechstronnego rozwoju dzieci i poprawy wyników w nauce poprzez: prowadzenie zajęć pozalekcyjnych, udział w wielu projektach, przedsięwzięciach międzynarodowych, ogólnopolskich i szkolnych, wsparcie w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej kierowane zarówno do uczniów jak i nauczycieli i rodziców;

2) Szkoła Podstawowa nr 3 im. Józefa Gielniaka przy ul. 1 Maja 72:

- z danych dyrekcji SP nr 3 za okres lat 2016 – 2025 wynika, że liczba uczniów uczęszczających do szkoły utrzymywała się podobnie jak w przypadku SP nr 1 na względnie zbliżonym poziomie: w roku szkolnym 2016/17 - 179 uczniów, w roku szkolnym 2025/26 – 183 uczniów, a w rekordowym pod względem liczby uczniów roku szkolnym 2021/22 – 242;
- bazę dydaktyczną szkoły tworzy 1 budynek (12 klas lekcyjnych oraz 15 pomieszczeń pozostałych, a także sala gimnastyczna);
- planowany jest remont sali gimnastycznej (wymiana nawierzchni, malowanie) – w dalszej perspektywie planuje się budowę wymiarowej sali gimnastycznej 20x40 m – spełniającej współczesne standardy, ponadto postuluje się budowę nowego placu zabaw – obecny po 15 latach jest wyłączony z użytku ze względu na zły stan techniczny;
- SP nr 3 oferuje uczniom szeroki wachlarz zajęć pozalekcyjnych, pozwalających na rozwijanie pasji, a także poprawę wyników w nauce: koła zainteresowań, imprezy, spotkania, udział w licznych akcjach i programach o zasięgu międzynarodowym, ogólnopolskim i lokalnym.

Kowary nie posiadają placówek szkolnictwa specjalnego, ukierunkowanych na kształcenie i wsparcie dzieci dotkniętych różnymi formami niepełnosprawności. Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (dzieci niepełnosprawne) uczęszczające do kowarskich szkół podstawowych stanowiły niewielki odsetek ogółu uczniów mieszczący się w przedziale 0,82% - 4,65% w latach 2015 – 2024.

W związku z pogłębiającym się kryzysem demograficznym, w tym zmniejszającą się z roku na rok grupą dzieci i młodzieży w wieku szkolnym, należy liczyć się w perspektywie kilku najbliższych lat z koniecznością przemyślenia nowej koncepcji organizacyjnej szkolnictwa podstawowego w Kowarach, w tym ograniczenia liczebności szkół podstawowych do jednej placówki, co jest raczej nieuniknione nie tylko z demograficznego, ale również ekonomicznego punktu widzenia.

Szkolnictwo ponadpodstawowe

Jedyną placówką szkolnictwa ponadpodstawowego w Gminie Miejskiej Kowary jest Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Stanisława Lema. Jest to również jedyna, poza Jelenią Górą, szkoła środowiskowa, dająca możliwość zdobycia wykształcenia średniego i zawodowego uczniom, którzy nie sprostałoby wymaganiom stawianym przed nimi w innych szkołach ze względu na słabsze wyniki w nauce czy też niski status majątkowy.

W skład placówki wchodzi: liceum ogólnokształcące oraz szkoła branżowa. W roku szkolnym 2024/2025 funkcjonowały tu 4 oddziały licealne oraz 3 oddziały szkoły branżowej I stopnia, zaś w roku szkolnym 2025/2026 liczba oddziałów licealnych spadła do 3, ponieważ nie ogłoszono naboru do 1 klasy ze względu na zbyt małą liczbę chętnych. Wcześniej, tj. w roku szkolnym 2022/2023 uruchomiono w ramach liceum ogólnokształcącego Oddział Przygotowania Wojskowego, który jednak ze względu na zbyt małą liczebność nie stanowi odrębnej klasy wojskowej. Naukę w roku szkolnym 2025/2026 kontynuowało 131 uczniów. Zespół Szkół Ogólnokształcących zatrudniał 14 nauczycieli (10 na pełny etat), w tym 2 kontraktowych, 2 mianowanych oraz 10 dyplomowanych, a także 7 pracowników administracji i obsługi.

W ramach działalności szkoły branżowej I stopnia istnieje możliwość zdobycia następujących zawodów: ślusarz, operator obrabiarek, mechanik samochodowy, sprzedawca, monter zabudowy wykończeniowej, sprzedawca, kucharz, fryzjer, pracownik obsługi hotelowej, cukiernik, lakiernik samochodowy, piekarz, stolarz.

Placówka posiada 18 sal lekcyjnych, pracownię językową, salę taneczną, siłownię, strzelnicę wirtualną, salę do tenisa stołowego, bibliotekę, salę wyciszeń, klasę plenerową pod wiatą, a także 2 pracownie komputerowe. Jednocześnie placówka jest maksymalnie wyposażona w pomoce dydaktyczne, zatrudniona tu kadra pedagogiczna oraz personel pomocniczy odpowiadają w sposób optymalny bieżącym potrzebom szkoły.

Szkoła objęta jest pracami termomodernizacyjnymi (planowany koniec 2027 r.), w trakcie realizacji znajdują się 2 projekty unijne dot. pozyskania dwóch pracowni: obróbki metali i krawieckiej (planowany koniec 2027 r.), w fazie planowania znajduje się zatwierdzony projekt zagospodarowania terenów zielonych wokół szkoły (FENX 4.0), planowana jest budowa łącza teleinformatycznego w ramach projektu: „cyfrowa gmina”.

Na charakter funkcjonowania ZSO im. S. Lema największy wpływ mają czynniki zewnętrzne:

- pogłębiający się kryzys demograficzny i zmniejszająca się z roku na rok liczba absolwentów szkół podstawowych, którzy mogliby kontynuować naukę „u siebie” w Kowarach;
- silna konkurencja ze strony jeleniogórskich (i w mniejszym stopniu karpackich) szkół ponadpodstawowych posiadających o wiele bardziej różnorodną ofertę edukacyjną – od lat obserwowany jest silny odpływ absolwentów kowarskich podstawówek (w szczególności najzdolniejszych), decydujących się na kontynuowanie edukacji poza miejscem zamieszkania.

W ocenie Dyrekcji ZSO im. S. Lema w Kowarach z uwagi na obecną sytuację i ww. zjawiska dalszy rozwój placówki będzie wymagał realizacji śmiałego planu i zdecydowanych działań pod kątem stworzenia Centrum Edukacyjno-Rehabilitacyjnego, do czego jest ona predestynowana z uwagi na znaczny potencjał lokalowy oraz zakończone i będące jeszcze w trakcie realizacji inwestycje. Do roku 2035 planuje się:

- utworzenie oddziałów specjalnych w liceum ogólnodostępnym dla uczniów z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego;
- budowę kompleksu boisk wielofunkcyjnych na terenie szkoły;
- przeznaczenie wschodniego skrzydła budynku na warsztaty terapii zajęciowej;
- budowę windy zewnętrznej dla warsztatów terapii zajęciowej.

1.4. Ochrona zdrowia

O potrzebach społeczności lokalnej Kowar w zakresie opieki zdrowotnej decydować będą w głównej mierze czynniki demograficzne. Starzenie się społeczeństwa oraz wydłużanie się długości życia wymusi wzrost nakładów na usługi medyczne, których głównymi odbiorcami będą osoby w wieku poprodukcyjnym.

Gmina Miejska Kowary posiada bardzo dobrze rozwiniętą sieć placówek ochrony zdrowia jak na relatywnie niewielki ośrodek miejski, co stanowi ślad dawnych tradycji uzdrowiskowych. W mieście funkcjonują dwie placówki szpitalne:

- Szpital „Bukowiec” znajdujący się w Wojkowie przy ul. Sanatoryjnej 15. Mieści się on w zabytkowym, pochodzącym z 1917 r. budynku dawnego sanatorium. Zgodnie z danymi NFZ z listopada 2025 r. jest jednym z 585 szpitali w Polsce, należących do tzw. „sieci szpitali”. Jest lecznicą I stopnia, tj. placówką o charakterze lokalnym, realizującą procedury medyczne na podstawowym poziomie, w ramach funkcjonujących tu oddziałów szpitalnych, tj. Oddziału Chorób Wewnętrznych, Oddziału Leczenia Zaburzeń Nerwicowych, Oddziału Rehabilitacji Neurologicznej, Oddziału Rehabilitacji Ogólnoustrojowej, Opieki długoterminowej w Zakładzie Opiekuńczo-Lecznym, Hospicjum Stacjonarne. Do 2022 r. funkcjonował jako szpital o bardziej wszechstronnym charakterze, albowiem znajdowały się tu oddziały chirurgii, pediatrii, ginekologiczno-położniczy czy wewnętrzny. Na podstawie występujących w regionie trendów i analizie zapotrzebowania na usługi medyczne zdecydowano o przekształceniu go w placówkę o charakterze rehabilitacyjno-opiekuńczym;
- Szpital „Wysoka Łąka”, stanowiący część Wojewódzkiego Centrum Szpitalnego Kotliny Jeleniogórskiej, w którym swoje miejsce znalazły: Oddział Chorób Płuc i Gruźlicy, Oddział Medycyny Paliatywnej, Oddział Rehabilitacji Neurologicznej, Oddział Rehabilitacji Ogólnoustrojowej z Pododdziałem Stacjonarnej Rehabilitacji Kardiologicznej, Pododdział Rehabilitacji Pulmonologicznej;

W Kowarach działa Centrum Usług Medycznych i Profilaktyki Zdrowotnej „Przedwiośnie” jako ośrodek wypoczynkowy oferujący 60 miejsc noclegowych oraz szeroki wachlarz zabiegów zdrowotnych, funkcjonujący w ramach SP ZOZ Szpitala Specjalistycznego MSWiA w Jeleniej Górze.

W mieście znajdują się 2 przychodnie lekarskie, posiadające podpisaną umowę z Narodowym Funduszem Zdrowia na świadczenie usług medycznych:

- CITO-MED Przychodnia Rodzinna z siedzibą przy ul. 1 Maja 2A. W ramach umowy z NFZ działają tu poradnie: pediatryczna, internistyczna, kardiologiczna, neurologiczna oraz okulistyczna. Przychodnia zapewnia ponadto opiekę pielęgniarki środowiskowej, położnej środowiskowej oraz pielęgniarską opiekę długoterminową. Znajduje się tu również punkt szczepień oraz gabinet zabiegowy. W ramach usług komercyjnych działają poradnie: laryngologiczna, endokrynologiczna i neurologiczna;
- Powiatowe Centrum Zdrowia Sp. z o.o. w Kowarach zlokalizowane przy ul. Jeleniogórskiej 14d. W ramach przychodni działają następujące poradnie: położniczo-ginekologiczna, POZ, otolaryngologiczna, neurologiczna, dermatologiczna. Podobnie jak Szpital „Bukowiec”, Przychodnia należy do spółki EMC Instytut Medyczny SA. Część przychodni: tj. przychodnie: urazowo-ortopedyczna i rehabilitacyjna znajdują się w Szpitalu „Bukowiec”.

Wg stanu na koniec 2025 r. w mieście swoją działalność prowadziły 4 apteki oraz 5 gabinetów stomatologicznych.

1.5. Pomoc społeczna oraz lokalna polityka społeczna

Jednym z podstawowych zadań własnych gmin, wymienionych w art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie jest podejmowanie działań w zakresie pomocy społecznej, w tym dotyczących ośrodków i zakładów opiekuńczych.

W tabeli 14 przedstawiono dane odnoszące się do beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności oraz udziału dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku, wyrażonego procentowo. Liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej przypadającej na 10 tys. mieszkańców zmalała w Kowarach z 670 do 457 (spadek o 31,8%), w latach 2015 - 2024. Podobną tendencję zauważono również w przypadku odsetka dzieci w wieku do 17 lat, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny, który zmalał z 30,1% w 2015 r. do 15,9% w 2024 r.

Tabela 14. Podstawowe dane określające skalę potrzeb i wsparcia w zakresie opieki społecznej w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2015-2024

Główne wskaźniki pomocy społecznej:	Lata:									
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
<i>Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności:</i>										
Kowary	670	597	559	491	478	491	453	414	430	457
<i>Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (%):</i>										
Kowary	30,1	34,3	34,0	35,5	32,7	27,7	23,2	20,5	18,0	15,9

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Celem działania Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kowarach jest wspieranie osób i rodzin w przewyżnianiu trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać wykorzystując wyłącznie własne zasoby i możliwości. Działania MOPS ukierunkowane są na wzmocnienie procesu życiowego usamodzielniania się podopiecznych oraz na ich integrację ze środowiskiem lokalnym. W praktyce realizacja celów stawianych przed MOPS w Kowarach wspierana jest przez wiele innych instytucji, tworzących wspólnie infrastrukturę wsparcia kryzysowego i pomocowego dla grup w różnym wieku i borykających się z różnorodnymi problemami.

W 2024 r. z różnych form wsparcia oferowanych przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kowarach skorzystało łącznie 375 osób, pochodzących z 265 rodzin. Jeszcze w 2018 r. osób, którym udzielono wsparcia było 571. Wśród najważniejszych powodów udzielania pomocy rodzinom w 2024 r. było: ubóstwo (215 rodzin), bezrobocie (112 rodzin), niepełnosprawność (92 rodziny), długotrwała lub ciężka choroba (33 rodziny) czy bezdomność (23 rodziny). Stosunkowo rzadko przyczyną wsparcia był alkoholizm (5 rodzin) i narkomania (5 rodzin).

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kowarach udziela wsparcia w 2 podstawowych formach: pieniężnej i niepieniężnej. W 2024 r. udzielono 17 617 świadczeń, w tym 13 620 świadczeń niepieniężnych (77,3% ogółu świadczeń) i 3997 świadczeń pieniężnych (22,7% wszystkich świadczeń).

Tabela 15. Liczba osób korzystających ze świadczeń pieniężnych i niepieniężnych

Rodzaj świadczenia:	Liczba osób:				
	2020	2021	2022	2023	2024
świadczenia niepieniężne:	91	77	84	68	73
świadczenia pieniężne:	271	249	222	228	221
świadczenia ogółem:	362	326	306	296	294

Źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kowarach

Z danych zawartych w powyższej tabeli wyraźnie wynika, że na przestrzeni lat 2020-2024 liczba osób, które były beneficjentami świadczeń pieniężnych i niepieniężnych ulegała stopniowemu zmniejszeniu – z 362 osób w 2020 r. do 294 osób w 2024 r.

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kowarach świadczy usługi opiekuńcze. W 2018 r. pomocy w tym zakresie udzielono 33 osobom, w 2019 r. udzielono jej 37 osobom, w 2020 r. 33 osobom, w 2021 r. 24 osobom, w 2022 r. 25 osobom, w 2023 r. 17 osobom, w 2024 r. 18 osobom. Widać zatem, że i w tym przypadku następował spadek liczby osób, które korzystały z ww. usług. Odwrotną sytuację zauważyć można w przypadku liczby osób korzystających ze specjalistycznych usług opiekuńczych, których źródłem są zaburzenia psychiczne. Zauważono tu wzrost liczby korzystających z tej formy wsparcia – z 5 osób w 2020 r. do 8 w 2024 r.

Zgodnie z definicją zawartą w Encyklopedii PWN, polityka społeczna to: „działalność państwa i innych organizacji w dziedzinie kształtowania warunków życia i pracy ludzi oraz stosunków społecznych, mająca na celu m.in. zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego, zaspokajanie potrzeb wyższego rzędu, zapewnienie ładu społecznego. Polityka społeczna jako dziedzina działalności państwa może być realizowana przez różne polityki szczegółowe, np. politykę zabezpieczenia społecznego i ochrony zdrowia, zatrudnienia, oświatową, ochrony pracy, rodzinną, mieszkaniową, kulturalną (upowszechnianie kultury), walki z patologiami społecznymi”. Gmina Miejska Kowary jako jednostka samorządu terytorialnego realizuje szereg szczegółowych polityk społecznych oraz inicjatyw, w tym m.in.:

- Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Miejskiej Kowary na lata 2020–2027 (uchwała nr XXXIII/206/20 Rady Miejskiej w Kowarach z dnia 28 grudnia 2020 r.);
- Gminny Program Wspierania Rodziny w Gminie Miejskiej Kowary na lata 2023–2025 (uchwała nr LXVII/394/23 Rady Miejskiej w Kowarach z dnia 26 stycznia 2023 r.);
- wsparcie kowarskich rodzin w ramach tzw. „mieszkania treningowego”;
- Kowarską politykę senioralną;
- Edukacyjny Klub Seniora;
- prace społecznie użyteczne;
- Program Integracji Społeczności Romskiej;
- Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej oraz Ochrony Ofiar Przemocy Domowej w Gminie Miejskiej Kowary na lata 2024–2030 (uchwała nr LXXX/485/24 Rady Miejskiej w Kowarach z dnia 25 stycznia 2024 r.);
- Zespół Interdyscyplinarny i Grupy Diagnostyczno-Pomocowe;
- Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii w Gminie Miejskiej Kowary (uchwała nr LII/324/22 Rady Miejskiej w Kowarach z dnia 31 marca 2022 r.)

Na tle pozostałych gmin powiatu karkonoskiego, Kowary posiadają wyjątkowo dobrze rozwiniętą sieć placówek wsparcia dla rodzin, dzieci i młodzieży, osób starszych, niepełnosprawnych czy wykluczonych społecznie. Do sieci tej należą m.in.:

- Publiczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna realizująca zadania z zakresu terapii dzieci i młodzieży oraz ich rodzin z zakresu zajęć wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci, diagnozowanie dzieci i młodzieży pod kątem oceny ich możliwości rozwojowych, dokonywanie diagnoz w zakresie pracy rewalidacyjnej, rehabilitacyjnej, terapeutycznej oraz potrzeb edukacyjnych, współpraca z placówkami szkolnymi w zakresie przeciwdziałania zjawiskom przemocy, autoagresji i wsparcia dydaktyki, prowadzenie infolinii oraz udzielanie bezpośredniego wsparcia pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom, młodzieży poprzez prowadzenie specjalistycznych oddziaływań stymulujących rozwój;
- Dom Pomocy Społecznej – funkcjonująca od 1993 r. placówka stacjonarna, koedukacyjna, przeznaczona dla 56 przewlekle somatycznie chorych osób. Obiekt wyposażony jest w pokoje jednoosobowe, dwuosobowe oraz jeden czteroosobowy. Spełnia on współczesne standardy funkcjonalne i pozbawiony jest barier architektonicznych. Opiekę nad pensjonariuszami sprawują lekarze (lekarz POZ, psychiatra i psycholog) oraz personel pielęgniarski. Na terenie Domu

podejmowane są działania mające na celu usprawnienie i usamodzielnienie mieszkańca oraz edukację i doskonalenie wykonywania czynności dnia codziennego, przy ścisłej współpracy z personelem działu opiekuńczo-terapeutycznego;

- Warsztat Terapii Zajęciowej przy Oddziale Terenowym Polskiego Towarzystwa Walki z Kalectwem – od 2014 r. realizuje zadania w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej przez terapię zajęciową osób niepełnosprawnych, zmierzającą do ogólnego rozwoju i poprawy ich sprawności niezbędnych do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia, na miarę indywidualnych potrzeb. W 2024 r. terapię zajęciową objętych zostało 30 osób niepełnosprawnych z terenu powiatu karkonoskiego (połowa z nich to mieszkańcy Kowar) z różnymi schorzeniami i niepełnosprawnościami somatycznymi, psychicznymi i umysłowymi, które uczestniczyły w zajęciach prowadzonych w następujących pracowniach terapeutycznych: plastycznej, rękodzielniczo-florystycznej, tkacko-dziewiarskiej, krawieckiej, komputerowej, rehabilitacji ruchowej – przy wsparciu psychologicznym.

1.6. Kultura i działalność biblioteczna

Miejski Ośrodek Kultury w Kowarach

Kluczową rolę w realizacji zadań z zakresu szeroko pojętej działalności kulturalnej od lat pełni Miejski Ośrodek Kultury w Kowarach oraz Miejska Biblioteka Publiczna w Kowarach.

Aktualnie w budynku wykorzystywanym głównie na potrzeby Miejskiego Ośrodka Kultury w Kowarach, swoją siedzibę ma również Miejska Biblioteka Publiczna w Kowarach (planowane jest jej przeniesienie do budowanego centrum muzealno-kulturalnego przy dworcu kolejowym). Funkcjonuje tu również niewielkie kino (sala kinowa na 20 osób), działające w ramach: „Kina za rogiem” – ogólnopolskiej sieci małych kin stwarzających mieszkańcom małych miast szansę na obcowanie ze sztuką filmową, ponadto duża sala widowiskowa na 230 osób, pozwalająca na organizowanie przedstawień teatralnych, koncertów muzycznych oraz szeregu innych uroczystości, w tym wydarzeń społeczno-kulturalnych.

W MOK-u realizowane są zajęcia artystyczno-plastyczne dla dzieci, zajęcia ogólnorozwojowe, warsztaty filmowo-dziennikarskie, zajęcia teatralne, prowadzona jest nauka gry na instrumentach muzycznych, działa tu kilka zespołów, w tym Kowarska Orkiestra Rozrywkowa. Organizowane są ponadto koncerty, wystawy, prelekcje i wernisaże z udziałem artystów z Kowar i spoza nich.

W ramach działalności MOK-u wydawana jest Gazeta Kowarska z dodatkiem Kurier Kowarski, a także nagrywane są i upubliczniane w mediach społecznościowych cotygodniowe serwisy filmowe pn. „Kurier Kowarski”.

W ocenie Dyrektora Miejskiego Ośrodka Kultury w Kowarach do 2035 r. rozwój kultury w mieście będzie opierał się na założeniu, że kultura pełni rolę kluczowego elementu jakości życia mieszkańców oraz narzędzia integracji społecznej. Wg planów w nadchodzących latach MOK stanie się otwartą, nowoczesną i dostępną przestrzenią dla mieszkańców niezależnie od wieku – miejscem wspierającym aktywność twórczą, edukację, relacje społeczne oraz lokalną tożsamość.

Miejska Biblioteka Publiczna w Kowarach

Miejska Biblioteka Publiczna w Kowarach jest instytucją kultury, która tworzy przyjazne miejsce dostępu do wiedzy, edukacji, informacji, kultury i komunikacji społecznej dla mieszkańców Kowar, zapewniając jednocześnie profesjonalny poziom swych usług. Misją Miejskiej Biblioteki Publicznej w Kowarach jest rozwijanie i zaspokajanie potrzeb czytelniczych i informacyjnych społeczności lokalnej, upowszechnianie kultury i czytelnictwa a także wiedzy na temat naszego regionu, przy jednoczesnym poszanowaniu różnorodności kultur i tradycji.

Sieć placówek bibliotecznych na terenie Gminy Miejskiej Kowary tworzą:

- Biblioteka Główna mieści się w budynku Miejskiego Ośrodka Kultury w Kowarach przy ul. Szkolnej 2.
- Filia biblioteczna Nr 1 zajmuje lokal w budynku przy Wojska Polskiego 4 (Wojków).

Gromadzony w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Kowarach księgozbiór ma charakter uniwersalny. Biblioteka oferuje literaturę piękną i popularnonaukową, literaturę historyczną, obyczajową, science fiction, fantasy, literaturę poradnikową, biografie i wspomnienia, literaturę kulinarną, o tematyce ekologicznej, sztuce, komiksy a także literaturę dla dzieci i młodzieży. Łącznie (w bibliotece głównej i filii) księgozbiór biblioteki liczy 25 330 woluminów.

Sukcesywnie rozwijany jest dostęp do zasobów online. Czytelnicy mogą korzystać z takich usług jak: Wolne Lektury, ACADEMICA, LEGIMI, MAK+. MBP w Kowarach jest przygotowana do udostępniania swoich zbiorów osobom niepełnosprawnym i seniorom, w następującej formie:

- „Książka na telefon” (opcja dostarczenia wybranych pozycji do domu);
- „Duże litery – książki z dużą czcionką” - Wielkie Litery to książki wydawane większą czcionką, które chronią wzrok i ułatwiają czytanie osobom słabowidzącym.

Miejska Biblioteka Publiczna prowadzi szeroko pojętą działalność kulturalno – edukacyjną promującą książki i czytelnictwo. Biblioteka organizuje spotkania autorskie, promocje książek, konkursy literackie, zajęcia edukacyjne dla dzieci i dorosłych, lekcje biblioteczne, akcje czytelnicze. Biblioteka ściśle współpracuje ze szkołami i przedszkolami. Co roku pracownicy biblioteki organizują około 120 różnego rodzaju spotkań, wydarzeń, zajęć, warsztatów. Przy MBP w Kowarach działa Dyskusyjny Klub Książki. Placówka uczestniczy też w wielu akcjach i projektach ogólnopolskich.

W 2025 r. w ramach programu Lokalne Partnerstwa PAFW powstała grupa inicjatywna, w skład której weszły: Miejska Biblioteka Publiczna w Kowarach, Gmina Miejska Kowary oraz Stowarzyszenie LGD Partnerstwo Ducha Gór. Na podstawie przeprowadzonych diagnoz stworzono „Strefę Młodych”, stanowiącą przestrzeń, w której młodzież może spotykać się i spędzać z sobą czas, przygotowywać wspólne posiłki, a także być częścią wielu interesujących przedsięwzięć i warsztatów. Do tego celu wykorzystano część pomieszczeń, użytkowanych dotychczas przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Kowarach.

1.7. Sport i rekreacja, infrastruktura wypoczynkowa

Podstawowe zadania z zakresu krzewienia kultury fizycznej realizowane są w Kowarach przez placówki szkolnictwa podstawowego i ponadpodstawowego w ramach lekcji wychowania fizycznego oraz zajęć dodatkowych.

Kowary posiadają bogate tradycje sportowe. W mieście działają m.in.:

- Miejski Klub Sportowy „Olimpia” Kowary – najstarszy i największy w mieście klub sportowy, którego początki sięgają 1946 r. W okresie PRL-u działały sekcje: piłki nożnej, boks, koszykówki, siatkówki, lekkoatletyki, bobslejów, saneczek, skeletonu, tenisa stołowego, sportu motorowego i samochodowego. Obecnie działalność klubu skupia się na piłce nożnej – klub zrzesza 120 zawodników w 6 sekcjach i rozgrywa mecze w jeleniogórskiej klasie okręgowej;
- Klub Sportowy Funakoshi Shotokan Karate, którego początki sięgają lat 70-tych XX w. Klub prowadzi naukę sztuk walki: karate w formule shotokan i w całym swoim okresie działalności wychował liczne grono medalistów mistrzostw świata i Europy.

Gmina Miejska Kowary realizowała programy, których celem było wspieranie rozwoju dzieci i młodzieży poprzez zwiększenie jej aktywności ruchowej, zapewnienie dzieciom i młodzieży możliwości uczestniczenia w atrakcyjnych i systematycznych zajęciach sportowych: „Aktywna Szkoła” – zadanie Aktywny Orlik, „Aktywna Szkoła” – zadanie aktywny weekend oraz „Szkolny Klub Sportowy”.

Do najważniejszych imprez sportowych zorganizowanych w Kowarach w ostatnich latach należą:

- „Kolarski Wjazd i Bieg Górski „Kowary – Okraj” wraz z firmą Grabek Promotion;

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

- turnieje i rozgrywki tenisa ziemnego w Kowarach o Puchar Burmistrza Miasta wraz ze Stowarzyszeniem Tenisa Ziemnego „Return”;
- „Zawody wędkarskie o puchar Burmistrza Kowar” wraz ze stowarzyszeniem wędkarskim „Alternatywa”;
- „Kowarska Wiosenna Piątka” wraz ze Stowarzyszeniem Miłośników Sportu Kowary;
- rajd pn. „Polarna Wyprawa Zuchów” z Karkonoskim Hufcem ZHP;
- tematyczne spacerunki po Kowarach z Przewodnikiem.

W Kowarach zgodnie z danymi za rok 2024 znajdowały się następujące obiekty sportowe i rekreacyjne:

- Stadion Miejski przy ulicy Karkonoskiej (z płytą główną i boiskiem treningowym) dzierzawiony przez Stowarzyszenie MKS „Olimpia” Kowary;
- łowisko wędkarskie przy ulicy Karkonoskiej użytkowane przez Stowarzyszenie MKS „Olimpia” Kowary, przy łowisku znajduje się wiata wypoczynkowa;
- Zalew będący łowiskiem wędkarskim użytkowanym przez Stowarzyszenie Wędkarskie „Alternatywa”;
- korty tenisowe przy ulicy Parkowej użytkowane przez Stowarzyszenie Tenisa Ziemnego „Return”;
- ścianka do ćwiczeń tenisa ziemnego przy ulicy Parkowej;
- skatepark przy ulicy Parkowej;
- boisko wielofunkcyjne „Orlik 2012” w sąsiedztwie Osiedla Wichrowa Równia, wykorzystywane do godzin południowych przez Szkołę Podstawową nr 1 w Kowarach, a po południu i w weekendy na zajęcia z animatorami sportu;
- hala sportowa przy ul. S. Staszica należąca do SP nr 1 w Kowarach;
- sala sportowa i boisko wielofunkcyjne przy ulicy 1 Maja należące do Szkoły Podstawowej nr 3 w Kowarach;
- sala sportowa oraz boisko sportowe przy ul. Szkolnej należące do ZSO im. Stanisława Lema w Kowarach;
- boiska przy ul. Wiejskiej, Jagiellońskiej i Nadrzeczej;
- place zabaw przy ul. Matejki, Kwiatowej, Górnej, Jeleniogórskiej, Karkonoskiej;
- siłownia zewnętrzna przy ul. Matejki;
- street workout przy ul. Szkolnej;
- miejsce rekreacyjne z możliwością grillowania przy ul. Wiejskiej stworzone w ramach projektu pn. „Odkrywanie na nowo walorów kulturowych i historycznych Kowar i czesko-polskiego pogranicza”.

Poza halami funkcjonującymi przy placówkach szkolnych, nie ma w mieście hali sportowej lub wielofunkcyjnej, pozwalającej na szybką adaptację na potrzeby organizacji różnego typu imprez sportowych, kulturalnych czy – w sytuacjach nadzwyczajnych (klęski żywiołowe, konflikt zbrojny) – zabezpieczających podstawowe potrzeby mieszkańców. Stosunkowo słaby jest tu również poziom rozwoju odpowiedniej infrastruktury pozwalającej na uprawianie sportów wodnych. Miasto nie posiada krytej pływalni lub basenu pozwalającego na korzystanie z atrakcji wodnych w sezonie letnim. Jedyne kąpielisko znajduje się przy ul. Karkonoskiej w obrębie kompleksu rekreacyjnego Wyspa.fun.

Mimo posiadania korzystnych warunków naturalnych, w Kowarach nie stworzono infrastruktury narciarskiej. Podejmowane od wielu lat wysiłki na rzecz powstania kompleksu narciarskiego na Podgórzu, w tym związane z uchwaleniem planów miejscowych umożliwiających rozwój bazy narciarskiej, nie przyniosły jak dotąd oczekiwanych rezultatów.

Dobrze rozwinięta jest sieć szlaków pieszych (głównie PTTK), łączących teren Kowar z systemem szlaków wytyczonych w Karkonoszach i Rudawach Janowickich. Przez teren Gminy przebiega również szlak kulturowy: „Sudecka Droga św. Jakuba” łączący ją z bardziej oddalonymi ośrodkami: Lubaniem czy miejscowościami w Kotlinie Kłodzkiej. W samym mieście wytyczono również kilka krótszych szlaków edukacyjnych, tematycznie związanych m.in. z górnictwem przeszłością Kowar.

Podobnie jak w przypadku szlaków pieszych, również przebiegające przez Kowary szlaki rowerowe łączą to miasto z pozostałymi terenami w Karkonoszach i Rudawach Janowickich. Miasto wpięte jest również w sieć

szlaków o charakterze regionalnym – przez Kowary przebiega fragment tras ER-2 oraz szlak Via Sacra. W Kowarach nie wytyczono zdobywających w ostatnich latach coraz większą popularność w Polsce i na świecie tras rowerowych typu trail/singletrack jak również nie zostały tu stworzone warunki dla uprawiania bardziej ekstremalnych form kolarstwa, tj. kolarstwa grawitacyjnego związanego z takimi dyscyplinami jak: enduro, downhill czy freeride.

Tabela 16. Szlaki turystyczne na terenie Gminy Miejskiej Kowary

Rodzaj szlaku:	Nazwa szlaku:	Podstawowe parametry szlaku:			
		długość:	suma podejść:	suma zejść:	czas przejścia:
pieszy	Przełęcz Okraj – Biały Jar	18,4 km	1204 m	1535 m	8,0 h
	Stonecznik – Przełęcz Okraj	15,3 km	1060 m	1422 m	7,0 h
	Skalny Stół – ratusz Kowary	7,28 km	320 m	1127 m	3 h
	Uroczysko - Karpniki	23,0 km	1204 m	1434 m	9 h
	Przełęcz Okraj – Rozdroże pod Łysociną	2,96 km	300 m	290 m	1 h 30 min
	Szlak graniczny Przełęcz Okraj - Zdonov	53,4 km	3088 m	3565 m	21 h 30 min
	Przełęcz Okraj – Mieroszów, ul. Kwiatowa	45,0 km	1930 m	2492 m	16 h 45 min
	Żółta Droga – Kowary Podgórze	1,94 km	29 m	277 m	50 min
	Bukowiec, pod Brzeźnikiem – Przełęcz Kowarska	8,07 km	478 m	253 m	3 h 15 min
	Szklarska Poręba – Kowary, ratusz	42,6 km	3277 m	3100 m	18 h 45 min
	Marciszów, skrzyżowanie – Kowary, ratusz	22,1 km	1321 m	1274 m	9 h
	Główny Szlak Sudecki im. M. Orłowicza Grzędy - Bukowiec	44,6 km	2373 m	2462 m	17 h 15 min
	Sudecka Droga św. Jakuba (Międzygórze - Lubań)	227,2 km	4134 m	4493 m	63 h 45 min
	Szklarska Poręba - Wałbrzych	111,4 km	4110 m	4231 m	35 h
edukacyjny	Szlak Tradycji Górniczych	8,62 km	564 m	260 m	3 h 30 min
	Zielone Karkonosze	4,91 km	269 m	269 m	1 h 55 min
	Jedlinki	2,43 km	171 m	185 m	1 h 5 min
	Park – siedziba Nadleśnictwa Śnieżka	0, 423 km	52 m	47 m	15 min
rowerowy	Żółta Droga	36,5 km	1581 m	1549 m	-----
	Rowerowa obwodnica Jeleniej Góry	102,0 km	2117 m	2104 m	-----
	Janowice Wielkie pętla Rudawy	41,9 km	1700 m	1699 m	-----
	Euroregionalny Szlak Rowerowy ER-2	164,3 km	2749 m	2410 m	-----
	Via Sacra	179,9 km	2362 m	2046 m	-----

Źródło: <https://dolnoslaskie.szlaki.pttk.pl/mapa>, <https://mapa-turystyczna.pl/>, <https://velomapa.pl/>

Z uwagi na ukształtowanie terenu oraz warunki wietrzne, Kowary są znaczącym ośrodkiem paralotniarstwa. Uprawiający tę dyscyplinę korzystają z 2 startowisk położonych w rejonie Wołowej Góry oraz Rudnika, a lądują na terenie łąk w rejonie ul. Rejtana i Polnej.

Nadleśnictwo „Śnieżka” przystąpiło do ogólnopolskiego programu „Zanocuj w lesie”, polegającego na wyznaczaniu na terenach leśnych stref przeznaczonych dla miłośników bushcraftu i survivalu, ale też ludzi, którzy chcą przenoćować w lesie „na dziko” bez specjalnej infrastruktury.

1.8. Organizacje pozarządowe i budżet obywatelski

Jesienią każdego roku przyjmowany jest Roczny Program Współpracy Gminy Miejskiej Kowary z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego. Zgodnie z zapisami takiego Programu przyjętego na rok 2026 (uchwała nr XXVI/120/05 Rady Miejskiej

w Kowarach z dnia 27 listopada 2025 r.) służyć ma on realizacji celów szczegółowych obejmujących: umacnianie w świadomości społecznej poczucia odpowiedzialności za wspólnotę lokalną; tworzenie warunków dla funkcjonowania oraz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego; zwiększenie udziału mieszkańców w rozwiązywaniu lokalnych problemów.

Współpraca Gminy Miejskiej Kowary z organizacjami pozarządowymi koncentruje się na realizacji zadań w obszarach: pomocy społecznej; pomocy osobom niepełnosprawnym; wspomagania rozwoju gospodarczego, w tym rozwoju przedsiębiorczości, nauki, edukacji, oświaty i wychowania, kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji; upowszechniania kultury fizycznej, sportu i rekreacji; porządku i bezpieczeństwa. Jednocześnie współpraca z podmiotami Programu przyjmuje następujące formy: zlecenie podmiotom Programu realizacji zadań na zasadach określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie; wzajemne informowanie o planowanych kierunkach działalności oraz współdziałania w celu zharmonizowania tych kierunków; promocja działalności podmiotów Programu w lokalnych mediach oraz na stronie internetowej Urzędu Miejskiego w Kowarach; tworzenie wspólnych zespołów o charakterze doradczym i konsultacyjnym.

W celu realizacji tak szerokiego wachlarza zadań, władze Gminy co roku udzielają wsparcia finansowego poszczególnym organizacjom. Jego wysokość wskazuje się w uchwałach budżetowych. Oprócz pomocy finansowej, Gmina udziela również wsparcia organizacyjnego oraz lokalowego. Wg danych za 2024 r. wysokość środków na realizację poszczególnych zadań ujętych w Programie wyniosła 641 100 zł. Dzięki temu możliwe było podjęcie następujących działań:

- w ramach zadania publicznego pod nazwą: „Szkolenie sportowe dzieci, młodzieży i dorosłych oraz organizacja imprez sportowych w klubach działających na terenie Gminy Miejskiej Kowary” udzielono wsparcia finansowego: K.S. Funakoshi Shotokan Karate, MKS „Olimpia” Kowary oraz K.J. Maximus Kowary co pozwoliło na szkolenie dzieci, młodzieży i dorosłych w takich dyscyplinach jak: piłka nożna, wędkarstwo, karate i jeździectwo;
- w tym samym czasie władze miasta współorganizowały i współfinansowały szereg inicjatyw społecznych, kulturalnych i sportowych wraz ze stowarzyszeniami, fundacjami i innymi organizacjami pożytku publicznego głównie z terenu Kowar, w tym: Fundacją na rzecz rozwoju wrocławskiej tkaniny artystycznej z Wrocławia, kowarskim Kołem Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów, Stowarzyszeniem Tenisowym „Return”, Stowarzyszeniem Wędkarskim „Alternatywa”, Stowarzyszeniem „Eurojedynka”, Fundacją Slow City, Kowarskim Klubem Seniora, Stowarzyszeniem „Przyjazna Trójka”, Stowarzyszeniem „Amazonki”, Karkonoskim Hufcem ZHP, Stowarzyszeniem Miłośników Sportu Kowary; Stowarzyszeniem Kolej Karkonoska; kowarskim Kołem Polskiego Związku Hodowców Gołębi Poczтовых, Stowarzyszeniem Miłośników Kowar.

W 2018 roku na wniosek kowarskich stowarzyszeń senioralnych Rada Miejska w Kowarach przyjęła uchwałę nr XVI/256/18 z dnia 14 czerwca 2018 r. w sprawie powołania Miejskiej Rady Seniorów w Kowarach. Celem Rady jest tworzenie warunków do wykorzystania potencjału środowisk senioralnych Gminy Miejskiej Kowary poprzez ich reprezentowanie, wzmacnianie, integrowanie i pobudzanie aktywności obywatelskiej.

Od 2019 r. realizowany jest w mieście Kowarski Budżet Obywatelski. Początkowo (2019 r.) obszar miasta podzielono na 5 okręgów, w kolejnych edycjach – począwszy od 2021 r. wyznaczono 7 okręgów. Wg przyjętej zasady w każdym okręgu możliwa jest realizacja tylko jednej inwestycji w ciągu danego roku. Ponadto uznano, iż środki z Kowarskiego Budżetu Obywatelskiego będą wydatkowane na takie pomysły mieszkańców, które nie będą dotyczyły projektów „miękkich” – związanych np. z działaniami kulturalnymi czy szkoleniami lecz na działania inwestycyjne, np. związane z poprawą estetyki przestrzeni publicznych, budową elementów małej architektury, placów zabaw, siłowni zewnętrznych, zwiększeniem bezpieczeństwa ruchu pojazdów i pieszych: przejścia dla pieszych, remonty odcinków jezdni i chodników. W latach 2019-2025 zrealizowano łącznie 40 pomysłów na kwotę 757 085,57 zł.

Tabela 17. Kowarski Budżet Obywatelski w latach 2019-2025

Rok:	Ustalona kwota budżetu:	Liczba zgłoszonych projektów:	Kwota zrealizowana:	Oddane głosy łącznie:	Projekty wskazane do realizacji:
2019	100 000,00	14	87 721,21	186	1. Przywrócenie do użytku boiska dla młodzieży i placu zabaw przy ul. Wiejskiej (pętla) 2. Atrakcyjniejsza Kowarska Starówka – podświetlenie wieży kościoła 3. Mini plac zabaw dla dzieci oraz teren rekreacyjny dla mieszkańców Kowar Dolnych 4. Utworzenie przestrzeni rekreacyjno – zabawowej przy Alei Kasztanowej 5. Budowa infrastruktury technicznej – oświetlenie
2020	-----	-----	-----	-----	-----
2021	100 000,00	15	69 240,00	153	1. Nowa nawierzchnia na odcinku ulicy Wiejskiej 65 – Wiejskiej 69 w Kowarach oraz drogi dojazdowej do boiska 2. Naprawa uszkodzonej nawierzchni ulicy Sienkiewicza, dojazd do Przedszkola Publ. nr 1 3. Remont przejścia publicznego w kamienicy ulica 1 Maja 24 4. Wykonanie projektu technicznego oświetlenia drogi dojazdowej od ul. Jeleniogórskiej do posesji 24, 26, 26A, 26B, 28 oraz sześciu nowo wybudowanych domów jednorodzinnych 5. Wykonanie miejsc parkingowych przy ul. Brzozowej 8 na Osiedlu Wichrowa Równia 6. W zdrowym ciele zdrowy duch – siłownia napowietrzna przy boisku przy Jagiellońskiej 7. Zielony skwer
2022	100 000,00	12	86 328,82	163	1. Uzupelnienie nawierzchni odcinka ul. Wiejskiej 65-69 w Kowarach 2. Ławki istotnym elementem wypoczynku w Parku Miejskim 3. Doposażenie placu zabaw dla dzieci zlokalizowanego przy ul. Matejki w Kowarach 4. Poprawa bezpieczeństwa przy garażach – ul. Ogrodowa 37 w Kowarach 5. Wykonanie ciągu pieszego do kompleksu "Orlik" od ul. Klonowej w Kowarach oraz barierok 6. Kolorowy kącik 7. Plac zabaw w Krzaczyńcu – wykonanie dokumentacji projektowo – kosztorysowej
2023	200 000,00	21	125 572,83	250	1. Wyrównanie i utwardzenie nawierzchni przy budynkach mieszkalnych Kowalska 13 oraz 11 2. Droga dojazdowa do budynków – wykonanie dokumentacji projektowo-kosztorysowej 3. Doposażenie placu zabaw dla dzieci zlokalizowanego przy ulicy Matejki w Kowarach 4. Poprawa bezpieczeństwa przy garażach – ulica Ogrodowa 37 II-gi etap 5. Bezpieczne przejście dla pieszych – osiedle Wichrowa Równia 6. Zagrajmy razem poprawa stanu technicznego boiska przy ulicy Jagiellońskiej 7. Plac zabaw w Krzaczyńcu
2024	200 000,00	18	189 172,77	189	1. Wyrównanie i utwardzenie terenu pomiędzy garażami przy ulicy Leśnej, naprzeciwko boiska przy ulicy Szkolnej 2. Koncepcja zagospodarowania terenu 3. Estetyczna metamorfoza ogłoszeniowych słupów na Kowarskiej Starówce 4. Wymiana zniszczonych latarni miejskich na nowe w stylu XIX wieku przy ulicy Ogrodowej 5. Ławki przy ulicy Alei Wolności 6. Aleja Kasztanowa w Wojkowie – Tablice informacyjne 7. Siłownia zewnętrzna
2025	200 000,00	20	199 049,94	604	1. Bezpieczna Kowalska – projekt budowy wyniesionego przejścia dla pieszych i nowego chodnika 2. Budowa wybiegu dla psów wraz z matą architekturą. Etap I 3. Korzenie ze stali, liście z natury 4. Kontynuacja wymiany zniszczonych latarni miejskich na nowe w stylu XIX wieku przy ul. Ogrodowej 5. Powrót do przyszłości w dobrym stylu – oświetlenie Alei Lipowej latarniami z epoki 6. Artystyczny drogowskaz/witacz – atrakcje Wojkowa 7. Poprawa bezpieczeństwa drogowego

Źródło: <https://um.kowary.pl/budzet-obywatelski/>

1.9. Współpraca z partnerami zewnętrznymi

Gmina Miejska Kowary kontynuuje współpracę z 9 gminami i miastami partnerskimi z kraju i zagranicy. Są to: Gmina Schönau-Berzdorf (Niemcy), Miasto i Gmina Kamień Pomorski (Polska), Miasto Vrchlabí

(Czechy), Gmina Malá Úpa (Czechy), Miasto Černý Důl (Czechy), Miasto Žaclěb (Czechy), Miasto Trembowla (Ukraina), Miasto Wiśniowiec (Ukraina), Miasto Dvůr Králové nad Labem (Czechy).

Współpraca z gminami partnerskimi przynosi Kowarom szereg wymiernych korzyści:

- w 2024 r. wspólnie z Miastem Dvůr Králové nad Labem rozpoczęto realizację projektu pn.: „Szlakiem przemysłu i tradycji” dofinansowanego z Programu Interreg PL-CZ 2021-2027. W ramach nawiązanej z Miejskim Muzeum w Dvůr Králové współpracy zrealizowany został mikroprojekt pn. „Stragany lokalnych produktów czesko-polskiego pogranicza”. W ramach tej inicjatywy utworzono w obu miastach Punkty Informacji Turystycznej, Minimuzeum Przemysłu Kowar i Dvůr Králové oraz Galerii Produktu Lokalnego i sali wystaw czasowych w budynku byłego dworca kolejowego;
- wspólnie z Miastem Vrchlábí zrealizowano mikroprojekt: „Podtrzymujemy tradycje na pograniczu czesko-polskim” – dofinansowany z Funduszu Mikroprojektów Euroregionu Nysa;
- ożywiona jest również współpraca organizacji senioralnych Kowar i Kamienia Pomorskiego – w 2024 r. seniorzy z Kowar odwiedzili seniorów z Kamienia Pomorskiego w ramach projektu: „Kowarscy Seniorzy odwiedzają miasto partnerskie - Kamień Pomorski”.

Gmina Miejska Kowary podejmuje współpracę nie tylko z gminami partnerskimi, ale również uczestniczy aktywnie w pracach:

- powołanego do życia w 1992 r. Związku Gmin Karkonoskiego, jako inicjatywy kilku gmin z terenu Karkonoszy i Kotliny Jeleniogórskiej, powstałej przede wszystkim dla realizacji zadań własnych z zakresu gospodarki odpadami i wodno-ściekowej;
- Euroregionu Nysa – powołanego do życia w 1991 r. w celu rozwoju współpracy transgranicznej gmin i powiatów położonych na pograniczu polsko-czesko-niemieckim.

1.10. Promocja Gminy

Promocja gminy, jej walorów przyrodniczych i kulturowych, potencjału gospodarczego oraz budowanie pozytywnego wizerunku, staje się coraz ważniejszym elementem działalności jednostek samorządu terytorialnego oraz wszystkich grup interesariuszy, dla których promocja jest istotna z punktu widzenia ich pomyślnego rozwoju.

Gmina Miejska Kowary nie posiada dokumentu o charakterze strategicznym, określającego kierunki działalności promocyjnej i formułującego zasady współdziałania Gminy i podmiotów oraz organizacji zewnętrznych w prowadzeniu polityki promocyjnej.

W ramach projektu „Przystanek Kowar”, obejmującego modernizację i rozbudowę dawnego budynku dworca PKP w Kowarach oraz jego adaptację na cele kulturalno-turystyczno-usługowe:

- otwarto punkt Informacji Turystycznej, czynny codziennie w godz. 8:00-16:00;
- dobiegły końca prace związane z uruchomieniem Muzeum Rzemiosła Kowar (uruchomienie w kwietniu 2026 r.) oraz Karkonoskiego Centrum Produktu Lokalnego (ekspozycja wraz ze sklepem).

Celom kulturalnym i promocyjnym służy działalność Domu Tradycji Miasta Kowary zlokalizowanego przy ul. Górniczej 1. W jego wnętrzach mieści się ekspozycja prezentująca historię Kowar, w tym jej bogate tradycje górnicze.

Gmina i jej podmioty realizują zadania z zakresu promocji wewnętrznej – kierowanej do mieszkańców i lokalnego biznesu oraz zewnętrznej – służącej budowaniu pozytywnego wizerunku miasta adresowanego do turystów i potencjalnych inwestorów. Posiada oficjalną witrynę Urzędu Miejskiego, zawierającą treści istotne dla turystów, mieszkańców i związane z gospodarką nieruchomościami, w sposób dostosowany do preferencji poszczególnych grup odbiorców, w tym swoje profile w mediach społecznościowych: na Facebooku i Instagramie - *@miastokowary*, *@it_kowary*.

Dużą aktywność medialną wykazuje Burmistrz Miasta Kowary, publikując kilka/kilkanaście postów dziennie dot. bieżącej działalności Gminy, realizowanych zadań, podpisywanych umów i porozumień, spotkań i rozmów toczących się z partnerami zewnętrznymi, wydarzeń sportowych i kulturalnych; pozytywny wizerunek miasta buduje kanał: „Zielone Kowary” – funkcjonujący na Facebooku i Instagramie, na którym zamieszczane są posty dotyczące prac porządkowych, nowych nasadzeń, lokalizacji elementów małej architektury podnoszących estetykę przestrzeni publicznych miasta

W zakresie działań promocyjnych Gmina współpracuje z Dolnośląską Organizacją Turystyczną, Karkonoską Lokalną Organizacją Turystyczną, Urzędem Marszałkowskim Województwa Dolnośląskiego, Starostwem Powiatowym w Jeleniej Górze oraz ościennymi gminami, uczestnicząc w targach i imprezach promocyjnych o regionalnym i lokalnym zasięgu.

Gmina Miejska Kowary organizuje imprezy o charakterze kulturalno-promocyjnym - również we współpracy z partnerami zewnętrznymi, m.in. Kowarskie Stragany – Jarmark produktu lokalnego „Granice nie rozdzielą tradycji”.

W mediach społecznościowych cyklicznie publikowany jest „Kurier Kowarski” – dziennik informacyjny, w którym prezentowane są materiały filmowe z imprez, koncertów, zapowiedzi wydarzeń, informacje Urzędu Miejskiego w Kowarach. Od 2018 r. z inicjatywy Dyrektora kowarskiego MOK-u wydawana jest „Gazeta Kowarska” – Kwartalnik społeczno-kulturalny;

1.11. Bezpieczeństwo publiczne

Ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego

W Gminie Miejskiej Kowary zlokalizowany jest Komisariat Policji, który mieści się w nowym, oddanym do użytku w 2019 r. obiekcie, położonym przy ul. W. Grabskiego 7 w Kowarach. Jest on jednym z 5 komisariatów podległych Komendzie Miejskiej Policji w Jeleniej Górze. Swym zasięgiem obejmuje Kowary oraz gminę Mysłakowice. Spośród wszystkich komisariatów działających na terenach górskich, Komisariat w Kowarach jest największą jednostką. Na dzień 31 grudnia 2024 r. służbę pełniło 29 funkcjonariuszy oraz zatrudnionych było 2 pracowników cywilnych. W służbie prewencyjnej służyło 20 funkcjonariuszy, w tym 3 dzielnicowych na obszarach wiejskich i 2 miejskich. Służbę kryminalną pełniło 8 policjantów.

Skuteczność ścigania sprawców wszystkich przestępstw ukształtowała się na poziomie 72,81% w kategorii ogólnej, 65,31% w kategorii kryminalnej i 57,98% w przypadku 7 kategorii przestępstw najbardziej uciążliwych społecznie. W 2024 r. na terenie Kowar przeprowadzono 1418 interwencji. W stosunku do lat poprzednich odnotowano ich spadek: w 2023 r. przeprowadzono 1867 interwencji, a w 2022 r. – 2001. Ponadto:

- w 2024 r. ilość dokonanych przestępstw była niższa niż w 2023 r. i wyniosła 318 w kategorii ogólnej, 243 w kategorii kryminalnej oraz 118 w tzw. 7 kategoriach przestępstw najbardziej uciążliwych społecznie;
- odnotowano spadek ilości przestępstw przeciwko mieniu takich jak kradzieże z włamaniem i kradzieże, zauważono również nieznaczny spadek ilości uszkodzeń mienia;
- w latach 2022-2024 nie odnotowano w Kowarach żadnych przestępstw o większym ciężarze gatunkowym, takich jak: rozbój, kradzież rozbójnicza czy wymuszenie rozbójnicze;
- w roku 2023 skradziono w Kowarach 3 samochody, a w 2022 – 2;
- w stosunku do lat poprzednich, w 2024 r. odnotowano znaczący wzrost zatrzymań osób posiadających narkotyki na własny użytek, bądź handlujących nimi: w związku z tym przeprowadzono 44 postępowania o przestępstwa narkotykowe, w których ujawniono 55 przestępstw;
- w 2024 r. na terenie miasta dokonano zatrzymania 52 osób poszukiwanych (w 2023 r. – 43), prowadzono 5 poszukiwań osób zaginionych – wszystkie zakończone powodzeniem;

- w 2024 r. podjęto 95 interwencji dot. różnego rodzaju zdarzeń drogowych. Wśród nich odnotowano 3 wypadki samochodowe (2 przy ul. Kamiennogórskiej, 1 przy ul. Podgórze) w wyniku których śmierć poniosło 2 uczestników tego samego zdarzenia, ponadto doszło tu do 77 kolizji drogowych;
- w 2024 r. zatrzymano 13 kierujących pojazdami pod wpływem alkoholu lub innych środków odurzających, dla porównania w 2023 r. zatrzymano 29 nietrzeźwych kierowców;
- wzorem lat poprzednich w 2024 r. podejmowano szereg działań w celu przeciwdziałania przemocy w rodzinie: sporządzono i przeprowadzono łącznie 18 procedur Niebieskiej Karty, wdrożono 2 procedury nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, połączonych z zakazem zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia; przeprowadzono 16 postępowań dotyczących znęcania się;
- wciąż jednym z najtrudniejszych do rozwiązania problemów społecznych jest zjawisko uzależnienia od alkoholu oraz innych środków psychoaktywnych. W 2024 r. policjanci z Kowar zatrzymali, a następnie przewieźli 47 nietrzeźwych (z Kowar i Mysłakowic) do pomieszczenia dla osób zatrzymanych w KMP w Jeleniej Górze (dla porównania w 2023 r. liczba ta wynosiła 86 osób).

Ochrona przeciwpożarowa i zagrożenia miejscowe

Na mocy uchwały Nr XL/261/02 Rady Miejskiej w Kowarach z dnia 27 czerwca 2002 r. utworzona została Miejska Służba Ratownicza (MSR) działająca na zasadach jednostki budżetowej. Jednostka ta realizuje ustawowe zadania nałożone na gminę, tj.:

- zadania z zakresu bezpieczeństwa pożarowego, w tym zadania zapobiegawcze i ratownicze;
- zadania z zakresu ochrony ludności, obrony cywilnej oraz zarządzania kryzysowego;
- zadania z zakresu ochrony przed powodzią, zalaniem, podtopieniami, prowadzenia działań ratowniczych;
- ochrony przed innymi zagrożeniami lokalnymi, klęskami żywiołowymi i katastrofami, realizacja zadań związanych z organizowaniem i prowadzeniem akcji ratowniczych w przypadku: walki z pożarami, klęsk żywiołowych, katastrof komunikacyjnych i budowlanych, awarii oraz zagrożeń spowodowanych toksycznymi środkami przemysłowymi;
- usuwanie wiatrołomów oraz konarów i drzew zagrażających życiu i zdrowiu oraz stwarzających zagrożenie dla mienia;
- zadania w zakresie podejmowania działań związanych z łagodzeniem skutków suszy;
- zadania z zakresu gospodarowania wodą na przepływowym zbiorniku retencyjnym KOWARY na potoku Bystra, określone w instrukcji gospodarowania wodą.

W ramach Miejskiej Służby Ratowniczej funkcjonuje posterunek Jednostki Ratowniczo-Gaśniczej nr 1 Państwowej Straży Pożarnej z Jeleniej Góry oraz Ochotnicza Straż Pożarna – niewłączona do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. Łącznie dysponują one 3 wozami bojowymi. Na terenie MSR stacjonują dwa zespoły Pogotowia Ratunkowego. Jeden w systemie całodobowym, a drugi w systemie 12-godzinnym (od 7:00 do 19:00).

Tabela 18. Zagrożenia i zdarzenia związane z działaniami jednostek ochrony przeciwpożarowej w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2020-2024

Zagrożenia:	Lata:				
	2020	2021	2022	2023	2024
<i>miejscowe zagrożenia wg rodzaju zagrożenia ogółem, w tym:</i>	67	94	64	76	242
<i>silne wiatry:</i>	28	15	23	23	50
<i>przybory wód:</i>	-	-	-	-	61
<i>opady śniegu:</i>	0	0	0	3	0
<i>opady deszczu:</i>	7	23	6	4	80
<i>chemiczne:</i>	-	-	-	-	13
<i>ekologiczne:</i>	-	-	-	-	3

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

<i>budowlane:</i>	-	-	-	-	4
<i>infrastruktury komunalnej:</i>	-	-	-	-	4
<i>w komunikacji:</i>		15	11	30	16
<i>na obszarach wodnych:</i>	-	-	-	-	4
<i>medyczne:</i>	6	7	13	7	7
<i>zdarzenia wg rodzajów i wielkości ogółem, w tym:</i>	142	186	176	183	293
<i>pożary razem:</i>	36	46	49	49	55
<i>pożary – małe:</i>	36	46	48	48	54
<i>pożary – średnie:</i>	0	0	1	1	1
<i>miejskowe zagrożenia razem:</i>	94	127	106	125	218
<i>miejskowe zagrożenia – małe:</i>	25	40	24	37	82
<i>miejskowe zagrożenia – lokalne:</i>	67	84	81	88	134
<i>miejskowe zagrożenia – średnie:</i>	2	3	1	0	2
<i>alarmy fałszywe:</i>	12	13	21	9	20
<i>zdarzenia wymagające udziału jednostek ochrony przeciwpożarowej na 1000 ludności:</i>	14	18	18	19	30
<i>pożary przypadające na 1000 ludności:</i>	3	5	5	5	6
<i>miejskowe zagrożenia na 1000 ludności:</i>	9	12	11	13	23

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Wśród miejscowych zagrożeń w latach 2020 – 2024 dominowały zagrożenia wywołane silnym wiatrem, na drugim miejscu pod względem liczby interwencji uplasowały się interwencje związane z opadami deszczu, a na trzecim – związane z komunikacją. Wyjątkowo trudnym pod względem występowania zagrożeń o charakterze naturalnym, przyrodniczym był rok 2024. Wówczas to odnotowano wiele zagrożeń związanych z silnymi wiatrami – 50, a także z przyborami wód – 61 i opadami deszczu – 80, co miało ścisły związek z sytuacją powodziową panującą we wrześniu.

Pod względem liczby pożarów rekordowy znów był rok 2024, gdzie wystąpiło ich 56. Jeśli chodzi o wielkość pożarów, to zdecydowaną przewagę miały pożary małe, których w sumie w latach 2020–2024 było 232. W latach 2022, 2023 i 2024 wystąpiły pojedyncze pożary średnie.

Najwięcej miejscowych zagrożeń, tj. takich zagrożeń, które nie są pożarami, wystąpiło w 2024 r. – 218, a najmniej w 2020 r. – 94. Pod względem wielkości tych zagrożeń, najczęściej występowały zagrożenia lokalne – 454, rzadziej małe – 208, a sporadycznie średnie – zaledwie 8 w latach 2020–2024.

Zagrożenia związane z ryzykiem wystąpienia poważnych awarii przemysłowych

Zgodnie z wykazami zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnej awarii przemysłowej, udostępnionych przez Głównego Inspektora Ochrony Środowiska (lata 2017–2024), na terenie Gminy Miejskiej Kowary nie występowały podmioty gospodarcze, których funkcjonowanie mogłoby powodować ryzyko wystąpienia poważnej awarii przemysłowej. Z raportów Głównego Inspektora Ochrony Środowiska wynika ponadto, że w przeciągu ostatnich 20 lat na terenie Kowar nie doszło do wystąpienia zdarzeń o znamionach poważnej awarii i poważnych awarii.

Schrony

Od 1 stycznia 2025 r. do zadań własnych samorządu gminnego dodano na podstawie ustawy z dnia 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej utworzenie i utrzymywanie odpowiednich urządzeń i zasobów – m.in. schronów. Na terenie Kowar znajdują się 24 punkty schronienia zlokalizowane przy ul. Głównej 1, Jeleniogórskiej 14, Jeleniogórskiej 14a, Jeleniogórskiej 14b, Jeleniogórskiej 14c,

Zamkowej 5, Sanatoryjnej 15, Sanatoryjnej 27, Górnej 2, Dworcowej 11, M. Kopernika 16, Górniczej 22, Topolowej 2, Leśnej 16, S. Batorego 6a, Wiejskiej 5, Wiejskiej 67, Al. Wolności 4, Pocztovej 11, 1 Maja 1a, S. Staszica 16, S. Staszica 18, J. Matejki 18, 1 Maja 59.

2. SFERA GOSPODARCZA

2.1. Rynek pracy

Poziom bezrobocia w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2015–2024 mimo pewnych wahań wykazywał tendencję spadkową. W okresie tym udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym zmniejszył się tu z 6,6% (2015 r.) do 5,7% (2024 r), choć rekordowo niski był w 2019 r. Problem bezrobocia w nieco większym stopniu dotyczył kobiet (udział bezrobotnych kobiet kształtował się w przedziale od 5,1% do 7,2%) niż mężczyzn (stopa bezrobocia przyjmowała w badanym okresie wartości od 4,1% do 6,8%).

Należy odnotować, że właściwie w całym badanym okresie stopa bezrobocia w Kowarach utrzymywała się na nieco wyższym poziomie niż w powiecie karkonoskim i województwie dolnośląskim.

Wśród 307 bezrobotnych zarejestrowanych w Kowarach w końcówce 2024 r. 184 z nich (59,9%) stanowiły osoby długotrwale bezrobotne. Co istotne w całym analizowanym trwale bezrobotni stanowili ponad połowę wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych.

Tabela 19. Podstawowe dane dotyczące bezrobocia w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2015-2024

Bezrobotni:	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ogółem:	461	408	321	310	290	342	363	312	294	307
kobiety:	205	204	165	165	148	178	191	162	151	148
mężczyźni:	256	204	156	145	142	164	172	150	143	159
do 25 r. życia:	36	36	23	23	22	31	27	25	27	29
do 30 r. życia:	72	63	44	41	47	54	54	44	54	62
pow. 50 r. życia:	176	144	113	96	93	101	115	108	90	108
długotrwale bezrobotni:	299	253	202	180	176	193	238	214	182	184
ogółem (%):	6,6	6,0	4,8	4,8	4,6	5,8	6,3	5,6	5,4	5,7
mężczyźni (%):	6,8	5,5	4,3	4,1	4,1	5,2	5,6	5,1	4,9	5,6
kobiety (%):	6,3	6,4	5,4	5,5	5,1	6,5	7,2	6,2	5,9	5,9
ogółem w % (pow. karkonoski):	6,0	5,5	4,5	4,4	4,1	5,3	5,4	4,6	4,6	4,7
ogółem w % (woj. dolnośląskie):	8,5	7,2	5,7	5,2	4,6	5,6	4,9	4,5	4,4	4,6

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Wg danych Powiatowego Urzędu Pracy w Jeleniej Górze dotyczących sytuacji na rynku pracy, przedstawiających stan na dzień 31 grudnia 2025 r. stwierdza się, że:

- w ogólnej liczbie bezrobotnych mniejszość stanowiły kobiety (43,5% w Kowarach i 43,6 w powiecie karkonoskim);
- jedynie 14,0% bezrobotnych z terenu Kowar posiadało prawo do zasiłku (13,3% w powiecie karkonoskim);
- prawie 35% bezrobotnych mieszkańców Kowar to osoby powyżej 50 roku życia;
- 57,8% bezrobotnych kowarzan to osoby długotrwale bezrobotne;
- co piąty bezrobotny mieszkający w Kowarach korzystał ze świadczeń pomocy społecznej.

Tabela 20. Struktura bezrobotnych w Gminie Miejskiej Kowary i powiecie karkonoskim ze względu na płeć, miejsce zamieszkania, trudności na rynku pracy, wykształcenie (stan na 31.12.2025 r.)

Dane dot. bezrobocia:	powiat karkonoski	Kowary
bezrobotni ogółem (os.):	1680	315
w tym bezrobotne kobiety (os.):	733	137
w tym bezrobotne kobiety (%):	43,6	43,5
bezrobotni z prawem do zasiłku (os.):	224	44
udział bezrobotnych z prawem do zasiłku w ogólnej liczbie bezrobotnych (%):	13,3	14,0
bezrobotni do 30 roku życia (os.):	264	61
udział bezrobotnych w wieku do 30 r. życia w ogólnej liczbie bezrobotnych (%):	15,7	19,4
bezrobotni powyżej 50 roku życia (os.):	585	108
udział bezrobotnych powyżej 50 roku życia w ogólnej liczbie bezrobotnych (%):	34,8	34,3
osoby długotrwale bezrobotne (os.):	991	182
udział osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych (%):	59,0	57,8
bezrobotni z niepełnosprawnościami (os.):	82	14
udział bezrobotnych z niepełnosprawnościami w ogólnej liczbie bezrobotnych (%):	4,9	4,4
bezrobotni korzystający ze świadczeń pomocy społecznej (os.):	237	63
udział bezrobotnych korzystających ze świadczeń pomocy społecznej (%):	14,1	20,0

Źródło: dane Powiatowego Urzędu Pracy w Jeleniej Górze

Wg danych GUS za październik 2025 r.: przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (wg siedziby podmiotu) wynosiło 8177,52 zł w Kowarach, 7538,97 zł w powiecie karkonoskim, 9147,21 zł w województwie dolnośląskim co oznacza, że wysokość tego wynagrodzenia stanowiła 89,4% średniego wynagrodzenia brutto w woj. dolnośląskim. Jednocześnie jego wartość była najwyższa wśród wszystkich gmin powiatu karkonoskiego i stanowiła 108,5% średniego wynagrodzenia brutto w powiecie.

2.2. Profil gospodarczy Gminy

Jeszcze na początku lat 90-tych XX w. Kowary obok Jeleniej Góry były największym ośrodkiem przemysłowym po polskiej stronie Karkonoszy. W latach 1854 – 2009 działała tu słynna na całą Polskę Fabryka Dywanów „Kowary”, która w szczytowym okresie swego rozwoju zatrudniała ok. 2000 pracowników. Ponadto funkcjonowało tu jeszcze kilka innych stosunkowo dużych zakładów przemysłowych takich jak: Fabryka Filców Technicznych, Fabryka Porcelany Technicznej, Fabryka Sprzętu Sportowego „Polsport”, Fabryka Maszyn „Kowary”.

Przemiany gospodarcze początku lat 90-tych odcisnęły swe piętno na lokalnej gospodarce miasta, co zaowocowało likwidacją części przedsiębiorstw lub utrzymaniem ich wskutek procesów prywatyzacyjnych, lecz często kosztem zmniejszenia skali produkcji oraz redukcji zatrudnienia.

O skali ww. przemian świadczy struktura zatrudnienia mieszkańców wg sektorów gospodarki, wskazująca na usługowo-produkcyjny charakter miejscowości. Wg danych GUS za 2024 r.:

- 109 osób było zatrudnionych w rolnictwie (3,7% ogółu zatrudnionych);
- 988 osób było zatrudnionych w przemyśle (33,3% ogółu zatrudnionych);
- 1872 osób było zatrudnionych w usługach (63,0% ogółu zatrudnionych).

Wg danych zawartych w Krajowym Rejestrze Sądowym wg stanu na 01.04.2026 r. na terenie Kowar zarejestrowanych było 115 podmiotów, z czego większość to przedsiębiorcy – 91, a pozostałe 24 to stowarzyszenia, inne organizacje społeczne i zawodowe, fundacje i ZOZ. W bazie danych Centralnej

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej znajdują się 344 podmioty gospodarcze, działające na terenie Gminy Miejskiej Kowary (stan na 01.04.2026 r.).

Tabela 21. Ogólna charakterystyka podmiotów gospodarczych działających na terenie Gminy Miejskiej Kowary w latach 2009-2025

<i>Podmioty wg grup rodzajów działalności PKD:</i>									
<i>Sektory gospodarki:</i>	2009	2011	2013	2015	2017	2019	2021	2023	2025
<i>ogółem:</i>	1309	1332	1371	1322	1274	1274	1366	1382	1355
<i>rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo:</i>	30	33	29	26	23	19	16	17	17
<i>przemysł i budownictwo:</i>	310	326	345	338	334	347	343	346	345
<i>pozostała działalność:</i>	969	973	997	958	917	908	1007	1019	993
<i>Podmioty wg sekcji PKD 2007:</i>									
<i>sekcja A:</i>	30	33	29	26	23	19	16	17	17
<i>sekcja C:</i>	176	179	175	165	169	167	150	140	130
<i>sekcja D:</i>	2	2	3	2	3	3	2	3	3
<i>sekcja E:</i>	3	4	6	5	2	2	3	3	3
<i>sekcja F:</i>	129	141	161	166	160	175	188	200	209
<i>sekcja G:</i>	271	266	258	235	223	201	196	194	174
<i>sekcja H:</i>	69	61	55	51	46	52	52	54	51
<i>sekcja I:</i>	62	60	63	57	53	70	97	91	84
<i>Sekcja J:</i>	13	14	20	16	19	15	15	16	14
<i>sekcja K:</i>	40	31	26	25	24	20	20	23	23
<i>sekcja L:</i>	242	237	237	238	224	218	299	305	292
<i>sekcja M:</i>	50	52	62	58	53	52	47	56	63
<i>sekcja N:</i>	33	40	54	43	40	45	47	41	45
<i>sekcja O:</i>	4	4	4	4	4	4	4	4	4
<i>sekcja P:</i>	19	25	27	29	35	33	35	36	34
<i>sekcja Q:</i>	74	82	90	93	87	89	78	75	80
<i>sekcja R:</i>	18	25	26	23	19	19	22	20	21
<i>sekcje S i T:</i>	74	76	75	84	89	89	92	102	105
<i>sektor publiczny ogółem:</i>	109	112	109	113	110	107	112	114	103
<i>Podmioty wg klas wielkości (liczba pracowników):</i>									
<i>0 – 9 (mikroprzedsiębiorstwa):</i>	1265	1289	1332	1282	1233	1236	1332	1349	1324
<i>10 – 49 (małe przedsiębiorstwa):</i>	35	37	33	34	36	33	29	28	26
<i>50 – 249 (średnie przedsiębiorstwa):</i>	8	6	6	6	5	5	5	5	5
<i>250 – 999 (duże przedsiębiorstwa):</i>	1	0	0	0	0	0	0	0	0

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Dane przedstawione w powyższej tabeli wskazują przede wszystkim na stabilny charakter lokalnej gospodarki. Zarówno liczba podmiotów (1274-1382), jak i struktura liczebna podmiotów działających w poszczególnych sektorach gospodarki (utrzymująca się dominacja podmiotów z sektora usług) nie ulegały w badanym okresie istotniejszym zmianom. Jedynie w przypadku I sektora gospodarki (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo) liczba działających w nim podmiotów zmalała niemal dwukrotnie – z 30 do 17.

Analiza struktury wielkościowej podmiotów gospodarczych wskazuje na zdecydowaną przewagę mikroprzedsiębiorstw, zatrudniających do 9 pracowników, co stanowiło 97,7% wszystkich podmiotów w 2025 r. W tym samym roku działało w mieście 26 przedsiębiorstw zatrudniających od 10 do 49 pracowników, co stanowiło 1,9% wszystkich podmiotów. Co istotne w 2009 r. firm tego typu było nieco więcej – 35. Przedsiębiorstw średnich (od 50 do 249 pracowników) było tylko 5. W roku 2009 podmiotów tej wielkości było 8. Dane te wskazują na 2 zasadnicze zjawiska: po pierwsze - obraz gospodarczy miasta budują głównie mikroprzedsiębiorstwa, po drugie – rola mikroprzedsiębiorstw w latach 2009 – 2025 wciąż wzrastała, a to wskutek zmniejszenia się liczby małych przedsiębiorstw – o 25,7% oraz średnich przedsiębiorstw – o 37,5%.

O gospodarczym obrazie Kowar decyduje liczba podmiotów prowadzących swoją działalność w poszczególnych sekcjach Polskiej Klasyfikacji Działalności. Dominujący udział mają sekcje związane z sektorem usług:

- sekcja L obejmująca usługi z zakresu obsługi rynku nieruchomości. Między 2009 a 2025 r. nastąpił pewien wzrost liczby podmiotów zaliczanych do tej sekcji z 242 do 292, tj. o 20,7%;
- sekcja G, w skład której wchodzi: handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle. Choć liczba podmiotów prowadzących działalność w tej sekcji uległa zmniejszeniu z 271 do 174 pomiędzy 2009 a 2015 r., tj. o 35,8% to wciąż odgrywają one poważną rolę w lokalnej gospodarce;
- na uwagę zasługują również podmioty, których działalność mieści się w ramach sekcji I – związanej z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi – 84 podmioty oraz sekcji Q – wpisującej się w pomoc społeczną i opiekę zdrowotną – 80 podmiotów.

Na specyfikę kowarskiego rynku usług składają się:

- wyjątkowa duża liczba i zróżnicowanie podmiotów świadczących usługi publiczne jak na ośrodek tej wielkości, obejmująca: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Zarząd Eksploatacji Zasobów Komunalnych, Policja, Miejska Służba Ratownicza ze stacją Pogotowia Ratunkowego oraz Państwową i Ochotniczą Strażą Pożarną, Dom Opieki Społecznej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Publiczna Poradnia psychologiczno-pedagogiczną, placówki edukacyjne – przedszkole publiczne a wkrótce również żłobek, 2 szkoły podstawowe, Zespół Szkół Ogólnokształcących z liceum ogólnokształcącym i szkołą branżową I stopnia;
- bardzo dobrze rozwinięte zaplecze opieki zdrowotnej, na które składają się: Szpital „Bukowiec”, Szpital „Wysoka Łąka”, Centrum Usług Medycznych i Profilaktyki Zdrowotnej „Przedwiośnie”, 2 przychodnie lekarskie.

Dobrze rozwinięta baza placówek leczniczych i ich silny profil rehabilitacyjny, korzystne położenie i warunki przyrodnicze mogą w przyszłości stanowić istotny element specjalizacji gospodarczej Kowar w kierunku srebrnej gospodarki.

Na terenie Kowar działa rozwinięta sieć placówek usług handlu. Znajdują się tu supermarkety i dyskonty spożywcze kilku europejskich i polskich sieci handlowych: Biedronka, Netto, Dino, Carrefour oraz mniejsze placówki należące do takich sieci jak: Pepco, Rossmann, Żabka (4 punkty). W mieście nie ma wielkopowierzchniowych obiektów handlowych, oraz dużych sklepów branżowych – budowlanych czy też związanych ze sprzedażą sprzętu RTV-AGD. Na terenie miasta działają punkty gastronomiczne, sklepy odzieżowo-obuwnicze, funkcjonują tu placówki z sektora bankowego i ubezpieczeń. Przy drodze wojewódzkiej nr 367 położona jest stacja paliw, a druga ze stacji leży w jej pobliżu. Z uwagi na charakterystykę urbanistyczną Kowar, mieszkańcy Krzaczy, Wojkowa i w pewnym stopniu Podgórze mają utrudniony dostęp do szeregu usług, które koncentrują się w obrębie kowarskiej starówki.

W przeciwieństwie do sąsiedniego Karpacza czy Szklarskiej Poręby, których rozwój od dziesięcioleci opierał się niemal wyłącznie na funkcji turystycznej, w Kowarach do lat 90-tych dominującą gałęzią gospodarki lokalnej był przemysł. Należy zatem stwierdzić, że chociaż turystyka może wywierać dość poważny wpływ na rozwój Kowar, to najprawdopodobniej nie będzie oddziaływała na rozwój tego miasta

w przyszłości w tak ogromnym stopniu jak ma to miejsce w ww. kurortach. Ważnym elementem rozwoju turystyki jest posiadanie odpowiedniej bazy noclegowej. W Kowarach składają się na nią:

- Jelenia Struga Hotel Medical Spa – największy w Kowarach obiekt hotelowy, oferujący 103 miejsca noclegowe w 38 pokojach. Gościom hotelowym zapewniana jest atrakcyjna oferta zabiegów z zakresu odnowy biologicznej (dostępne jest tu jedyne w Polsce inhalatorium radonowe) oraz spędzania wolnego czasu;
- Ośrodek Wojków – ośrodek wypoczynkowy oferujący 108 miejsc noclegowych w 22 pokojach. Obiekt specjalizuje się w obsłudze grup zorganizowanych, zapewniając nie tylko nocleg, ale również wyżywienie umożliwiające realizację różnego rodzaju wyjazdów edukacyjnych, sportowych i integracyjnych;
- wg danych dostępnych na portalu <https://www.booking.com> w wielu lokalizacjach na terenie miasta prowadzony jest wynajem apartamentów turystycznych. Usługi takie oferowane są łącznie w 60 obiektach w różnych lokalizacjach, których właściciele oddają do użytku turysty zwykle pojedynczy lokal – apartament (45 przypadków), w pozostałych przypadkach jest ich od 2 do maksymalnie 9. Szacunkowo wg danych na 01.04.2026 r. dostępnych dla turystów apartamentów w Kowarach było ok. 110.

Wśród atrakcji turystycznych przyciągających do Kowar największą liczbę turystów można wyróżnić:

- Park Miniatur Zabytków Dolnego Śląska – powstała w 2003 r. ekspozycję prezentującą najciekawsze obiekty architektoniczne na Dolnym Śląsku w postaci makiet wykonanych w skalach 1:25 oraz 1:50, zlokalizowaną na terenie dawnego kompleksu przemysłowego kowarskiej dywanówki;
- Muzeum Sentymentów – to otwarte w 2018 r. prywatne muzeum, w którym na przestrzeni 500 m² urządzono 15 pokoi tematycznych, odwołujących się do okresu PRL-u;
- Kopalnia Podgórze – podziemna trasa turystyczna uruchomiona w nieczynnej kopalni uranu – w sztolni, w której po zakończeniu wydobywania rudy w latach 1974–1989 funkcjonowało jedno z czterech inhalatoriów radonowych na świecie;
- Podziemna Trasa Turystyczna „Sztolnie Kowary” znajdująca się przy kompleksie hotelowym Jelenia Struga Hotel Medical Spa, przygotowana dla wszystkich, chcących poznać historię wydobywania rud uranowych w Kowarach;
- Dom Kata – unikatowa ekspozycja narzędzi tortur z okresu średniowiecza znajdująca się w zabytkowym budynku, niegdyś zamieszkiwanym przez kowarskiego kata.

Wraz z przemianami polityczno-gospodarczymi przełomu lat 80-tych/90-tych XX w. ograniczona została rola przemysłu w budowaniu lokalnej gospodarki. Przemysłowe tradycje miasta, choć na znacznie mniejszą skalę, są podtrzymane do dziś przez takie firmy jak:

- Kempf Sp. z o.o. Zakład Budowy Pojazdów Samochodowych Sp. z o.o. – działającego od 2003 r. producenta specjalizującego się w produkcji naczepek, przyczep oraz zabudów samowładowczych (wywrotek) – głównie aluminiowych, wchodzącego w skład niemieckiej grupy KEMPF, powstałej w 1950 r.;
- Grupa Lakfam to działające w Krzaczyńcu i kontynuujące tradycje powstałej w 1959 r. Fabryki Maszyn Kowary przedsiębiorstwo, które skupia się na 2 głównych polach swojej aktywności: projektowaniu i produkcji szlifierek automatycznych do ostrzenia pił, frezów, głowic, noży, wiertel, uniwersalnych szlifierek narzędziowych NUA-25, a także specjalistycznych wersjach obrabiarek. Drugim obszarem działalności jest produkcja hal stalowych (magazynowych, produkcyjnych, salonów samochodowych, centrów handlowych) oraz budowa specjalistycznych konstrukcji stalowych;
- Jelenia Plast Sp. z o.o. – oddział w Kowarach jest producentem artykułów gospodarstwa domowego i ogrodowych, wykonywanych z tworzyw sztucznych z wykorzystaniem formowania wtryskowego i rotacji;
- Postal Sp. z o.o. – to przedsiębiorstwo specjalizujące się głównie w produkcji stalowych zabudów wywrotek (naczepek);
- P.W. Juro-Trans – przedsiębiorstwo o profilu produkcyjno-usługowym zajmujące się produkcją i sprzedażą architektury ogrodowej, opakowań drewnianych;

Zakłady przemysłowe działające w Kowarach prowadzą swoją działalność w obrębie starych stref przemysłowych, najczęściej z wykorzystaniem istniejącej zabudowy i infrastruktury. Po 1989 r. nie były w mieście realizowane inwestycje typu „greenfield” – tj. wykonywane od podstaw na gruncie pełniącym wcześniej inne funkcje (biologiczne, rolnicze itp.).

Z urbanistycznego punktu widzenia lokalizacja przemysłu w obrębie strefy miejskiej o dominujących funkcjach mieszkalno-usługowych nie jest korzystna.

Na terenie Gminy Miejskiej Kowary powstała w 2017 r. podstrefa Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości w Kamiennej Górze, która znajduje się przy ul. Bielarskiej w Kowarach i obejmuje teren działki nr 627 obręb 0001 Kowary o powierzchni 2,14 ha. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego teren nieruchomości przeznaczony został na cele przemysłu, baz i składów z uzupełnieniem o usługi. Obecnie miejsce to nie jest zainwestowane.

2.3. Finanse samorządowe

W Gminie Miejskiej Kowary obserwuje się systematyczny wzrost jej dochodów budżetowych, co wpływa na zwiększenie zasobów finansowych, zachowanie niezależności finansowej i wpływa stabilizująco na realizację niezbędnych inwestycji komunalnych oraz ułatwia podejmowanie decyzji dot. dalszych kierunków rozwoju miasta.

Dochody

W latach 2008–2024 w budżecie Gminy:

- dochody ogółem wzrosły nominalnie z 23 318 594,31 zł do 76 840 371,72 zł, co oznacza wzrost o 229,5%;
- dochody na mieszkańca wzrosły nominalnie z 2004,18 zł do 7990,89 zł, co oznacza wzrost o 298,7%;
- dochody własne wzrosły nominalnie z 12 916 139,40 zł do 33 591 474,54 zł, co oznacza wzrost o 160,1%;
- dochody własne na mieszkańca wzrosły nominalnie z 1110,11 zł w 2008 r. do 3493,29 zł, co oznacza wzrost o 214,7%;
- dochody majątkowe w Gminie wzrosły nominalnie z 1 600 201,74 zł do 12 561 832,31 zł, co oznacza wzrost o 685,0%.

W związku ze skumulowaną inflacją w okresie 2008–2024, która wyniosła 80,9%, dla porównania przy uwzględnieniu poziomu cen z 2008 r.:

- dochody ogółem Gminy w 2024 r. wyniosły 42 183 337,11 zł, co stanowiło wzrost realnej siły nabywczej budżetu o 82,2% względem dochodów ogółem w 2008 r.;
- dochody majątkowe budżetu Gminy w 2024 r. wyniosły 9 667 067,36 zł, co stanowiło wzrost realny o 334,0%.

Tabela 22. Dochody budżetu Gminy Miejskiej w Kowarach w latach 2008-2024

Działy klasyfikacji budżetowej:	2008	2012	2016	2020	2024
Ogółem zł:	23 318 594,31	29 332 230,71	39 800 980,95	51 617 147,21	76 840 371,72
010 Rolnictwo i łowiectwo	7497,70	84 373,72	21 982,72	27 602,48	65 034,53
600 Transport i łączność	450 291,20	663 122,21	369 563,00	10 569,94	3 825 094,89
630 Turystyka	24 439,34	87 630,21	130 788,59	56 918,45	-----
700 Gospodarka mieszkaniowa	1 878 959,27	3 060 546,72	5 502 136,71	2 059 469,79	2 388 457,20
710 Działalność usługowa	23 373,82	16 005,94	154 965,75	190 372,10	230 476,79
750 Administracja publiczna	263 302,91	124 742,94	248 560,16	224 818,82	2 260 730,39
751 Urzędy, ochrona prawa	7653,00	2034,00	12 723,69	76 389,54	205 404,06
752 Obrona narodowa	750,00	300,00	300,00	300,00	900,00

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

754 Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	28 081,22	11 549,68	23 151,15	47 104,34	39 259,21
755 Wymiar sprawiedliwości	-----	-----	1854,00	-----	2500,00
756 Dochody od osób prawnych i fizycznych	10 620 040,31	12 166 938,26	13 400 672,26	17 584 536,19	22 459 586,52
758 Różne rozliczenia	5 281 689,00	7 084 943,00	7 168 079,00	9 959 052,00	19 239 340,00
801 Oświata i wychowanie	292 127,38	368 192,52	599 659,74	1 067 962,81	2 474 078,41
851 Ochrona zdrowia	-----	6000,00	7145,48	1250,22	2048,00
852 Pomoc społeczna	4 240 292,49	5 175 389,68	10 322 950,62	2 029 922,78	6 514 672,20
853 Pozostałe zadania polityki społecznej	-----	33 864,40	-----	-----	1836,00
854 Edukacyjna opieka wychowawcza	175 333,48	192 883,10	146 185,40	22 276,11	23 993,08
855 Rodzina	-----	-----	-----	13 382 067,88	6 378 712,30
900 Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	16 757,84	210 282,85	1 662 625,21	2 429 006,44	10 541 140,63
921 Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	8005,35	0,15	4000,17	216 407,93	154 294,76
926 Kultura fizyczna	-----	43 431,33	23 637,30	2 231 119,39	32 812,75

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Największy udział w dochodach własnych Gminy w 2024 r. stanowiły:

- 1) dochód z udziału w podatku budżetu państwa – 35,98%;
- 2) dochody ustalone i pobierane na podstawie odrębnych ustaw – 29,01%
- 3) podatek od nieruchomości – 26,41%

Tabela 23. Dochody własne budżetu Gminy Miejskiej w Kowarach w latach 2008-2024

Źródła dochodów:	2008	2012	2016	2020	2024	%
Razem zł:	12 916 139,40	14 306 433,34	21 015 053,01	22 755 724,99	33 591 474,54	100,00
podatek rolny	8850,20	11 893,06	9348,00	8819,04	12 856,90	0,04
podatek leśny	27 349,00	35 632,00	70 083,00	73 936,83	126 386,00	0,38
podatek od nieruchomości	4 631 393,87	6 444 175,05	6 070 036,35	7 562 731,39	8 871 621,61	26,41
podatek od śr. transportu	143 515,22	192 681,76	148 769,56	87 645,94	130 748,00	0,39
podatek od spadków i darowizn	-----	21 959,22	16 977,78	12 367,61	31 599,04	0,09
PCC	280 588,68	186 632,02	215 489,42	381 015,22	552 256,19	1,64
karta podatkowa	-----	8253,67	5731,38	7339,37	18 463,67	0,05
odrębne ustawy	5 117 589,24	6 901 226,78	6 536 435,49	8 133 855,40	9 743 931,41	29,01
udział w podatku budżetu państwa, z tego:	4 907 174,07	4 783 291,09	6 444 264,42	8 844 698,90	12 086 151,00	35,98
• udział w PIT	4 797 385,00	4 671 075,00	6 246 074,00	8 483 742,00	11 465 341,00	34,13
• udział w CIT	109 789,07	112 216,09	198 190,42	360 956,90	620 810,00	1,85
opłata skarbowa	52 295,00	50 247,38	58 270,33	53 364,00	71 425,66	0,21
dochody z usług	232 143,89	187 147,91	32 427,46	36 636,35	103 344,67	0,31
opłata targowa	-----	41 324,50	23 684,00	5493,00	5654,00	0,02
inne opłaty lokalne	16 134,00	32 644,37	1 677 901,51	2 482 303,17	4 338 046,14	12,91
dochody z majątku	1 661 019,41	1 205 750,23	5 197 626,75	1 681 086,40	2 365 890,55	7,04

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

<i>najem i dzierżawa</i>	81033,67	135 361,50	223 966,84	211 191,41	331577,61	0,99
<i>środki na dofinansowanie własnych zadań pozyskane z innych źródeł</i>	18 944,69	33 302,43	129 782,09	518 555,00	2 724 448,53	8,11

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

W latach 2008–2024 ponad dwukrotnie zwiększyły się dotacje celowe dla Gminy z budżetu państwa (z 5 120 765,91 zł do 11 331 831,55 zł). W tym okresie 1,5 raza wzrosły dotacje celowe z budżetu państwa na zadania własne (z 1 663 268,90 zł do 2 497 721,42 zł). Ponad trzykrotnie wzrosły w latach 2008–2024 subwencje dla Gminy (z 5 281 689,00 zł do 18 908 527,00 zł), których najistotniejszą część stanowiły subwencje: oświatowa i wyrównawcza.

Wydatki

Wydatki ogółem w Gminie w latach 2008–2024 systematycznie zwiększały się, średnio o 3,157 mln zł rocznie, a dane na ten temat przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 24. Wydatki wg działów klasyfikacji budżetowej oraz wskaźniki wydatków z budżetu Gminy Miejskiej Kowary w latach 2008–2024

<i>Działy klasyfikacji budżetowej:</i>	2008	2012	2016	2020	2024
<i>Ogółem zł:</i>	23 438 199,82	28 442 144,12	36 068 067,55	47 637 625,91	73 951 826,05
<i>010 Rolnictwo i łowiectwo</i>	7674,70	101 548,16	22 169,68	37 778,86	77 591,67
<i>600 Transport i łączność</i>	2 171 860,59	997 797,02	1336 375,53	1 112 170,76	9 220 907,63
<i>630 Turystyka</i>	82 541,60	94 771,01	59 690,84	138 191,45	16 262,10
<i>700 Gospodarka mieszkaniowa</i>	671 647,89	2 673 877,53	1168 667,86	963 472,52	1 114 487,54
<i>710 Działalność usługowa</i>	167 158,23	64 916,20	208 518,95	313 558,53	511 418,19
<i>750 Administracja publiczna</i>	3 280 398,23	3 385 727,29	3 736 321,96	4 552 009,75	8 674 683,45
<i>751 Urzędy, ochrona prawa</i>	7653,00	2034,00	12 723,69	76 389,54	205 404,06
<i>752 Obrona narodowa</i>	750,00	300,00	300,00	300,00	900,00
<i>754 Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa</i>	680 430,88	661 366,03	739 729,29	1 060 307,25	1 275 065,07
<i>755 Wymiar sprawiedliwości</i>	-----	-----	1854,00	-----	2500,00
<i>756 Wydatki zw. z poborem dochodów od osób prawnych i fizycznych</i>	-----	-----	-----	-----	22 502,22
<i>757 Obsługa długu publicznego</i>	-----	533 103,45	231 310,00	163 666,85	139 530,00
<i>801 Oświata i wychowanie</i>	6 702 615,06	8 292 166,00	9 094 405,85	11 194 772,55	17 720 041,74
<i>851 Ochrona zdrowia</i>	144 850,26	138 994,73	168 398,50	118 074,03	324 506,92
<i>852 Pomoc społeczna</i>	5 965 497,00	7 293 060,88	13 044 981,54	4 714 464,00	9 234 204,76
<i>853 Pozostałe zadania polityki społecznej</i>	-----	71 178,80	171 600,00	-----	1836,00
<i>854 Edukacyjna opieka wychowawcza</i>	276 331,96	356 803,55	606 667,89	566 725,71	733 418,03
<i>855 Rodzina</i>	-----	-----	-----	13 922 507,50	6 957 471,37
<i>900 Gospodarka komunalna i ochrona środowiska</i>	2 553 387,29	2 219 162,98	4 475 162,06	6 023 926,21	15 607 914,62
<i>921 Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego</i>	518 014,59	588 171,98	650 362,60	1 510 644,17	1 569 099,27
<i>926 Kultura fizyczna</i>	184 886,32	967 164,51	338 827,31	1 168 666,23	564 583,63

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

WSKAŹNIKI	2008	2012	2016	2020	2024
udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem w %	12,0	11,5	4,2	6,9	20,7
wydatki ogółem na mieszkańca w zł	2014,46	2434,07	3 210,62	4599,56	7690,50
wydatki inwestycyjne na mieszkańca w zł	-----	279,00	134,45	318,49	1593,69

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Największy udział w strukturze wydatków Gminy stanowią takie działy klasyfikacji budżetowej jak:

- 1) 801 Oświata i wychowanie – 23,96%;
- 2) 900 Gospodarka komunalna i ochrona środowiska – 21,11%;
- 3) 852 Pomoc społeczna – 12,49%;
- 4) 600 Transport i łączność – 12,47%;
- 5) 750 Administracja publiczna – 11,73%;
- 6) 855 Rodzina – 9,41%;
- 7) 921 Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego – 2,12%;
- 8) 754 Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa – 1,72%;
- 9) 700 Gospodarka mieszkaniowa – 1,51%;
- 10) 854 Edukacyjna opieka wychowawcza – 0,99%.

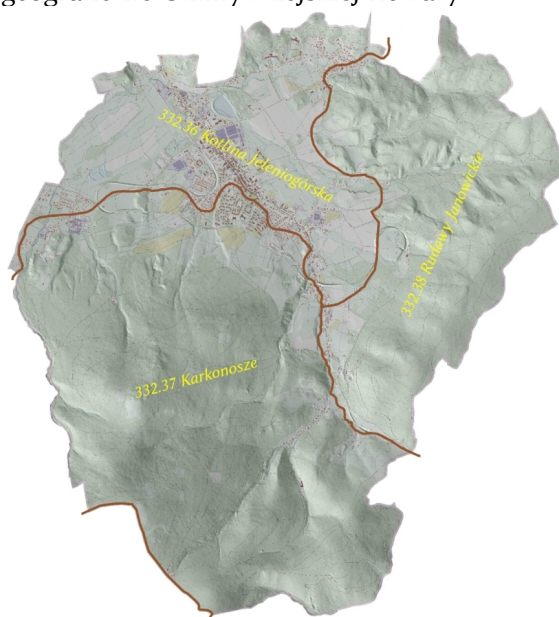
Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach budżetowych ogółem kształtował się w badanym okresie nierównomiernie od 12,0% w 2008 r, przez 11,5% w 2012 r., 4,2% w 2016 r., 6,9% w 2020 r. do 20,7% w 2024 r. Regularnie zwiększały się wydatki ogółem na mieszkańca – w 2008 r. było to 2014,46 zł, a w 2024 już 7690,50 zł.

3. SFERA PRZESTRZENNO-ŚRODOWISKOWA

3.1. Zasoby środowiska przyrodniczego

Położenie fizycznogeograficzne Gminy

Rysunek 6. Położenie fizycznogeograficzne Gminy Miejskiej Kowary

Źródło: <https://geologia.pgi.gov.pl>

Zgodnie z regionalizacją fizycznogeograficzną Polski wg Kondrackiego, teren Gminy Miejskiej Kowary położony jest w obrębie następujących głównych jednostek ww. podziału:

- megaregion – Europa Środkowa (3);
- prowincja – Masyw Czeski (33);
- podprowincja – Sudety i Przedgórze Sudeckie (332);
- makroregion – Sudety Zachodnie (332.3);
- mezoregion – Kotlina Jeleniogórska (332.36), Karkonosze (332.37), Rudawy Janowickie (332.38).

Budowa geologiczna

Pod względem geologicznym cały obszar Kowar położony jest w Sudetach Zachodnich. Budują go zróżnicowane pod względem wieku i genezy kompleksy skalne należące do następujących jednostek geologicznych: bloku karkonosko-izerskiego (krystaliniku karkonosko-izerskiego) i depresji śródsudeckiej (niecki śródsudeckiej). Granica między wymienionymi jednostkami ma charakter tektoniczny. Skały tworzące ww. jednostki przykryte są płatami osadów czwartorzędowych.

Blok karkonosko-izerski wraz z południowo-wschodnią okrywą metamorficzną zbudowany jest ze skał magmowych (granitów karkonoskich). Kowarski Grzbiet składa się głównie z prekambryjskich i staropaleozoicznych skał metamorficznych okrywy Karkonoszy. Występują tu łupki łuszczkowe, chlorytowe (z granatami, andaluzytem), gnejsy oraz granitognejsy. Bogate okruszcowanie rudami żelaza, miedzi i ołowiu stanowiło tu podstawę działalności górniczej. Co więcej, blok karkonosko-izerski charakteryzuje się koncentracją uranu, przeciętnie na poziomie 3-5 g/t (gdzieniegdzie nawet 13 g/t.) Jest to największy zwarty obszar o wysokim potencjale radonowym.

Depresja śródsudecka buduje wschodnie fragmenty Rudaw Janowickich oraz Grzbiet Lasocki w Karkonoszach. Jest rozległą jednostką geologiczną przyjmującą kształt niecki. Jej warstwy skalne zapadają się koncentrycznie do środka. Zbudowana jest ze skał osadowych i wulkanicznych, powstałych w okresie od dolnego karbonu do górnego permu. Są to przede wszystkim: piaskowce, zlepieńce, mułowce, łupki ilaste, węgle kamienne i antracyty, wapienie, margle, a ze skał wulkanicznych: porfiry, melafiry i ich tufy. Wyższe piętro strukturalne tworzą osady dolnotriasowe, jeszcze wyżej są to utwory górnej kredy, a najwyższe piętro tworzą utwory kenozoiczne.

Surowce mineralne, złoża kopalin

Do najważniejszych złóż wschodniej części Karkonoszy należą: złoża rud żelaza i uranu w Podgórzu, Kowarach, Wieściszowicach i Miedziance. Złoża rud rejonu Kowar są najlepiej rozwinięte spośród złóż karkonoskich, jednakże mają najbardziej skomplikowaną budowę. Mineralizacja sięga tam do głębokości 650 m p.p.t.

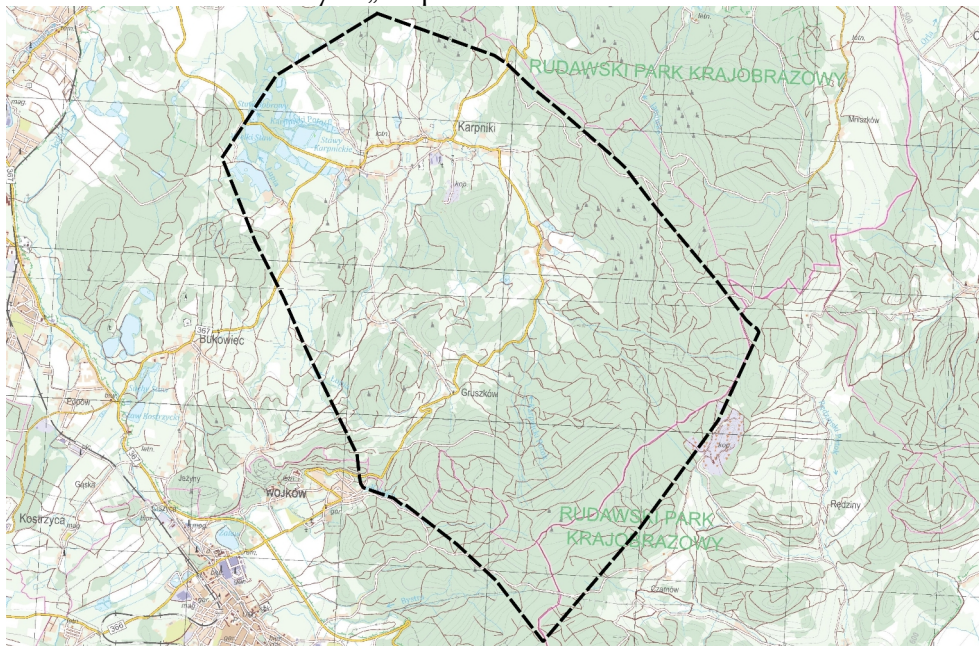
W Kowarach występują trzy typy genetyczne okruszcowania: mineralizacja magnetytowa związana z procesami przedmetamorficznymi i metamorficznymi, mineralizacja siarczkowa, polimetaliczna związana z procesami pomagmowymi oraz mineralizacja polimetaliczna z uranem związana z procesami pomagmowymi i wietrzeniowymi, występująca w Podgórzu. Złoża kowarskie usytuowane są w południowo – wschodniej części osłony metamorficznej granitu, na kontakcie z granitem lub w niewielkiej od niego odległości. Tworzą one formację rudonośną w postaci soczewy o długości około 500 m, częściowo przylegającej do granitu. W jej skład wchodzi skały wapienne – krzemianowe o charakterze erlanów, skarnów, marmurów i łupków łuszczkowych. Skały te są poprzecinane cienkimi apofizami granitoidów, zgodnie z którymi zalega złoża magnetytu. Rudy tworzy magnetyt ze śladowymi ilościami ilmenitu i siarczków takich jak pirotyn, arsenopiryt i piryt. Soczewki kruszcowe osiągają do 1 m miąższości. Powstały one w wyniku metamorfizmu regionalnego osadów bogatych w związki żelaza. Mineralizacja polimetaliczna z uranem wykształcona jest natomiast w postaci nieregularnych gniazd, wypełnień żył lub stref pociętych drobnymi żyłkami, które wykazują związek z uskokami. Wśród minerałów kruszczowych dominuje smółka uranowa i bogaty zespół minerałów: miedzi, srebra, kobaltu, niklu, bizmutu, arsenu i

innych. Mineralizacja polimetaliczna jest młodsza od granitów, lecz należy ją również wiązać z orogenezą waryscyjską.

Początki działalności górniczej w Kowarach datuje się na poł. XII w. - wtedy to odnotowano występowanie w tym rejonie rudy magnetytowej. Po średniowiecznym rozkwicie górnictwo kowarskie zamarło. W XIX w. nastąpił jego renesans w związku z otwarciem kopalni „Wolność”. Kopalnia ta dostarczała przede wszystkim rudę żelaza (magnetyt) do roku 1947, natomiast w latach 1948 – 1951 skoncentrowano się na wydobyciu rud uranu. Oprócz zamkniętej w latach 50 – tych XX w. kopalni „Wolność” na terenie Kowar istnieją liczne ślady dawnych robót górniczych. W Podgórzu istniała kopalnia „Podgórze”, w której odsłaniały się strefy uranonośne wśród gnejsów i łupków krystalicznych. Mineralizacja ta jest uważana za przedłużenie stref mineralizacji uranem stwierdzonych w kopalni „Wolność” w Kowarach.

Na terenie Gminy nie występują obecnie udokumentowane złoża surowców skalnych o praktycznym znaczeniu. Współcześnie leży ona w zasięgu tylko jednego złoża – wód termalnych „Karpniki”, którego południowe krańce sięgają terenów w Wojkowie (złoże Karpniki WT 17 448). W latach 2013-2014 na terenie zespołu pałacowo-parkowego w Karpnikach wykonano otwór o głębokości 1997 m. Zasoby eksploatacyjne ustalone wg stanu rozpoznania hydrodynamicznego dla otworu KT-1 w Karpnikach wynoszą 44,0 m³/h dla wody o temperaturze 54,0°C. Zgodnie z ustawą z dn. 09.06.2011 r. prawo geologiczne i górnicze wody te są wodami potencjalnie leczniczymi z uwagi na: zawartość jonu fluorkowego przekraczającą 2 mg/dm³, temperaturę wody powyżej 20°C na wypływie oraz zawartość radonu ²²²Rn, przekraczającą wartość graniczną 74 Bq/L.

Rysunek 7. Granice złoża wód termalnych „Karpniki”

Źródło: System Gospodarki i Ochrony Bogactw Mineralnych Polski „MIDAS”

Geomorfologia i przyroda nieożywiona

Rzeźbę Gminy Miejskiej Kowary kształtują przede wszystkim obszary o krajobrazie górskim, rzadziej tereny pagórkowate i nizinne. W obrębie gminy najwyższe wzniesienie osiąga wysokość 1268 m n.p.m. Najniżej położona jest północno - zachodnia część obszaru, na poziomie 420 m n.p.m. (rejon pałacu w Ciszycy). Dominującym elementem krajobrazu jest główny grzbiet Rudaw Janowickich, rozciągający się w kierunku SSW - NNE, od przełęczy Kowarskiej (727 m n.p.m.) do Skalnika (945 m n.p.m.). Ma on charakter potężnego wału o wyrównanej powierzchni i stosunkowo stromych zboczach. Oddziela od siebie dwa rozległe obniżenia terenu: Kotlinę Jeleniogórską, położoną po stronie zachodniej oraz Kotlinę

Kamiennogórską od wschodu. W części Rudaw leżących na obszarze gminy wyraźnie zaznacza się Przełęcz pod Bobrzakiem (805 m n.p.m.), rozgraniczająca południową część grzbietu o wyrównanej powierzchni z kulminacją Rudnika (853 m n.p.m.), od rozległej kopuły Skalnika (945 m n.p.m.). Kowarski Grzbiet jest wschodnim krańcem Karkonoszy. W gminie ciągnie się na długości około 2 km od Przełęczy Okraj (1046 m n.p.m.) do wschodnich zboczy Czoła (1268 m n.p.m.). Północny stok grzbietu opada początkowo bardzo stromo, po czym łagodnie, przechodząc w kulminację Wołowej Góry (1041 m n.p.m.). Szczyt ten jest wyodrębniony poprzez doliny Piszczaka, Pluszcza i Maliny. Między Kowarski i Lasocki Grzbiet oraz Rudawy Janowickie wciną się wyraźnie zaznaczona w krajobrazie dolina Jedlicy. Źródła rzeki znajdują się tuż pod Przełęczą Okraj, na wysokości około 1040 m n.p.m. Pierwszy odcinek biegu Jedlicy (od źródeł do Kowar), na którym rzeka przecina twarde skały metamorficzne, ma postać głęboko wciętego, często skalistego wąwozu. Jedlica uchodzi do Łomnicy po przebyciu 16,5 km.

W granicach Gminy Miejskiej Kowary znajduje się kilka cennych obiektów geologicznych i geomorfologicznych zasługujących na ochronę. Wśród nich wyróżniamy:

1) Obiekty geologiczne:

- łom z parkingiem na zboczu góry Siodło. Występuje głęboko zwietrzały granit porfirowaty. W części wschodniej łomu źródło szczelinowe;
- odsłonięcie gnejsów na Przełęczy Kowarskiej – różne typy gnejsów i przejścia między nimi odsłaniające się w skarpię drogi;
- skałki na południowym zboczu Sulicy, przy ostrych zakrętach drogi z Przełęczy Kowarskiej na Przełęcz Okraj. Odsłonięcie deformacji fałdowych w fyllitach serycytowo–chlorytowych o wysokiej wartości naukowej;
- skałka na lewym brzegu potoku Piszczak w Podgórzu. Odsłonięcie gnejsów oczkowych (kowarskich) z licznymi żyłami kwarcu. Widoczne powierzchnie ślizgowe i fragmenty łupków. Wyjątkowo wysoka wartość naukowa stanowi zalecenie dla ochrony prawnej;
- nieczynny łom pomiędzy torem kolejowym a drogą Kowary – Kamienna Góra, położony 1,75 km na wschód od ratusza w Kowarach. W łomie odsłaniają się żyły aplitowe tak zwane anastomozujące o dużej wartości naukowej.

2) Obiekty geomorfologiczne:

- Kowarska Skała – granitowe ostańce skalne;
- Babie Skały – granitowe ostańce skalne;
- wąwóz „Uroczysko” w dolinie potoku Piszczak o dużej wartości krajobrazowej i przyrodniczej lecz przeciętnej wartości naukowej;
- zwietrzliny granitowe koło dawnej stacji PKP Kowary Średnie - dawne wyrobisko eksploatacyjne gruzu wietrzeniowego, cenne ze względów naukowych odsłonięcie zwietrzelin granitowych i przykrywających je soliflukcyjnych utworów stokowych.

Gleby

Gleby na terenie Karkonoszy charakteryzują się mało zróżnicowanym składem granulometrycznym, co wynika z faktu, że zostały wytworzone ze skał o podobnym charakterze – głównie z granitów i metamorficznych skał osłony. Na obszarze tym dominują gleby należące do gleb brunatnych właściwych, brunatnych kwaśnych i gleb płowych oraz w mniejszej ilości gleb bielcowych i biellic. Gleby w Rudawach Janowickich są nieco bardziej zróżnicowane, jednakże i tu dominują gleby brunatne podtypu górskiego z mniejszym udziałem gleb bielcowych i biellicowo–brunatnych (najczęściej w dolinach rzek) oraz pojedynczym płatem gleb murszowo–mineralnych w Wojkowie.

Pod względem przydatności rolniczej gleby gminy Kowary należą do trwałych użytków zielonych od bardzo dobrych do średnich, a na mniejszych obszarach do kompleksów gleb ornych: zbożowego górskiego i owsiano–ziemniaczanego górskiego. W podgórskich częściach gminy erozja gleb jest na ogół słaba, w wyżej położonych – średnia do silnej. Na terenie Kowar ponad 80 % gleb wymaga zabiegów agrotechnicznych, związanych z wapniowaniem.

Na terenie Gminy Miejskiej Kowary użytki rolne zajmują powierzchnię 835 ha, co stanowi 22,33% powierzchni miasta (2025 r.). Wśród nich największy udział mają pastwiska - 35,59%, łąki - 34,01% i na końcu grunty orne stanowiące 30,40% - całkowitej powierzchni użytków rolnych.

Na terenie Kowar nie występują grunty orne wyższych klas bonitacyjnych (I – III). Największy udział w strukturze bonitacyjnej gleb mają natomiast grunty klasy V - 59,67%, mniejsze grunty klas IVa i IVb – odpowiednio 8,23% i 30,86%. Marginalny udział posiadają gleby klasy VI, zajmujące zaledwie 1,24% całkowitej powierzchni tych gruntów. Największy udział na terenie Kowar mają łąki klasy V – 60,92%, następnie klasy IV – 33,45%, a najmniejszy klasy VI – 5,63%. Podobnie – w przypadku pastwisk największy udział posiadają pastwiska klasy V, potem klasy IV, a najmniejszy VI klasy, przyjmując wartości odpowiednio: 64,43%, 29,53% i 6,04%.

Wody powierzchniowe i podziemne

Grzbiet Karkonoszy oddziela od siebie zlewiska Morza Północnego i Morza Bałtyckiego. Jest to dział pierwszego rzędu rozdzielający dorzecza Łaby i Odry. Cały obszar Gminy Miejskiej Kowary leży w dorzeczu Bobru, będącego lewym dopływem Odry.

Miasto Kowary położone jest w obrębie 4 Jednolitych Części Wód Powierzchniowych – wg podziału obowiązującego od 24 lutego 2023 r. Są to:

- 1) Jedlica od źródła do Maliny - JCWP RW600 002 161 887 – ponad 95% powierzchni Gminy;
- 2) Bóbr od zbiornika Bukówka do Kamiennej JCWP RW60 000 316 199;
- 3) Złotna JCWP RW6 000 031 611 529;
- 4) Łomnica od Łomniczki do ujścia JCWP RW60 000 316 189.

Hydrograficzną oś Kowar stanowi rzeka Jedlica, będąca prawobrzeżnym dopływem Łomnicy. Dorzecze Jedlicy zajmuje powierzchnię 13,3 km². Źródła Jedlicy znajdują się tuż pod przełęczą Okraj, na wysokości około 1040 m n.p.m. Pierwszy odcinek biegu rzeki (od źródeł do Kowar), na którym przecina ona twarde skały metamorficzne, ma postać głęboko wciętego, często skalistego wąwozu. Spadek wody wynosi 16%. Jedlica uchodzi do Łomnicy po przebyciu 16,63 km. Prawymi dopływami rzeki są na terenie Gminy: Jelenia Struga, Kuźniczka Potok i Kalnica, a lewymi: Piszczak i Malina.

Wody stojące na terenie Kowar reprezentują: stały zbiornik retencyjny (zalew) na potoku Bystra, służący niegdyś jako zbiornik technologiczny dla fabryki dywanów, a od niedawna – dzięki kompleksowej rewitalizacji – pełniący funkcje rekreacyjne, zalew przy ulicy Karkonoskiej zwany Wenecją (ob. teren rekreacyjny „Wyspa”) oraz stawy w rejonie pałacu Ciszycy.

Obszar Gminy położony jest w zasięgu Jednolitej Części Wód Podziemnych (JCWPd) o numerze 107. Ponadto Kowary leżą na obszarze najwyższej ochrony wód o wysokim stopniu zagrożenia antropogenicznego lub geogenicznego. Ochronie podlegają wody podziemne związane ze skałami wieku paleozoicznego. Obszar Karkonoszy został wydzielony jako zbiornik Karkonosze o numerze 344 i zakwalifikowany jako obszar najwyższej ochrony (ONO) wód zwykłych. Zbiornik nr 344 aktualnie nie jest zaliczany do Głównych Zbiorników Wód Podziemnych GZWP.

W subregionie izersko-karkonoskim występują strefy wód szczelinowych w utworach krystalicznych paleozoiku i prekambriu, na głębokości od kilkunastu do kilkudziesięciu metrów. W płytszym położeniu zwierciadło ich jest swobodne, a w głębszym naporowe. W dolinach rzek pierwszy poziom użytkowy wykształcony jest w utworach czwartorzędu, w szczególności w Kowarach. Zawiera on wody porowe, o zwierciadle swobodnym, na głębokości do kilkunastu metrów. W rejonie hydrogeologicznym Kamiennej Góry strefy występowania wód użytkowych wykształcone są w utworach karbonu. Zawierają one wody szczelinowe o zwierciadle swobodnym, na głębokości od kilkunastu do kilkudziesięciu metrów.

Najbardziej wodonośnymi obszarami są strefy dużych dolin, w tym także Dolina Jedlicy w Kowarach. Na pozostałym obszarze wodonośność jest znacznie niższa. Niemal wszędzie pierwszy poziom użytkowy jest całkowicie izolowany od powierzchni terenu. Izolacji brak jest w obniżeniach dolin. Na większości obszaru utwory powierzchniowe są bardzo słabo przepuszczalne lub nieprzepuszczalne. W dnach dolin występują osady przepuszczalne, zwłaszcza w okolicach Kowar. W dnach dolin i ich sąsiedztwie pierwszy poziom wód podziemnych występuje płytko do 5 m. Na pozostałym obszarze występuje on głębiej niż 20 m. Wody nie wymagające uzdatniania, występują w poziomach (strefach) wodonośnych w obszarze górskim na południowy-zachód od Kowar, a także na dużych obszarach górskich części Rudawskiego Parku Krajobrazowego. Na pozostałych terenach występują wody użytkowe wymagające prostego uzdatniania.

Wody radocenne (radonowe), zawierające izotop radonu-222 w ilości ponad 74 Bq/dm³, występują w Sudetach dość często, zwłaszcza w masywach krystalicznych. Wiele wód wykorzystywanych gospodarczo zawiera więcej radonu niż wody radocenne uznane za lecznicze. Większość źródeł występujących w okolicy Kowar charakteryzuje się podwyższoną zawartością radonu, którego koncentracja uzależniona jest od charakteru źródła. Wody te są ultrasłódkie, o mineralizacji od 118 do 258 mg/dm³, głównie typu siarczanowo-wapniowo-sadowego, część z nich oprócz radonu zawiera rad i uran. Spośród występujących tu źródeł 6 wytypowanych zostało do celów balneologicznych.

Lasy i szata roślinna

W Kowarach dominującą formę użytkowania terenu stanowią lasy i grunty leśne. Zgodnie z danymi z 01.01.2025 r. grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione zajmowały powierzchnię 2452 ha, tj. 65,58% powierzchni Gminy Miejskiej Kowary. Lesistość w Kowarach jest ponad dwa razy większa od przeciętnej w województwie dolnośląskim i 1,3 razy wyższa od średniej dla powiatu karkonoskiego. Kowary pod względem lesistości wśród gmin miejskich całego województwa zajmują 3 lokatę, natomiast wśród wszystkich 169 gmin naszego regionu plasują się na 6 pozycji.

92,0% kowarskich lasów znajduje się w zarządzie Nadleśnictwa „Śnieżka”. Lasy te w całości należą do I grupy ochronnej (47% ich powierzchni to lasy wodochronne, 43% to lasy przeznaczone do masowego wypoczynku, 10% to lasy o funkcji glebochronnej). Wśród zbiorowisk leśnych najliczniej reprezentowanym gatunkiem jest świerk, którego udział powierzchniowy przekracza 74% ogółu ekosystemów leśnych. Pozostałe gatunki to buk i brzoza – po 6%, modrzew – 5%, sosna i dąb – 3%, jawor – 2% oraz inne około 1%. Pod względem wieku największy areał drzewostanów znajduje się w III klasie wiekowej pomiędzy 40-60 lat. Następne miejsca zajmują I i II klasa wieku do 40 lat oraz IV i V klasa w wieku 61-100 lat. Przeciętna zasobność najstarszych drzewostanów wynosi od 332 do 215 m³/ha. Powierzchniowy udział siedlisk lasowych na terenie zarówno Rudawskiego Parku Krajobrazowego jak i Karkonoskiego Parku Narodowego zdecydowanie przeważa nad siedliskami borowymi – 63,39% stanowią siedliska lasowe, natomiast 36,53% siedliska borowe, ok. 1% - olsy). Drzewostany lasów karkonoskich należą do lasów średnich uszkodzeń przemysłowych, cechujących się zahamowaniem przyrostu wysokości i niską żywotnością drzew.

Ekosystemy nieleśne na omawianym terenie to łąki i pastwiska. Dominują areały łąk antropogenicznych i zbiorowisk roślinności synantropijnej. Czasem jednak łąki mają charakter naturalny lub zbliżony do naturalnego.

W granicach miasta występują szczególnie cenne siedliska roślin. Są to:

- 1) Obszar położony między Krzaczną, a zachodnią częścią miasta Kowary. Jest to obszar łąk z niewielkimi terenami zadrzewień. Z gatunków chronionych występuje tu dość często pierwiosnka wyniosła, znacznie rzadziej niektóre storczyki jak: storczyk szerokolistny, storczyk Fuchsa, storczyk plamisty, ponadto ciemiężca zielona, konwalia majowa, wawrzynek wilczczyko, kalina koralowa, kruszyna pospolita i jeden z najrzadszych i najbardziej zagrożonych w Sudetach gatunków chronionych – arnika górską.
- 2) Las jesionowo – olchowy w dolinie Bystrzyka (na przedłużeniu ul. Bukowej). Drzewostan reprezentowany jest przez liczne okazy olszy czarnej, jesionu wyniosłego oraz świerka, a runo cechuje

się dużym bogactwem i dobrym wykształceniem. Występują na tym obszarze stanowiska następujących roślin chronionych: kopytnik pospolity, konwalia majowa, kalina koralowa, wawrzynek wilczczyko, pierwiosnka wyniosła, marzanka wonna, lilia złotogłów.

- 3) Rejon leśno – łąkowy między Krzaczną a Jedlinkami. Występują tu cenne zbiorowiska leśne i łąkowe, w których spotykane są następujące gatunki chronione: kopytnik pospolity, konwalia majowa, marzanka wonna, lilia złotogłów, pierwiosnka wyniosła, storczyk Fuchsa, wawrzynek wilczczyko oraz naparstnica purpurowa.
- 4) Uroczysko Piszczak – jest to przełomowa dolina potoku Piszczak. Na wschodnim stoku zachował się dość duży fragment lasu bukowego, w którym występują następujące gatunki chronione: kopytnik pospolity, konwalia majowa, marzanka wonna, lilia złotogłów, wawrzynek wilczczyko, bluszcz pospolity i sromotnik bezwstydnny. Na stromych skałach występuje paprotka zwyczajna, w pobliżu potoku podrzeń żebrowiec, a na pobliskich łąkach: pierwiosnka wyniosła, storczyk Fuchsa i dziewięciśł bezłodygowy.
- 5) Przełęcz Kowarska – obniżenie między Rudawami Janowickimi a Karkonoszami Wschodnimi. W rejonie tym występują naturalne łąki, lasy świerkowe i źródliskowy obszar strumyka z olszą szarą, jaworem i bukiem. Rośnie tu wiele gatunków chronionych: arnika górską, dziewięciśł bezłodygowy, ciemiężca zielona, konwalia majowa, kalina koralowa, lilia złotogłów, pierwiosnka wyniosła, wawrzynek wilczczyko, zimowit jesienny, oraz storczyki: kruszczyk szerokolistny, gółka długoostrogowa, listera jajowata, podkolan biały.
- 6) Rejon Rozdroża Kowarskiego. Jest to obszar położony między drogą do Lubawki a szosą do Przełęczy Okraj. Południowo – wschodni stok góry Sulicy porasta las bukowy, a w dolinie Złotnej znajdują się łąki o naturalnym charakterze. Występują tu następujące gatunki chronione, na łąkach: zimowit jesienny, dziewięciśł bezłodygowy, gółka długoostrogowa, storczyk Fuchsa, a w lesie bukowym: wawrzynek wilczczyko, marzanka wonna, kopytnik pospolity, pierwiosnka wyniosła, lilia złotogłów, ciemiężca zielona i goryczka trojeściowa.

Ponadto na terenie Rudawskiego Parku Krajobrazowego i Karkonoskiego Parku Narodowego oraz ich otulin występują następujące zbiorowiska ekosystemów nieleśnych:

- naskalne – mają związek z bogactwem skał i skalnych wychodni, są ubogie florystycznie;
- źródliskowe – rozpowszechnione w sąsiedztwie potoków oraz wysięków wodnych, charakteryzują się obfitym udziałem mchów i wątrobowców;
- torfowiskowe – reprezentowane są przez niewielkie fragmenty torfowisk niskich, rozwijających się w lokalnych zagłębieniach terenu kompleksów podmokłych łąk, na młakach trwale zasilanych wodami źródliskowymi oraz wysiękowymi;
- ciepłolubne okrajkowe – rozwijające się w miejscach eksponowanych na stromych skarpach i brzegach lasów, są to bogate, kwieciste zbiorowiska złożone z wysokich bylin.

Zieleń wysoką Kowar uzupełniają ogrody działkowe, przydrożne aleje drzew i żywopłoty oraz zadrzewienia i zarośla. Dużą powierzchnię zajmują skwery, zieleńce i ogródki przydomowe.

Tabela 25. Gmina Miejska Kowary - powierzchnia i udział terenów zieleni urządzonej oraz lasów

Wyszczególnienie:	Jednostka:	Stan na 31.12.2024 r.
powierzchnia lasów ogółem	ha	2389,21
powierzchnia lasów gminnych	ha	15,43
lesistość	%	63,9
zieleńce	ha	10,40
parki spacerowo - wypoczynkowe	ha	6,88
zieleń uliczna	ha	4,30
tereny zieleni osiedlowej	ha	12,00
cmentarze	ha	7,30
udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej, zieleni ulicznej, cmentarzy w powierzchni	%	1,1

ogółem

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Wg danych Karkonoskiego Parku Narodowego na terenie Kowar występują następujące cenne gatunki roślin: listera jajowata, orlik pospolity, paprotnik ostry, wawrzynek wilczczyko, wszewłoga górską, zanokcica murowana, zanokcica zielona. Ponadto występują tu takie gatunki grzybów jak: gmatwica chropowata, grzybówka zielonoostrzowa, łysak ciemnotrzonowy, łzawnik rozciekliwy, mleczaj kamforowy, muchomor brązowy, muchomor królewski, twardowska szpilkowa, wodnicha oliwkowobiała, wrośniak różnobarwny, wrośniak szorstki, zasłonak łuseczkowaty.

Z informacji Nadleśnictwa Śnieżka wynika, że na terenie Kowar występują takie cenne gatunki roślin jak: bielistka siwa, ciemniżyca zielona, dziewięciśń bełłodygowy, gnidosz rozestłany, goryczka trojęściowa, gółka długoostrogowa, jodła pospolita, kruszczyk błotny, kruszczyk szerokolistny, lilia złotogłów, naparstnica zwyczajna, pierwiosnek wyniosły, podrzeń żebrowiec, śnieżyca wiosenna, świerk pospolity, tojad dzióbaty, wawrzynek wilczczyko, widłak jałowcowaty, wroniec widlasty, zimowit jesienny.

Na terenie miasta występują również inwazyjne gatunki obce: barszcz Sosnowskiego, nawłóć kanadyjska, niecierpek drobnokwiatowy, nawłóć późna oraz dąb czerwony.

Fauna

Wg danych Karkonoskiego Parku Narodowego na terenie Gminy Miejskiej Kowary potwierdzono występowanie następujących cennych przyrodniczo gatunków (objętych ochroną gatunkową, wymienionych w dyrektywach UE): wilk, słonka, cietrzew, czerwoczyk zamgleniec, derkacz, górówka boruta, górówka meduza, modraszek nausitous, muchołówka mała, włośchatka, żaba trawna, jaszczurka żyworodna, traszka zwyczajna, żmija zygzakowata, jaszczurka zwinka, zaskroniec zwyczajny, ropucha szara, dzięcioł czarny, dzięcioł duży.

Wśród najcenniejszych gatunków zwierząt występujących w kowarskich lasach, administrowanych przez Nadleśnictwo Śnieżka wyróżnić można: bociana czarnego, cietrzewia, dzięcioła czarnego, dzięcioła dużego, dzięcioła zielonosiwego, dziwonię, jerzyka, kapturkę, kurhannika, mopka, muchołówkę małą, myszółowa, nocka Bechsteina, nocka dużego, orzechówkę, pliszkę górską, podkowca małego, siniaka, słonkę, sóweczkę.

Na terenie miasta występuje kilka szczególnie cennych siedlisk zwierząt, do których zalicza się:

- 1) Las bukowy na górze Średnica. Jest to kilkuhektarowy obszar buczyny na południowych stokach góry Średnica. Cenny ze względu na stanowisko lęgowe chronionego ptaka – siniaka.
- 2) Las na górze Kowarska Czubatka – fragment dobrze zachowanego lasu bukowego na stokach góry Kowarska Czubatka. Cenny ze względu na stanowisko lęgowe chronionego ptaka – siniaka.
- 3) jest to kilometrowy odcinek potoku Piszczak i jego głęboko wcięta dolina, porośnięta lasem świerkowym i buczyną. W środku odcinka naturalny wodospad. Cenny ze względu na walory krajobrazowe i przyrodnicze, lokalizację stanowisk lęgowych trzech gatunków chronionych ptaków: pliszki górskiej, dzięcioła zielonosiwego oraz muchołówki małej, a także z uwagi na występowanie w strumieniu naturalnej populacji pstrąga potokowego.
- 4) Dolina Jedlicy – fragment strumienia o charakterze górskim i jego bezpośrednie otoczenie. Istotny ze względu na występowanie w strumieniu naturalnej populacji pstrąga potokowego, mogącego stanowić bank genów do reintrodukcji tego gatunku w karkonoskie strumienie.
- 5) Lasocki Grzbiet – bór świerkowy w strefie regla górnego Karkonoszy. Cenny ze względu na stanowiska lęgowe chronionych ptaków: cietrzewia, orzechówki, słonki, pliszki górskiej i dziwonii.
- 6) Las bukowy na górze Sulica – zadrzewienie bukowe o powierzchni 1 ha na stokach góry Sulica. Cenny ze względu na stanowiska lęgowe chronionych gatunków ptaków: siniaka i orzechówki.

Duże kompleksy leśne oraz górski charakter obszaru powoduje, że w Karkonoszach i Rudawach Janowickich żyje wiele różnorodnych gatunków zwierząt - przede wszystkim ssaków oraz ptaków. Badania wykazały, że na omawianym obszarze występują następujące gatunki ssaków:

- drobne owadożerne: jeż zachodni, kret, ryjówka aksamitna, rzęsorek rzeczek, zębiełek karliczek;
- ssaki drapieżne: kuna domowa, gronostaj, łasica łaska;
- gatunki pospolite: zając, wiewiórka, mysz leśna, mysz polna, piżmak, karczownik, nornik bury, nornik zwyczajny, nornica ruda, lis, kuna leśna, tchórz, dzik, sarna, jelen.

Wśród ptaków występują takie gatunki jak: perkoz, jastrząb gołębiarz, myszołów, pustułka, czajka, słonka, kukułka, sowa uszata, puszczyk, dzięcioł zielony.

3.2. Klimat i zmiany klimatyczne

Gmina położona jest w sudeckiej dzielnicy klimatycznej, gdzie warunki klimatyczne są zróżnicowane. Do typowych cech klimatycznych obszarów położonych w obrębie ww. dzielnicy należą:

- średnia roczna temperatura powietrza wynosząca od 2-3°C w wyższych partiach gór, do 6-7°C w najniższej położonych terenach;
- średnia roczna suma opadów wynosi 750-1300 mm. Maksymalna suma miesięcznych opadów przypada na lipiec, a minimalna zazwyczaj na styczeń;
- liczba dni z przymrozkiem wynosząca od 140 do 210;
- pokrywa śnieżna trwająca od 89-90 do 120 dni;
- średnioroczne parowanie na poziomie 500 mm;
- przewaga wiatrów zachodnich;
- okres wegetacyjny trwający od około 140-150 dni w wyższych partiach gór do około 200 dni na terenach położonych najniżej (w Kowarach okres ten trwa średnio około 190 dni).

Średnia roczna temperatura powietrza w Kowarach wynosi 6,6°C. Najcieplejszym miesiącem jest lipiec ze średnią temperaturą 16,5°C, a najzimniejszym – styczeń ze średnią temperaturą wynoszącą - 3,8°C.

Tabela 26. Gmina Miejska Kowary - podstawowe dane klimatyczne (lata 1991-2021)

Miesiąc:	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12
średnia temperatura °C	-3,8	-2,8	0,6	6,5	11,3	14,7	16,5	16,3	11,9	7,2	2,4	-2,1
temperatura min. °C	-6,5	-5,7	-3,0	1,8	6,7	10,3	12,4	12,1	8,2	4,1	-0,1	-4,6
temperatura maks. °C	-1,3	0,1	4,2	10,8	15,3	18,4	20,2	20,2	15,7	10,6	5,1	0,3
opady atmosferyczne mm	81	63	81	69	112	129	154	118	92	69	69	76
wilgotność %	88	87	83	73	73	73	75	74	80	85	90	89
dni z deszczem	11	10	11	10	12	13	14	12	10	9	9	11
ustonecznienie	2,5	3,3	4,9	7,5	8,5	9,2	9,4	8,9	6,1	4,1	2,6	2,3

Źródło: <https://pl.climate-data.org/>

Średnia roczna temperatura obniża się wraz ze wzrostem wysokości nad poziomem morza: od 7,0°C (420 m n.p.m.) do 2,8°C (1268 m n.p.m.), a więc przeciętnie 0,51°C/100 m. Lokalnie zdarzają się odstępstwa od wyżej wymienionego schematu. Na obszarze gminy występują dwa piętra klimatyczne:

- umiarkowanie ciepłe (leżące niżej), ze średnią temperaturą roczną 5 - 8 °C,
- umiarkowanie chłodne (leżące wyżej), ze średnią temp. roczną kształtującą się w przedziale 2-5 °C.

Pod względem temperatury klimat terenów leżących powyżej 1000 m n.p.m. zbliżony jest do subpolarnego. Charakteryzuje się niską średnią roczną temperaturą, długą zimą i krótkim chłodnym latem. Zazwyczaj na Grzbiecie Kowarskim temperatura jest o 3-5 °C niższa niż w Dolinie Jedlicy. Jedynie zimą bywa czasem odwrotnie. Przy bezwietrznej pogodzie, gdzie zimne cięższe powietrze spływa w doliny, zachodzi niekiedy zjawisko inwersji. Wówczas to, temperatura w Kowarach jest niższa od panującej na Skalniku (945 m n.p.m) czy na Czole (1266 m n.p.m).

Rozkład opadów atmosferycznych cechuje się przyrostem sum rocznych i sezonowych, powiązanych z wysokością nad poziomem morza. Obszary położone około 500 m n.p.m. otrzymują rocznie 750-800 mm opadów, natomiast kulminacje Rudaw Janowickich i Kowarskiego Grzbietu od 950 do 1050 mm. W przypadku Kowar średnia roczna suma opadów atmosferycznych wynosiła w latach 1991-2021 ok. 1113 mm. Maksymalna suma miesięczna opadów przypada na lipiec i wynosi ok. 154 mm, zaś minimalna występuje w lutym – 63 mm.

Często pierwszy śnieg w Dolinie Jedlicy pada już w połowie października, a w wyższych partiach we wrześniu. Ostatni odpowiednio w końcu kwietnia i połowie maja. Pokrywa śnieżna występuje w niższej leżących obszarach przez 50-60 dni, natomiast w strefie grzbietowej trwa nieprzerwanie przez 120-150 dni. Zanika przeciętnie w terminie od 20-30 kwietnia do 10-20 maja lub nawet później w wyższych partiach gór. Maksymalne grubości warstwy śnieżnej w mieście Kowary nie przekraczają 40 cm, a w wyżej położonych partiach nierzadko sięgają ponad 100 cm.

Obszary górskie znane są z silnych wiatrów. Średnia roczna prędkość wiatru wynosi od 3,0-3,5 m/s do ponad 10 m/s. Jesienią oraz zimą zdarzają się okresy, kiedy przeciętna szybkość wiatrów przekracza 25 m/s i utrzymuje się nieraz przez kilkanaście dni. Ogółem przez 70-90 dni w roku wieją wiatry z prędkością przekraczającą 20 m/s. W regionie przeważają wiatry z kierunków południowo-zachodnich, stanowiąc około 22% różnych kierunków. Zimą powodują one nagłe topnienie śniegu (zjawiska fenowe). Przewaga wiatrów niosących wilgotne, oceaniczne masy powietrza powoduje duże zamglenia i zachmurzenia, a zimą częste zjawisko szadzi. Rocznie na Kowary przypada około 120 dni pochmurnych, natomiast w wyższych partiach gór jest ich ponad 160.

Prognozowane zmiany klimatyczne na obszarze Gminy Miejskiej Kowary

W Planie Adaptacji do zmian klimatu Gminy Miejskiej Kowary do 2030 r. w aspekcie prognozowanych zmian klimatycznych stwierdzono, biorąc pod uwagę uwarunkowania naturalne (rzeźbę, geologię, hydrologię) oraz zagospodarowanie terenu:

- wysoką wrażliwość Gminy Kowary na zagrożenie powodzią (opadowymi i roztopowymi);
- wysoką wrażliwość gleb na zagrożenie suszą glebową i erozją wodną;
- wysoką wrażliwość Gminy Kowary na zagrożenie suszą hydrologiczną;
- dużą wrażliwość obszarów chronionych, lasów i ekosystemów wód powierzchniowych na zagrożenie suszą;
- wysoką wrażliwość zbiorowisk górskich na zmiany temperatury i susze,
- wysoką wrażliwość na huraganowe wiatry.

Wśród obszarów i sektorów szczególnie zagrożonych zmianami klimatu na terenie Kowar wyróżniono: bioróżnorodność, gospodarkę wodną i rolnictwo.

Tabela 27. Sektory i obszary szczególnie wrażliwe na zmiany klimatyczne w Gminie Miejskiej Kowary

Sektor/obszar:	Charakterystyka zagrożenia:
bioróżnorodność:	<i>Szczególnie wrażliwe na zmiany klimatu są siedliska KPN oraz Natury 2000 Karkonosze PLC020 001. Największym potencjałem przyrodniczym odznaczają się: powierzchnie zrównań wierzchowinowych z typowymi murawami wysokogórkimi, zarośla kosodrzewiny, wierzby lapońskiej i jarzębiny oraz subalpejskie torfowiska wysokie. W kotłach polodowcowych - jeziora górskie. Lasy regla górnego – bory świerkowe, zagrożone są zmianami klimatu ze względu na stopień degradacji (efekt zanieczyszczenia powietrza). Piętro regla dolnego ze względu na silne przekształcenie w wyniku działalności człowieka (głównie gospodarka leśna) jest narażone na zjawisko suszy i</i>

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

	nawalnych opadów.
gospodarka wodna:	Szczególnie wrażliwe na zmiany klimatu w kontekście występowania susz są wody powierzchniowe i podziemne. Ze względu na dużą podatność jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP) na obniżenie poziomu wody (niskie przepływy lub zanik) zagrożony jest przede wszystkim przepływ biologiczny w potokach i rzekach. Skutkiem będzie pogorszenie stanu wód i degradacja ekosystemów wód płynących i od wód zależnych. Podatność na suszę hydrologiczną i wysychanie ujęć wody pitnej stanowi zagrożenie dla mieszkańców gminy. Deficyt wody pitnej i wysokie koszty utrzymania kanalizacji są powodem wysokich opłat za wodę. Brak wody pitnej oraz przerwy w dostawie wody zwłaszcza w sezonie letnim oznaczają będą dla mieszkańców znaczne straty z tytułu turystyki. Gmina ze względu na swoje położenie i warunki naturalne (tereny chronione, lasy, słabe gleby) ma duży potencjał turystyczny, który nie może być w pełni wykorzystany ze względu na zagrożenie suszą.
rolnictwo:	Szczególnie wrażliwe na zmiany klimatu są gleby na stromych zboczach podatne na zjawisko erozji wietrznej i wodnej. Grunty użytkowane rolniczo są szczególnie podatne na wymywanie i erozję liniową podczas opadów nawalnych. W okresie suszy następuje przesuszenie profilu glebowego.

Źródło: Plan Adaptacji do zmian klimatu Gminy Miejskiej Kowary do 2030 r.

Zgodnie z prognozą zawartą w Planie adaptacji do zmian klimatu w Aglomeracji Jeleniogórskiej, miasta Jeleniej Góry oraz powiatów i gmin Aglomeracji Jeleniogórskiej, obszar Gminy Miejskiej do 2050 r. będzie zagrożony w głównej mierze występowaniem silnych wiatrów i burz (ocena ekspozycji na te zjawiska: bardzo wysoka), w stopniu umiarkowanym (średnim) miasto będzie narażone na występowanie fal chłódów, deszczy nawalnych i długich okresów bezopadowych oraz w małym stopniu na takie zjawiska jak: fale upałów czy występowanie „dni gorących”.

Tabela 28. Gmina Miejska Kowary - prognozowane zmiany klimatyczne dot. wraz z oceną skali zagrożeń wynikających z poszczególnych zjawisk

Rodzaj zjawiska:	Ocena ekspozycji na zjawisko:					Charakterystyka zjawiska:
	b. zagrożenia	małe	średnie	wysokie	b. wysokie	
wzrost temperatury	-----	-----	-----	-----	-----	średnia temperatura maksymalna w skali roku w Aglomeracji Jeleniogórskiej (AJ) wynosi aktualnie 11,2°C, w modelowej perspektywie do 2030 r. projekcja wskazuje na wzrost do 11,8°C, a do 2050 r. zbliży się do 12,0°C;
fale upałów		●				jednym z najgroźniejszych skutków zmian klimatu są coraz częściej pojawiające się i coraz dłużej trwające fale upałów. Ocenia się, że w przypadku gmin położonych na południu AJ, w perspektywie do 2050 r. narażenie na wystąpienie tego zjawiska będzie relatywnie małe, co wynikać będzie ze stosunkowo wysokiej sumy opadów, wyższego udziału wiatrów na tym obszarze i oddziaływania klimatu górskiego;
występowanie „dni gorących”		●				prognozuje się wzrost liczby tzw. „dni gorących”, w skali całego kraju, tj. takich, w których dobowa temperatura maksymalna powietrza osiąga lub przekracza 25°C w skali kraju. Podobnie jak w przypadku zjawiska fal upałów, oddziaływanie terenów górskich oraz udział wiatrów o umiarkowanych prędkościach będzie wpływał na zmniejszenie się narażenia na wzrost liczby tych dni w wypadku gmin: Karpacz, Kowary, Mirsk, Szklarska Poręba i Podgórzyn;
fale chłódów			●			fala chłodu to kilkudniowy (w skrajnych przypadkach kilkutygodniowy) okres z wyraźnym spadkiem temperatury, który może wystąpić zarówno zimą (fale mrozów), jak i latem (ochłodzenie). Kowary oraz pozostałe gminy położone w południowej części AJ w skali całego subregionu będą w nieco większym stopniu narażone na występowanie fal chłódów – z uwagi na oddziaływanie gór;
zmiany w ilości opadów	-----	-----	-----	-----	-----	obszar AJ jest stosunkowo obfity w ilość opadów obserwowanych w ciągu roku. Średnia suma opadu dla gmin AJ waha się od ok. 900 mm do ok. 1000 mm w roku w dekadzie 2011-2020 i wzrasta w układzie pasowym w kierunku południowo-zachodnim. W przypadku wartości sum średnich zauważalny jest przyrost w perspektywie do 2030 o ok. 17 mm w stosunku do okresu bazowego. Horyzont 2050 zakłada w projekcji 60 mm przyrostu. W latach 2011 – 2020 liczba dni opadowych na analizowanym obszarze wynosiła średnio 150. W perspektywie do 2030 roku wg projekcji wskazuje się na 159 dni opadowych. Około 2050 r. liczba dni z opadem może

					wzrosnąć do 162,8;
deszcze nawalne			•		deszcze uznawane za nawalne (>2 mm/min) występują na obszarze opracowania zwykle w lipcu i sierpniu (mogą zdarzać się też w okresie od maja do września). Dla potrzeb badania zmienności w kształtowaniu się wystąpień opadów nawalnych określa się parametry takie jak: liczbę dni w roku z opadem dziennym ≥ 10 mm oraz liczbę dni w roku z opadem dziennym ≥ 20 mm. W latach 2011 – 2020 liczba dni z opadem ≥ 10 mm wynosiła średnio 26 dni. Prognozuje się, że do 2050 r. liczba takich dni wzrośnie do 27. Dni z opadem pow. 20 mm obserwuje się w skali roku średnio 6. Do 2050 r. liczba takich dni wzrośnie do 6,5;
długie okresy bezopadowe			•		na obszarze AJ obserwowany jest stopniowy wzrost liczby dni bez opadów atmosferycznych. W latach 2011 – 2020 liczba dni bezopadowych wynosiła średnio 205. Do 2030 wzrośnie do 206. Około 2050 r. spodziewany jest nawet niewielki spadek liczby dni bezopadowych;
silne wiatry i burze			•		gminy podkarkonoskie doświadczają zjawisk wietrznych o znacznie większym natężeniu niż gminy w pozostałej części subregionu, tj. wiatrów silnych (10–30 m/s) i gwałtownych (>30 m/s) zwłaszcza w od grudnia do lutego. Stanowi to efekt oddziaływania Karkonoszy. Prognozy dla 2030 i 2050 nie wykazują trendów istotnych w kontekście zmian w dotychczasowym kształtowaniu się wietrznych zjawisk ekstremalnych. Należy wziąć pod uwagę fakt, że jest to jedyny region Polski, gdzie stale obserwowane są zjawiska wietrzne o charakterze gwałtownym. Prognozowanie zjawisk burzowych obarczone jest błędami i niedokładnością predykcji, wynikającą z konieczności uwzględnienia wielu zmiennych (opady, temperatura, cyrkulacja mas powietrza). Podobnie jak w przypadku wiatrów nie przewiduje się – w perspektywie do 2050 r. – istotnych zmian zw. z występowaniem i częstotliwością burz.

Źródło: Plan adaptacji do zmian klimatu w Aglomeracji Jeleniogórskiej, miasta Jeleniej Góry oraz powiatów i gmin Aglomeracji Jeleniogórskiej, 2023

3.3. Zagrożenia środowiskowe

Jakość powietrza

Na jakość powietrza atmosferycznego w Gminie największy wpływ ma zjawisko niskiej emisji, związanej (w szczególności w sezonie grzewczym) z ogrzewaniem budynków poprzez spalanie złej jakości węgla, a niekiedy również odpadów w przestarzałych, nie spełniających współczesnych norm piecach. Istotnym źródłem zanieczyszczeń jest transport kołowy. Po oddaniu do użytku ostatniego odcinka drogi ekspresowej S3 w 2024 r. znacząco zwiększyło się natężenie ruchu na drodze wojewódzkiej nr 367 biegnącej przez Kowary i łączącej drogę ekspresową z Karpaczem oraz pozostałymi ośrodkami turystycznymi w Karkonoszach.

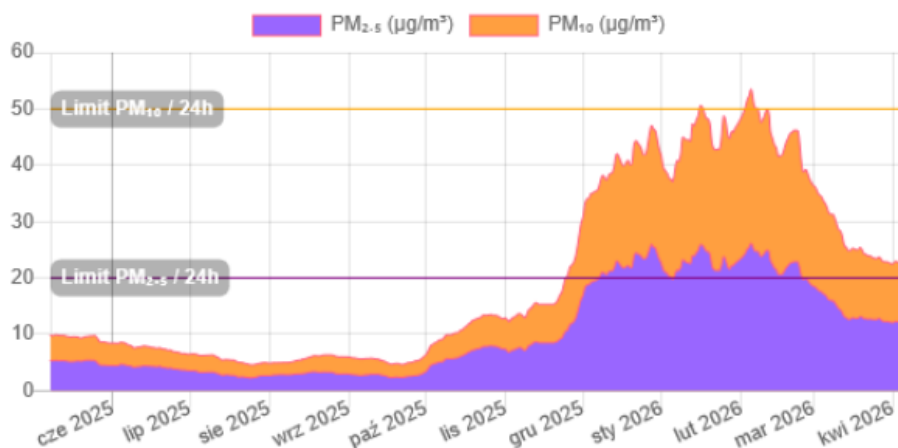
Dostępne informacje na temat stanu zanieczyszczeń powietrza w Kowarach ze względu na brak prowadzenia w tym mieście monitorowania jakości powietrza mają bardzo ogólny charakter. Zgodnie z przyjętą klasyfikacją na terenie województwa dolnośląskiego wydzielono 4 strefy, w których dokonuje się oceny jakości powietrza: aglomerację wrocławską, miasto Legnica, miasto Wałbrzych i strefę dolnośląską - do której zalicza się Kowary. Ocena jakości powietrza za rok 2022 oraz za rok 2023 na terenie miasta Kowary, w odniesieniu do norm ustalonych ze względu na ochronę zdrowia ludzi, wykazała:

- brak przekroczeń poziomów dopuszczalnych/docelowych dla stężeń: dwutlenku siarki, dwutlenku azotu, pyłu zawieszonego PM₁₀, pyłu zawieszonego PM_{2,5}, tlenku węgla, benzenu, ozonu oraz metali oznaczanych w pyłe zawieszonym PM₁₀: ołowiu, kadmu, niklu i arsenu;
- przekroczenie poziomu docelowego benzo(a)pirenu (BaP) oznaczanego w pyłe zawieszonym PM₁₀;
- przekroczenie poziomu celu długoterminowego ozonu.

Na budynku Urzędu Miejskiego w Kowarach zainstalowany jest lokalny czujnik do badania jakości powietrza. Urządzenie odczytuje w czasie rzeczywistym takie parametry powietrza jak: PM_{2,5}, PM₁₀, temperaturę, ciśnienie i wilgotność. Na bazie prowadzonych pomiarów jakości powietrza w okresie od czerwca 2025 do kwietnia 2026 r. można stwierdzić, że podwyższony poziom pyłów PM₁₀ oraz PM_{2,5} w

atmosferze utrzymywał się od końca listopada do końca lutego (najwyższy poziom odnotowano na pocz. lutego 2026 r. – 54 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ w przypadku PM_{10} i 26 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ dla $\text{PM}_{2.5}$). Widać wyraźnie, że wyniki pomiarów skorelowane są z sezonem grzewczym trwającym w okresie jesienno-zimowym.

Rysunek 8. Stężenie pyłów $\text{PM}_{2.5}$ i PM_{10} w Gminie Miejskiej Kowary (okres od 06.2025 do 04.2026 r.)

Źródło: Urząd Miejski w Kowarach

Uchwałą nr XL/259/21 Rady Miejskiej w Kowarach z dnia 17 czerwca 2021 r. Rada Miejska w Kowarach przyjęła „Aktualizację Planu Gospodarki Niskoemisyjnej Gminy Miejskiej Kowary na lata 2021–2030”. W Planie Gospodarki Niskoemisyjnej do 2030 r. przyjęto realizację następujących celów szczegółowych:

- obniżenie niskiej emisji CO_2 z sektora mieszkaniowego o około 12% względem roku bazowego;
- obniżenie niskiej emisji CO_2 z obiektów publicznych o co najmniej 25% względem roku bazowego;
- obniżenie zużycia energii finalnej w skali całej Gminy o 15%;
- wzrost wykorzystania OZE zlokalizowanego na obszarze gminy o co najmniej 2% względem roku bazowego;
- radykalna zmiana starych, węglowych źródeł ciepła na kotły wysokosprawne;
- poprawa efektywności energetycznej w sektorze oświetlenia obiektów i terenów publicznych;
- modernizacja systemu dróg oraz polityka mobilności na rzecz redukcji emisji z transportu;
- wdrożenie rozwiązań związanych z produkcją energii elektrycznej w systemach solarnych.

Zagrożenie suszą

W trakcie trwania suszy z uwagi na warunki meteorologiczne i klimatyczne, problemy rolnicze, warunki hydrologiczne i skutki gospodarcze wydzieliła się etapy jej rozwoju – suszę atmosferyczną, rolniczą, hydrologiczną i hydrogeologiczną. Gmina Miejska Kowary w ocenie przedstawionej w „Planie przeciwdziałania skutkom suszy” zaliczona jest do terenów narażonych na suszę i uzyskała następujące wyniki:

- należy do obszarów o ekstremalnym zagrożeniu suszą atmosferyczną (IV stopień z czterech możliwych);
- została zaliczona do obszarów o słabym zagrożeniu suszą rolniczą (I stopień z czterech możliwych);
- znajduje się w III klasie zagrożenia suszą hydrologiczną, co oznacza silne narażenie na ten rodzaj suszy (III stopień w skali czterostopniowej);
- znajduje się w IV klasie zagrożenia suszą hydrogeologiczną (ekstremalne zagrożenie);
- łączne zagrożenie suszą dla Miasta Kowary jest silne (III stopień w skali 4-stopniowej).

Zważywszy na uzyskane wyniki w zakresie zagrożenia poszczególnymi typami suszy i hierarchizacji, można dla wskazanych obszarów ustalić użytkowników wód powierzchniowych i podziemnych, dla których brak wody w okresach suszy stanowi największą przeszkodę w prowadzeniu działalności. W przypadku suszy hydrologicznej to przede wszystkim duże ujęcia komunalne, leżące w obszarach narażonych w znacznym stopniu na wystąpienie zjawiska suszy oraz na których stwierdza się również

znaczne obniżenia zwierciadła wód podziemnych, mogące w warunkach suszy skutkować ograniczeniem zasobów użytkowych poziomów wodonośnych.

Stan czystości wód

Wśród potencjalnych i rzeczywistych źródeł zanieczyszczeń wód powierzchniowych występujących na obszarze Gminy można wskazać:

- przemysłowe: związane z działalnością zakładów przemysłowych;
- komunalne: dzikie wysypiska, zrzut ścieków, nieszczelne zbiorniki bezodpływowe na nieczystości ciekłe;
- transportowe: szlaki komunikacyjne, obszary magazynowo – składowe.

Ocenę stanu wód powierzchniowych wykonuje się w odniesieniu do Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP), na podstawie wyników Państwowego Monitoringu Środowiska. W latach 2016-2021 dokonano oceny JCWP obejmujących swym zasięgiem teren Kowar. Zgodnie z nią:

- dla odcinka od Jedlicy do źródła Maliny stwierdzono, że rzeka charakteryzuje się umiarkowanym potencjałem ekologicznym, stanem chemicznym – poniżej dobrego. Stan JCWP oceniono jako zły;
- dla odcinka Jedlicy od Maliny do Łomnicy stwierdzono, że rzeka charakteryzuje się dobrym stanem ekologicznym, nie oceniono jest stanu chemicznego i stanu ogólnego;
- dla Złotnej stwierdzono, że rzeka charakteryzuje się umiarkowanym stanem ekologicznym, stanem chemicznym – poniżej dobrego. Stan JCWP oceniono jako zły.

Ogólny stan jakości wód Jedlicy należy ocenić jako niezadowalający. Z uwagi na brak badań jakości wód na mniejszych ciekach, nie jest możliwa pełna ocena jakości wód płynących w Kowarach.

Wody podziemne podobnie jak powierzchniowe podlegają stale antropopresji, stąd źródłem pogorszenia ich stanu mogą być:

- zanieczyszczenia rolnicze: związane z intensywnym nawożeniem oraz stosowaniem pestycydów;
- komunalne: oczyszczone wody odpływowe z oczyszczalni zawierające określone ilości ładunków zanieczyszczeń, dzikie wysypiska, zrzut ścieków, nieszczelne zbiorniki bezodpływowe na nieczystości ciekłe;
- związane z odpływem zanieczyszczonych wód z terenów o charakterze przemysłowym, przetwórczym lub usługowym;
- transportowe: szlaki komunikacyjne (drogi), obszary magazynowo – składowe.

Zgodnie z prowadzonym monitoringiem diagnostycznym zarówno stan chemiczny jak również ilościowy Jednolitej Części Wód Podziemnych nr 107 oceniono jako dobry w odniesieniu do całej JCWPd.

Zagrożenie powodziowe

Począwszy od średniowiecza zabudowa Kowar rozwijała się wzdłuż Jedlicy. Z uwagi na położenie i charakter rzeki teren miasta jest silnie narażony na występowanie powodzi. Sytuacja powodziowa uległa pogorszeniu w związku z degradacją lasów w wyższych partiach Karkonoszy. Spadek naturalnej retencji na obszarach górskich zbiegł się z wyjątkowo wilgotnymi latami (występowaniem gwałtownych ulew letnich). Jedlica jest rzeką wykazującą cechy typowe dla cieków górskich. Należą do nich: znaczna nieregularność stanów wody, w tym silne wahania przepływów o wysokiej dynamice zjawisk związanych z ruchem wód wezbraniowych oraz bardzo wysoka prędkość przepływu wody przy jej wysokim stanie.

Katastrofalna powódź z 1997 r. doprowadziła do uszkodzenia na terenie Kowar m.in.: 9 mostów, 20 przepustów oraz spowodowała wiele szkód na obszarach rolnych. Mury oporowe Jedlicy zostały obustronnie uszkodzone na całej długości przepływu - to jest na długości około 7,5 km.

W wyniku powodzi z września 2024 r. doszło do uszkodzenia lub zniszczenia:

- dróg i chodników: zniszczone jezdnie - ul. J. Matejki, M. Kopernika, T. Rejtana, Wiejska, Pensjonatowa, Sanatoryjna, Kasztanowa, Jagiellońska, Droga Głodu, H. Sienkiewicza, Malinowa, W. Grabskiego, Podgórze; uszkodzone chodniki - ul. Wiejska, J. Matejki, Kawaleryjska, Poprzeczna, J. Borsusa;
- mostów i przepustów: uszkodzone mosty przy ul. Wiejskiej/Kowalskiej, Al. Wolności/L. Waryńskiego, ul. Łomnickiej; zniszczone przepusty przy ul. Głównej, T. Rejtana, parku przy ul. Parkowej;
- infrastruktury publicznej: zalane piwnice budynków: MOPS, MOK Urząd Miejski (bud. B), przedszkole;
- obiektów wodno-kanalizacyjnych: uszkodzone elementy ujęć powierzchniowych – Kowary Górne, Kowary Średnie, Kowary Wojków, Wysoka Łąka oraz oczyszczalni ścieków;
- zbiorników i cieków wodnych: zniszczenia wokół zbiornika retencyjnego na potoku Bystra, uszkodzony park przy zalewie (ul. Zamkowa), straty ryb i infrastruktury;
- budynków mieszkalnych: uszkodzonych zostało 201 budynków, w tym 168 należących do wspólnot, 15 do spółdzielni oraz 18 – stanowiących mienie komunalne; ucierpiało 114 domów jednorodzinnych; uszkodzonych zostało 31 mieszkań.

W związku z poważnymi stratami materialnymi do programu Odbudowa 2024 zgłoszono zadania na łączną kwotę: 16 595 306,29 zł (stan na 31 grudnia 2024).

Rysunek 9. Obszary szczególnego zagrożenia powodzią na rzece Jedlicy – rejon ul. Jeleniogórskiej

Źródło: <https://isok.gov.pl/hydroportal.html>

Zgodnie z mapą zagrożenia powodziowego dostępnego na stronie: <https://isok.gov.pl/hydroportal.html> w przypadku obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi raz na 10 lat (Q10%) - ryzyko wystąpienia rzeki poza jej koryto (poza mury oporowe) i zalania sąsiednich terenów występuje lokalnie tylko w rejonie oczyszczalni ścieków przy ul. Jeleniogórskiej (barwa brązowa). W przypadku tzw. wody stuletniej (Q1%) gdzie prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie, miejsc zagrożonych powodzią – w bezpośrednim otoczeniu koryta Jedlicy jest więcej – rejon oczyszczalni ścieków, tereny pomiędzy korytem Jedlicy a torami kolejowymi przy ul. Jeleniogórskiej 16, 18, 20 (barwa pomarańczowa). W wypadku wystąpienia powodzi o

ekstremalnym charakterze – raz na 500 lat (Q0,2%) zwiększa się przede wszystkim powierzchnia terenów zalewanych w rejonie ul. Jeleniogórskiej i w rejonie ujścia Kalnicy do Jedlicy (barwa żółta).

Z uwagi na przyjętą metodologię wyznaczania obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, faktyczny zasięg obszarów objętych powodzią w 2024 r. był znacznie większy niż wynikałoby to z map zagrożenia powodziowego.

Obszar Kowar nie jest zasadniczo zagrożony podtopieniami, a więc zalewaniem wodą terenów z przyczyn innych niż powódź, tym niemniej w przypadkach wystąpienia ekstremalnych warunków pogodowych: silnych i nawałnych opadów atmosferycznych – lokalnie takie podtopienia mogą wystąpić.

Na terenie Kowar nie ma elektrowni wodnych, śluz przeciwpowodziowych, jazów i wałów przeciwpowodziowych. Występują natomiast:

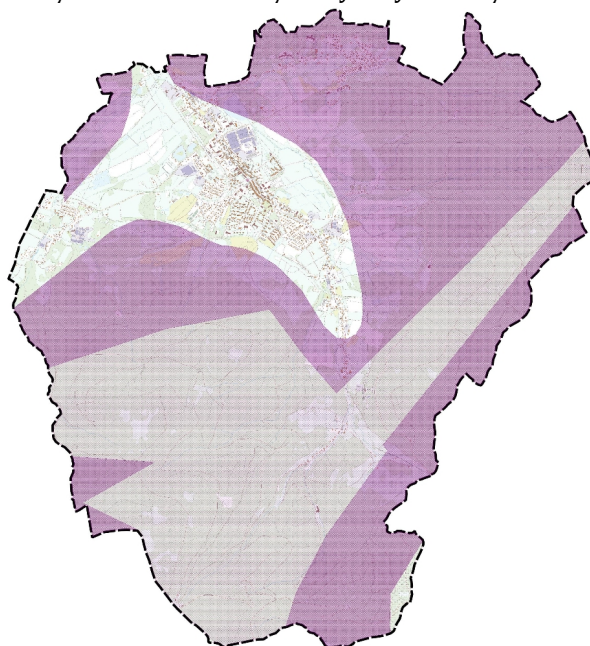
- zbiornik wodny zlokalizowany na potoku Bystra w km 0+060-0+420;
- zapory przeciwrumowiskowe (2 lokalizacje) na potoku Jedlica w km 14+835 i 15+265.

Zagrożenie radiologiczne

Jednym z ważniejszych zagrożeń środowiskowych występujących w Sudetach, w tym w Kowarach jest obecność promieniotwórczego gazu szlachetnego – radonu (^{222}Rn). Pierwiastek ten występuje naturalnie w środowisku i powstaje wskutek rozpadu radu, pochodzącego z obecnego w przyrodzie uranu. Jako że jest gazem, może wydostawać się ze skorupy ziemskiej do atmosfery wchodząc w skład powietrza atmosferycznego.

Radon w czasie rozpadu (jego okres półrozpadu wynosi 3,82 dni) emituje promieniowanie alfa oraz w niewielkim stopniu promieniowanie beta. Emitowane promieniowanie ma małą przenikliwość lecz dużą zdolność jonizacji. Przeprowadzone na szeroką skalę badania epidemiologiczne dowiodły, że promieniowanie jonizujące jest czynnikiem kancerogennym – ocenianym jako czynnik rakotwórczy klasy 1. Wg raportu Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) radon jest drugą najważniejszą, po paleniu papierosów, przyczyną raka płuc.

Rysunek 10. Potencjał radonowy na terenie Gminy Miejskiej Kowary

Źródło: Potencjał radonowy. Geozagrożenia. Mapa Geośrodowiskowa Polski, 2025

Obecność radonu i jego zdolność do przenikania na powierzchnię terenu stanowi istotne zagrożenie dla budownictwa i realizacji wszelkich obiektów przeznaczonych na stały lub okresowy pobyt ludzi. Radon na zewnątrz „rozcieńcza” się do bardzo niskich stężeń, natomiast w budynkach – zwłaszcza w podziemiach, piwnicach i kondygnacjach przylegających do gruntu – wykazuje tendencję do kumulowania się. Dlatego tak ważne jest stosowanie takich rozwiązań technicznych, które ograniczają jego poziom w budynkach. Do takich rozwiązań zaliczają się m.in.: zwiększenie wentylacji podpodłogowej, instalacja systemu ścieku radonowego w piwnicy lub pod litą podłogą, unikanie przedostawania się radonu z piwnicy do pomieszczeń mieszkalnych, uszczelnianie podłóg i ścian, poprawa wentylacji budynku, zwłaszcza w kontekście oszczędzania energii.

Wg danych z opracowania „Potencjał radonowy. Geozagrożenia. Mapa Geośrodowiskowa Polski” blisko 40% powierzchni miasta stanowi obszar, na którym potencjał radonowy jest wysoki ($>50 \text{ kBq/m}^3$) – jest to obszar Wojkowa, pas terenów wzdłuż wschodniej granicy miasta oraz pas pomiędzy północną częścią otuliny Karkonoskiego Parku Narodowego a centrum Kowar i fragment Podgórze. Około 40% powierzchni miasta leży na terenach o średnim potencjale radonowym ($10\text{-}50 \text{ kBq/m}^3$) – to większa część Podgórze oraz otuliny Karkonoskiego Parku Narodowego. Pozostała część miasta – większość centrum Kowar oraz Krzaczyń znajduje się na terenach o niskim potencjale radonowym ($<10 \text{ kBq/m}^3$).

Zagrożenia związane z ruchami masowymi

Wg danych Państwowego Instytutu Geologicznego dostępnych za pośrednictwem aplikacji SOPO (System Osłony Przeciwoświadczeniowej) na terenie Gminy Miejskiej Kowary zidentyfikowano 4 osuwiska i 1 teren zagrożony. Z uwagi na swoje położenie nie stanowią one zagrożenia dla zdrowia i życia ludzi, mienia oraz infrastruktury technicznej.

Tabela 29. Osuwiska i obszary zagrożone osuwaniem się mas ziemnych na terenie Gminy Miejskiej Kowary

L.p.:	Nr osuwiska/obszaru zagrożonego:	Charakterystyka:
1	Teren zagrożony 24583	Teren zagrożony osuwaniem się mas ziemnych, powierzchnia: 1,42 ha, położenie (WGS84): 15.856488E, 50.810614N.
2	Osuwisko 154980	Rodzaj materiału: osuwisko zwietrzelin na skalnym podłożu (zwietrzelinowe), rodzaj ruchu: zsuw, stopień aktywności: nieaktywne (N) – 100%, powierzchnia: 0,11 ha, miąższość koluwium szacowana: 4,00, położenie (WGS84): 15.839886E, 50.746594N.
3	Osuwisko 154981	Rodzaj materiału: osuwisko gruntowe (ziemne), rodzaj ruchu: zsuw, stopień aktywności: aktywne okresowo (O) – 100%, powierzchnia: 0,07 ha, miąższość koluwium szacowana: 2,00, położenie (WGS84): 15.830920E, 50.751553N.
4	Osuwisko 154982	Rodzaj materiału: osuwisko zwietrzelin na skalnym podłożu (zwietrzelinowe), rodzaj ruchu: zsuw, stopień aktywności: aktywne ciągle (A) – 100%, powierzchnia: 0,10 ha, miąższość koluwium szacowana: 2,00, położenie (WGS84): 15.830101E, 50.751733N.
5	Osuwisko 155136	Rodzaj materiału: osuwisko zwietrzelin na skalnym podłożu (zwietrzelinowe), rodzaj ruchu: złożony – zmienny, stopień aktywności: nieaktywne (N) – 100%, powierzchnia: 1,01 ha, miąższość koluwium szacowana: 2,00, położenie (WGS84): 15.863444E, 50.802262N.

Źródło: <https://www.pgi.gov.pl/osuwiska/123/aplikacja.html>

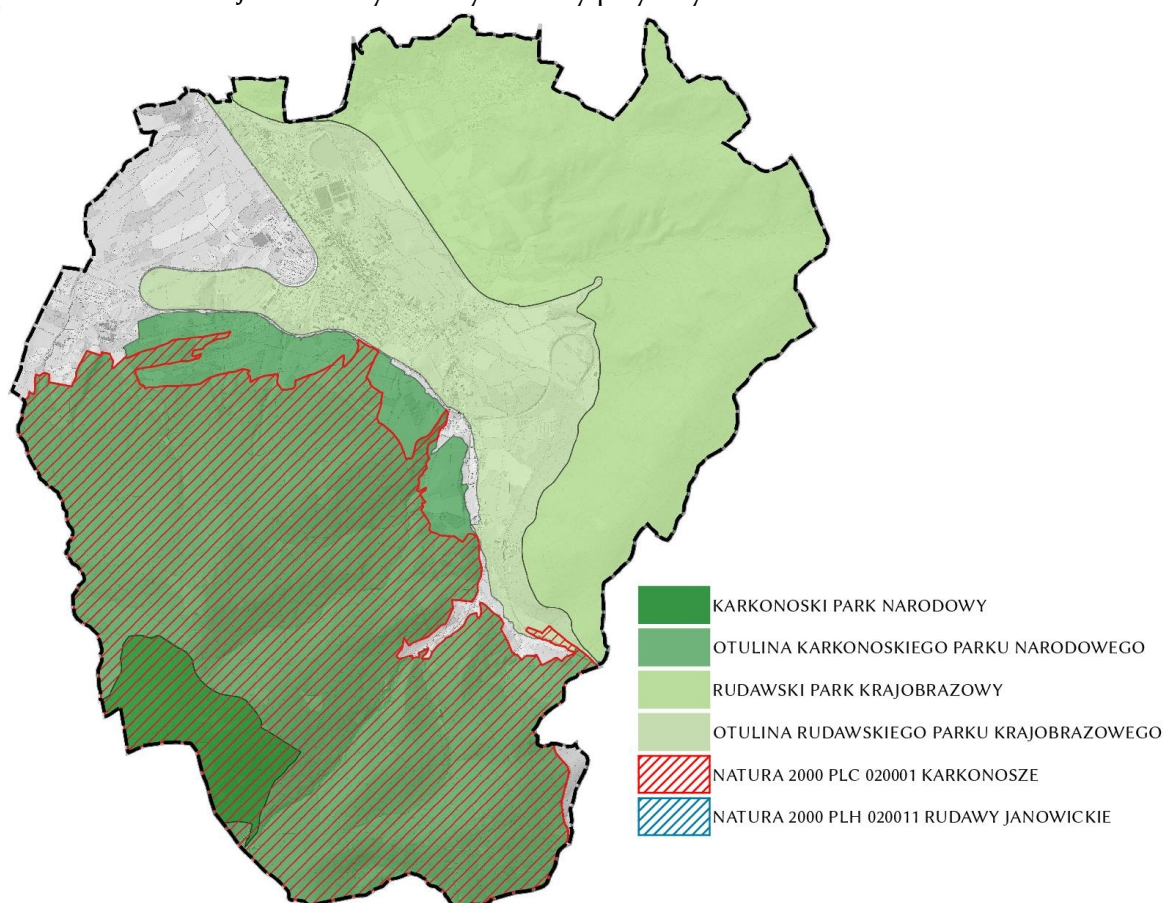
3.4. Ochrona przyrody i krajobrazu

Wśród form ochrony przyrody wymienionych w art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, na terenie Gminy Miejskiej Kowary występują:

- Karkonoski Park Narodowy;
- Rudawski Park Krajobrazowy;
- Obszar Natura 2000 PLC020 001 Karkonosze;
- Obszar Natura 2000 PLH020 011 Rudawy Janowickie;
- 2 pomniki przyrody.

Obszary chronione zajmują 71,3% powierzchni Gminy Miejskiej Kowary, wraz ze swoimi otulinami obejmują aż 90,5% jej powierzchni.

Rysunek 11. Gmina Miejska Kowary - formy ochrony przyrody

Źródło: <https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

Karkonoski Park Narodowy

Karkonoski Park Narodowy został utworzony rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 16 stycznia 1959 r. w sprawie utworzenia Karkonoskiego Parku Narodowego. Pierwotnie Park zajmował powierzchnię 5510 ha. Obecne granice oraz obszar Parku zostały określone w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2015 r. w sprawie Karkonoskiego Parku Narodowego. Park zajmuje powierzchnię 5951,42 ha i jest otoczony otuliną o powierzchni 13 093 ha. Wschodnie krańce Karkonoskiego Parku Narodowego położone są w granicach Gminy Miejskiej Kowary. Na terenie miasta Park zajmuje obszar 134,61 ha. Stanowi to 2,3% powierzchni Karkonoskiego Parku Narodowego i 3,6% powierzchni Kowar w ich granicach administracyjnych. Otulina Karkonoskiego Parku Narodowego zajmuje na terenie Kowar powierzchnię 1583,5 ha, co stanowi 42,4% powierzchni miasta.

Podstawowym dokumentem określającym zasady prowadzenia działań ochronnych na terenie Karkonoskiego Parku Narodowego jest ogłoszone w dniu 25 marca 2021 r. Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Karkonoskiego Parku Narodowego.

W 1992 r. Karkonosze zostały włączone w ogólnoswiatową sieć rezerwatów biosfery UNESCO w ramach programu Człowiek i Biosfera – Man and the Biosphere (MAB). Bilateralny Rezerwat Biosfery Karkonosze/Krkonoše ma charakter transgraniczny i obejmuje czeską oraz polską stronę masywu Karkonoszy. Sieć Rezerwatów Biosfery powstała w 1976 r. w celu osiągnięcia trwałej równowagi między

zachowaniem różnorodności biologicznej, promowaniem rozwoju gospodarczego i utrzymaniem związanych z nimi wartości kulturowych. Rezerваты biosfery to obszary, gdzie ten cel jest wdrażany i poddawany ocenie w celu udoskonalania.

21 września 2009 r. torfowiska subalpejskie leżące na terenie czeskiego Krkonošského národního parku - Krkonošska rašelinište (230 ha) oraz torfowiska subalpejskie leżące na terenie Karkonoskiego Parku Narodowego (40 ha) zostały uznane za transgraniczny obszar wodnoblotny o znaczeniu międzynarodowym pod nazwą: „Krkonoše/Karkonosze subalpine peatbogs”. W ten sposób, karkonoskie torfowiska znalazły się wśród 11 transgranicznych obszarów wodnoblotnych na świecie. Po polskiej stronie obszar obejmuje torfowiska pomiędzy Śnieżką a Smogornią, na stokach Sokolnika i na przełęczy pomiędzy Szrenicą i Kamiennikiem. Karkonoskie subalpejskie torfowiska są siedliskiem wielu rzadkich gatunków roślin i zwierząt, takich jak relikw glacialny – malina morozzka, endemiczny gnidosz sudecki czy północny podgatunek podróżniczka – przepięknie ubarwiony krewny słowika.

W parku ochronie podlegają najcenniejsze przyrodniczo i najpiękniejsze krajobrazowo tereny: torfowiska wysokie, zarośla kosówki, gołoborza, kotły polodowcowe (np. Śnieżne Kotły) przeobrażone niekiedy w stawy, zbiorowiska traworośli, ziołorośli, borówczysk. Odnotowano tu ponad 1000 gatunków roślin, w tym również gatunki endemiczne: skalnica bazaltowa – podgatunek skalnicy darniowej, dzwonek karkonoski, gnidosz sudecki.

Lasy Parku wykazują zróżnicowanie pionowe. W pasach dolnym i górnym (zwanym regłami) występują przede wszystkim świerki i buki oraz w mniejszej ilości: modrzewie, jawory, lipy, jarzębiny, jodły. Wyróżnia się tu również piętro kosodrzewiny, a powyżej strefę alpejskich roślin skalnych.

Na terenie Parku występuje ok. 40 gatunków ssaków, m.in. bóbr, sarna, lis oraz 16 gatunków nietoperzy. Ciekawostką Parku jest muflon sprowadzony na początku XX wieku z Korsyki. Najprawdopodobniej pomiędzy 2006 a 2018 r. na terenie KPN-u przebywał ryś. W 2014 r. pojawiły się pierwsze doniesienia o pojawieniu się w Karkonoszach wilka. Obecnie gatunek ten rozmnaża się na wskazanym obszarze.

Na terenie Parku stwierdzono obecność 90 gatunków ptaków, m.in. takich jak: włochatka, sóweczka, cietrzew, głuszec, drozd obrożny, płochacz halny.

Rudawski Park Krajobrazowy

Rudawski Park Krajobrazowy utworzony został na mocy uchwały nr VIII/49/89 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Jeleniej Górze z dnia 16 listopada 1989 r. w sprawie utworzenia parku krajobrazowego pod nazwą „Rudawski Park Krajobrazowy”. Uchwałą nr XVI/329/11 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 października 2011 r. przyjęto plan ochrony Rudawskiego Parku Krajobrazowego. Obejmuje on swoim obszarem masyw górski Rudaw Janowickich, ciągnący się południkowo od Przełęczy Kowarskiej do przełomowej doliny Bobru w rejonie Ciechanowic i Janowic Wielkich. Do parku należą również Góry Sokole, Ołowiane, Lisie i Wzgórza Karpnickie. Powierzchnia parku wynosi 15 705 ha, a jego otuliny 6600 ha (na terenie Kowar powierzchnia Parku wynosi 1097,0 ha, a jego otuliny: 569,2 ha). Na terenie Gminy Miejskiej Kowary granica Rudawskiego Parku Krajobrazowego przebiega na północ i wschód od drogi wojewódzkiej nr 367, natomiast otulina obejmuje większość historycznego centrum wraz z Podgórzem.

Do szczególnych celów ochrony Parku należą:

- ochrona wartości przyrodniczych wraz z całą różnorodnością flory i fauny występującej na tym obszarze;
- zachowanie geologicznej i geomorfologicznej różnorodności Parku, w tym licznych form skalnych.

Na terenie parku i otuliny stwierdzono występowanie 203 gatunków kręgowców. W liczbie tej 63% stanowią ptaki (127 gatunków), 21% - ssaki (43 gatunki), 8% - ryby (16 gatunków), 5% - płazy (10 gatunków), 3% - gady (5 gatunków) i ok. 0,5% - kręgowce (1 gatunek). Wśród wielu gatunków rzadkich

bądź chronionych spotkać można: minoga strumieniowego, głowacza białopłetwego, traszkę grzebieniastą, salamandrę plamistą.

Obszar Natura 2000 PLC020001 Karkonosze

Obszar Natura 2000 PLC020001 Karkonosze wyznaczony został dnia 13 października 2007 r. Zajmuje obszar 18 660,74 ha, z czego 1571,89 ha położone jest na obszarze Kowar. Obszar rozciąga się wzdłuż granicy polsko - czeskiej od Jakuszyca na zachodzie po Niedamirów na wschodzie, na przestrzeni ok. 36 km i obejmuje niemalże w całości główne grzbiety Karkonoszy (Grzbiet Śląski, Czarny Grzbiet, Grzbiet Kowarski oraz Lasocki Grzbiet) wraz z Pogórzem Karkonoskim. Według podziału fizyczno-geograficznego jest to region geograficzny obejmujący: Sudety Zachodnie, mezoregiony: Karkonosze i Pogórze Karkonoskie. Strukturę przestrzenną obszaru tworzą tereny nieleśne najwyższej, grzbietowej, alpejskiej i subalpejskiej części Karkonoszy oraz kompleksy leśne (regiel górny, regiel dolny, pogórze). Tereny te są poprzecinane gęstą siecią dróg leśnych oraz szlaków wraz z infrastrukturą turystyczną (sieć schronisk, szlaków pieszych, wyciągów i nartostrad służących obsłudze ruchu turystycznego). Oprócz tego obszar Natura 2000 obejmuje częściowo karkonoskie wsie, a nawet miasta – część Szklarskiej Poręby, Piechowic (Michałowice), Jeleniej Góry (Jagniątków), Karpacza i Kowar.

Karkonosze to obszar bardzo ważny dla zachowania bioróżnorodności, charakteryzujący się znacznym bogactwem flory. Pomimo tego, że góry nie osiągnęły znacznych wysokości to wytworzyły się tutaj zróżnicowane piętra roślinne – od najniższego pogórza po piętro alpejskie. To z kolei pozwoliło na wykształcenie się szeregu siedlisk przyrodniczych (25 typów). W obrębie obszaru Natura 2000 PLC020001 Karkonosze w granicach administracyjnych Gminy Miejskiej Kowary występują takie siedliska przyrodnicze jak: 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie *Arrhenatherion elatioris*, 6520 Górskie łąki konietlicowe użytkowane ekstensywnie *Polygono-Trisetion*, 8220 Ściany skalne i urwiska krzemianowe ze zbiorowiskami z *Androsacion vandellii*, 9110 Kwaśne buczyny *Luzulo-Fagetum*, 9130 Żyzne buczyny *Dentario glandulosae Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*, 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny *Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum* oraz 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe *Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae* i olsy źródłiskowe.

Obszar Natura 2000 PLH020011 Rudawy Janowickie

Obszar Natura 2000 PLH020011 Rudawy Janowickie zajmuje powierzchnię 6635,044 ha i leży na pograniczu Rudaw Janowickich i Kotliny Kamiennogórskiej. Obszar ten zajęty jest przede wszystkim przez łąki i pastwiska oraz lasy z dużym udziałem lasów gospodarczych, lecz z zachowanymi niewielkimi fragmentami zbiorowisk naturalnych. Obszar od wielu lat jest objęty ekstensywną gospodarką pastwiskową, w mniejszej mierze rolną, co pozwoliło na zachowanie unikalnych dla Sudetów cech szaty roślinnej i kulturowego krajobrazu. Podłoże geologiczne jest zróżnicowane, obejmuje strefę kontaktową masywu granitoidowego ze skałami metamorficznymi, co powoduje lokalnie występowanie gleb zasobnych w metale ciężkie. Obszar w większości położony jest na terenie Rudawskiego Parku Krajobrazowego.

W obszarze stwierdzono 13 rodzajów siedlisk z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG zajmujących 29% obszaru. Jest on szczególnie ważny dla ochrony łąk wilgotnych i świeżych, należących do najlepiej rozwiniętych i zajmujących największe powierzchnie w Sudetach. W okolicach Miedzianki i Wieściszowic spotykamy unikalne na Dolnym Śląsku fragmenty muraw z klasy *Violetea calaminariae*, nie opracowane dotychczas z fitosocjologicznego punktu widzenia, które po przeprowadzeniu szczegółowych badań będzie można najprawdopodobniej zaliczyć do nie notowanego dotychczas dla Polski rodzaju siedliska przyrodniczego o kodzie 6130. Obszar jest ważny dla ochrony głowacza białopłetwego (duża populacja). Na uwagę zasługują również liczne sztolnie, które są zimowiskami wielu zagrożonych gatunków nietoperzy, w tym podkowca małego, nocka dużego i mopka. Łącznie występuje tu 11 gatunków z Załącznika II Dyrektywy Rady 92/43/EWG.

Pomniki przyrody

Zgodnie z aktualnymi danymi zawartymi w Centralnym Rejestrze Form Ochrony Przyrody, na terenie Kowar zlokalizowane są następujące pomniki przyrody:

- 1) Świerk pospolity *Picea abies*. Pomnik ustanowiony 31 grudnia 1980 r.; wymiary: pierśnica – 137 cm, obwód – 430 cm, wysokość – 38 m; współrzędne geograficzne: 50°48'33.8"N, 15°51'23.9"E.
- 2) Jodła pospolita *Abies alba*. Pomnik ustanowiony 21 lutego 1990 r.; wymiary: pierśnica – 122 cm, obwód – 383 cm, wysokość – 42 m; współrzędne geograficzne: 50°45'47.1"N, 15°50'45.6"E.

Korytarze ekologiczne

Gmina Miejska Kowary znajduje się częściowo w zasięgu takich korytarzy ekologicznych jak:

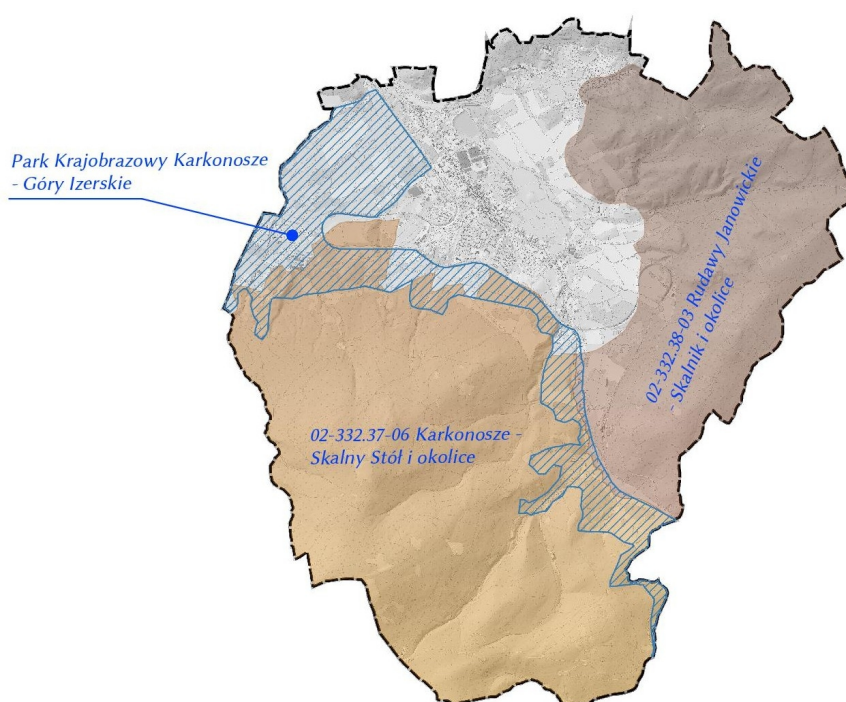
- Karkonosze GKZ-6B;
- Karkonosze – Góry Stołowe GKZ-6C;
- Rudawy Janowickie KZ-7C.

Stanowią one część głównego zachodniego korytarza ekologicznego (KZ) o znaczeniu paneuropejskim, łączącego kompleksy leśne Polski Zachodniej, od Sudetów poprzez Bory Dolnośląskie i Lasy Zielonogórskie po Puszcę Rzepińską i Park Narodowy Ujście Warty, gdzie dołącza do korytarza Północno-Centralnego.

Audyt krajobrazowy województwa dolnośląskiego

Uchwałą nr 3284/VII/25 z dnia 17 listopada 2025 r. Zarząd Województwa Dolnośląskiego przyjął projekt Audytu krajobrazowego województwa dolnośląskiego w celu przekazania go do uchwalenia przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego. Jest to opracowanie planistyczne, którego zadaniem jest identyfikacja krajobrazów o największej wartości tzw. „krajobrazów priorytetowych” oraz wskazanie zasad ich ochrony, kształtowania oraz najważniejszych zagrożeń, w tym także wskazanie rekomendacji dot. m.in. powołania do życia nowych form ochrony przyrody i krajobrazu kulturowego.

Rysunek 12. Ustalenia i rekomendacje projektu Audytu krajobrazowego województwa dolnośląskiego dla Gminy Miejskiej Kowary

Źródło: <https://bip.dolnyslask.pl/>

Na terenie Gminy Miejskiej Kowary wyznaczono 2 krajobrazy priorytetowe, zajmujące większą część jej powierzchni:

- 02-332.37-06 Karkonosze – Skalny Stół i okolice;
- 02-332.38-03 Rudawy Janowickie – Skalnik i okolice.

Jednocześnie jako rekomendację wskazano powstanie nowej formy ochrony przyrody: Parku Krajobrazowego Karkonosze – Góry Izerskie, którego krańce sięgałyby Kowar – przechodząc wąskim pasem przez środkową część miasta aż do granicy z Gminą Lubawka.

3.5. Zasoby środowiska kulturowego

Zarys historii Kowar

Początki Kowar związane są z górnictwem rud żelaza oraz kowalstwem. W poł. XII w. na obszarze Sudetów zaczęli pojawiać się pochodzący z Europy Zachodniej Walończycy – poszukiwacze minerałów i rud. Wg niektórych źródeł, jeden z nich – Wawrzyniec Angelus odkrył w 1148 r. rudę żelaza znajdującą się na zboczu góry Rudnik. 10 lat później z polecenia księcia Bolesława IV Kędzierzawego rozpoczęto eksploatację złoża i założono osadę. Miejscowi gwarkowie z uwagi na swoje umiejętności i znaczenie gospodarcze cieszyli się licznymi przywilejami, a przede wszystkim byli ludźmi wolnymi. Brali udział w bitwie pod Legnicą w 1241 r. Dzięki górnictwu, hutnictwu i kowalstwu Kowary cieszyły się w średniowieczu bogactwem i były w stanie skutecznie konkurować z pobliską Jelenią Górą.

W 1513 r. król Czech i Węgier Władysław II Jagiellończyk nadał Kowarom prawa miejskie. Po ich otrzymaniu używano pieczęci z herbem i napisem: „Sigillum Civitatis Metallicae 1525”. W XVI w. Kowary obok Świdnicy oraz Wrocławia były najważniejszym ośrodkiem przemysłu żelaznego na Dolnym Śląsku. W 2 poł. XVI w. miasto było znanym ośrodkiem produkcji broni palnej, a miejscowi rusznikarze cieszyli się sławą dobrych fachowców. Zaopatrywali w broń nie tylko odbiorców ze Śląska, ale wysyłali ją także do krajów ościennych, w tym do Polski. Pomyślny rozwój Kowar przerwała dopiero wojna trzydziestoletnia (1618–1648), która doprowadziła do niemal całkowitego zniszczenia miasta.

Po zakończeniu działań wojennych w poł. XVII w., w Kowarach zaczęło rozwijać się tkactwo. Miejscowość stała się dość ważnym ośrodkiem produkcji i zbytu płócien lnianych, a w XVIII w. funkcjonowały tu nawet tkalnie adamaszku. W poł. XVIII w. Śląsk został przyłączony do Królestwa Prus. Do 1747 r. Kowary należały do potężnego rodu Schaffgotschów, następnie służyły czeskim Czerninom, po czym zostały wykupione przez króla pruskiego Fryderyka II. W XVIII i XIX w. podejmowano próby wznowienia działalności górniczej, lecz bez większego powodzenia. W końcu XVIII i pierwszej połowie XIX w. Kowary były widownią częstych buntów wyzyskiwanych tkaczy (szczególnie w latach 1793, 1848 i 1855, gdy budowano drogę przez dzisiejszą Przełęcz Kowarską - tzw. „Drogę Głodu”).

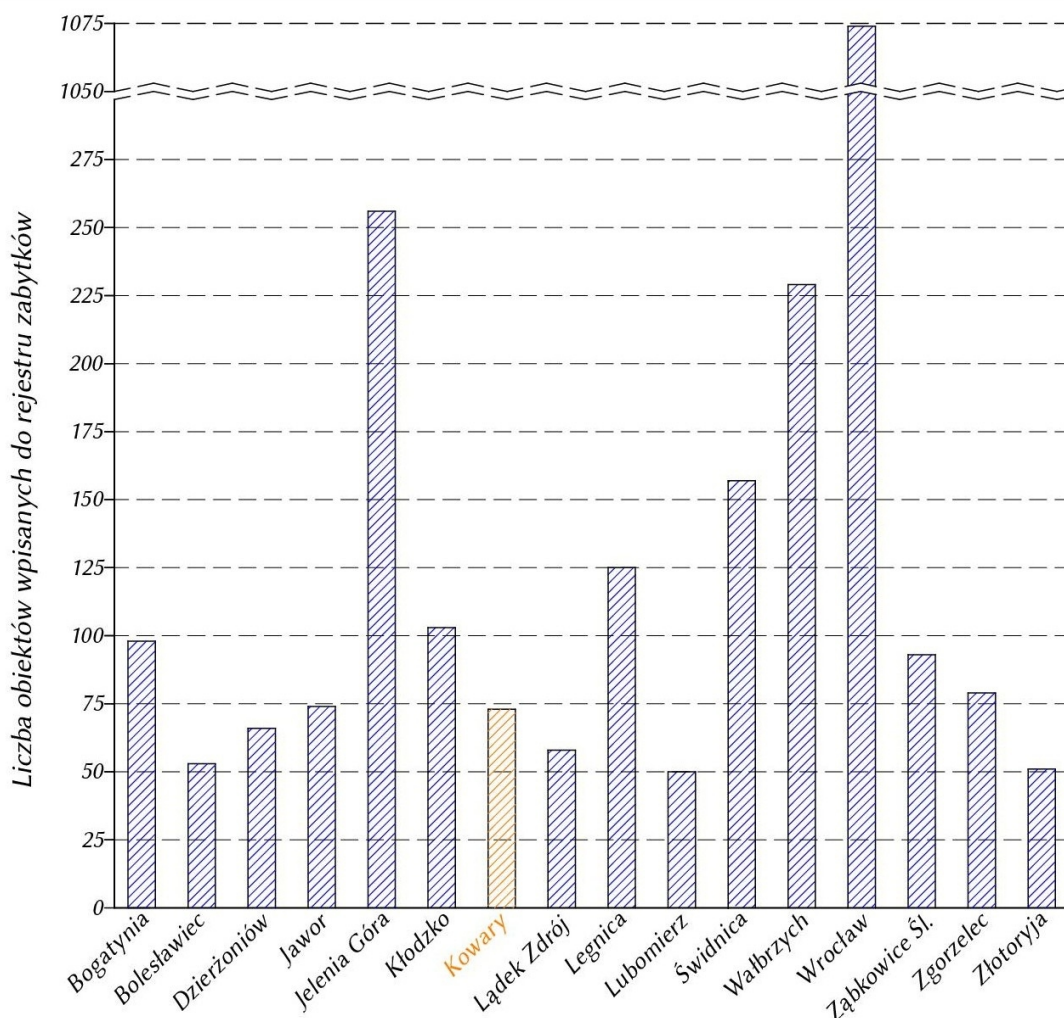
Od poł. XIX w. datuje się w mieście rozwój przemysłu. W 1856 r. założono tu fabrykę dywanów smyrneńskich. Zbiegło się to w czasie z ponownym ożywieniem górnictwa. Ważnym impulsem dla dalszego rozwoju gospodarczego Kowar było otwarcie linii kolejowej do Jeleniej Góry w dniu 12 maja 1882 r., którą później przedłużono do Kamiennej Góry. Z uwagi na warunki terenowe, konieczne było wydrążenie tunelu kolejowego pod Przełęczą Kowarską (lata 1901 – 1905). 5 czerwca 1905 r. uruchomiono pierwsze pociągi do Kamiennej Góry. Na przełomie XIX i XX w. wykorzystując sprzyjające warunki naturalne, rozbudowana została infrastruktura turystyczna, sanatoryjna oraz lecznicza. Po pierwszej wojnie światowej bardzo krótko kontynuowano wydobywanie rud magnetytu dla potrzeb rozwijającego się przemysłu zbrojeniowego III Rzeszy. W 1945 r. miasto znalazło się w granicach Polski. Początkowo kontynuowano wydobywanie rud żelaza, ale w tajemnicy rozpoczęto także eksploatację rud uranu. Rudę tę pozyskiwano przede wszystkim na przełomie lat 40-tych i 50-tych XX w. Po drugiej wojnie światowej miasto rozwijało się głównie w oparciu o działalność Zakładów Przemysłowych R-1, związanych z wydobywaniem uranu, a także dzięki przemysłowi włókienniczemu, produkującemu płótna lniane oraz dywany. Poza Fabryką Dywanów i tzw. Bielnikiem należącym do Fabryki „Orzeł” w Mysłakowicach do lat 90-tych XX w. z większych zakładów przemysłowych działały w Kowarach jeszcze Fabryka Porcelany,

Fabryka Filców Technicznych, Fabryka Maszyn oraz Zakłady „Polsport”. Okres transformacji gospodarczej zapoczątkowanej na pocz. lat 90-tych XX w. doprowadził do zakończenia ich działalności.

Zabytki architektury i urbanistyki, stanowiska archeologiczne

Gminę Miejską cechuje niezwykle jak na liczbę jej mieszkańców oraz powierzchnię bogactwo cennego dziedzictwa architektonicznego. Pod względem liczby obiektów wpisanych do rejestru zabytków (73 obiekty), Kowary zajmują bardzo wysoką – 11 lokatę spośród wszystkich 93 miast znajdujących się na obszarze województwa dolnośląskiego, wyprzedzając tak ważne dla rozwoju regionu ośrodki jak: Lwówek Śląski, Złotoryję – najstarsze miasto lokowane na prawie magdeburskim w Polsce, czy znacznie większe miasta: Głogów, Bolesławiec, Dzierżoniów, Oleśnicę oraz pobliską Kamienną Górę. Tak wysoką pozycję Kowar można tłumaczyć brakiem poważniejszych działań wojennych i zniszczeń na tym terenie w końcowej fazie II wojny światowej. Warto zaznaczyć, że Kowary posiadają więcej obiektów ujętych w rejestrze zabytków niż wszystkie pozostałe miasta na terenie powiatu karkonoskiego razem wzięte.

Rysunek 13. Pozycja Gminy Miejskiej Kowary na tle miast dolnośląskich z największą liczbą obiektów wpisanych do rejestru zabytków (stan na 31.12.2025 r.)

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu

Wśród obiektów architektury wpisanych do rejestru zabytków dominują budynki mieszkalne – 36, wille – 7 szt., do rejestru zabytków wpisano również 4 obiekty pałacowe oraz 4 założenia parkowe/ogrodowe. Na uwagę zasługuje fakt, iż w rejestrze zabytków znalazły się 2 sanatoria oraz towarzyszące im 2 zespoły

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

zabudowań sanatoryjnych. Architekturę sakralną i wernakularną reprezentuje łącznie 5 obiektów, w tym 1 kościół, 3 plebanie/pastorówki oraz 1 kaplica/mauzoleum.

Na ogólną liczbę 503 obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Miejskiej Kowary aż 382 obiekty to domy mieszkalne (75,9% wszystkich ujętych w GEZ obiektów), 28 to wille (5,6% ogółu obiektów w GEZ), obiekty mieszkalno-gospodarcze (20 szt.). Stosunkowo bogate jest w Kowarach dziedzictwo przemysłowe, reprezentowane przez warsztaty, kotłownie, obiekty gazowni, dworce kolejowe, tunele, przejścia podziemne, drogi, mosty i wiadukty – w sumie ok. 15 obiektów, a także zabudowa o charakterze sanatoryjnym – 6 obiektów.

Znajdujący się w Kowarach zespół parkowo-pałacowy w Ciszycy jest jednym z 11 założeń, które tworzą pomnik historii pn. „Pałace i parki krajobrazowe Kotliny Jeleniogórskiej”, powstały na mocy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 20 września 2011 r. Zgodnie z § 2 ww. rozporządzenia celem ochrony wspomnianego pomnika jest: „zachowanie wartości kulturowych, artystycznych i krajobrazowych, materialnych i niematerialnych rezydencji z XVIII i XIX w. wraz z założeniami parkowymi, tworzących integralny i harmonijny krajobraz kulturowy, zespalaający bogate dziedzictwo kultury materialnej z komponowanym krajobrazem oraz z walorami przyrodniczymi Kotliny Jeleniogórskiej, pasma górskiego Rudaw Janowickich i Karkonoszy”.

Tabela 30. Struktura zbioru zabytków nieruchomości w Gminie Miejskiej Kowary, obejmujących zabytki wpisane do rejestru oraz ujęte w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu

Lp.	Typ obiektu:	Obiekty (szt.):	Lp.	Typ obiektu:	Obiekty (szt.):
Obiekty wpisane do rejestru zabytków:					
1	miasto	1	11	sądy	1
2	pałace	4	12	ratusze	1
3	parki, ogrody	4	13	szkoły	1
4	wieże widokowe, obserwatoria	1	14	sanatoria	2
5	altany, pawilony ogrod., domy ogrodnika, zarządcy	1	15	zespół zabudowań sanatoryjnych	2
6	wille	7	16	kościoty	1
7	domy mieszkalne	36	17	plebanie, pastorówki	3
8	oficyny	1	18	kaplice, mauzolea	1
9	budynki mieszkalno-gospodarcze	1	19	młyny	2
10	karczmy, zajazdy	3	ŁĄCZNIE: 73 OBIEKTY		
Obiekty figurujące w ewidencji zabytków:					
1	bramy	3	20	zespoły sanatoryjne, leżakownie, pijalnie wód	3
2	zespoły pałacowe	1	21	zespoły kościelne	2
3	parki, promenady	3	22	wieże kościelne	1
4	dwory	1	23	kaplice, kapliczki, mauzolea, grobowce	4
5	wille	28	24	cmentarze, lapidaria	5
6	domy mieszkalne	382	25	budynki gospodarcze, gołębniki	4
7	domy opieki, Caritas, domy starców, zakłady spec.	1	26	stodoły, obory, stajnie	3
8	obiekty mieszkalno-gospodarcze	20	27	zespół rzeźni	1
9	obiekty mieszkalno-administracyjne	1	28	magazyny, szopy, komórki, lamusy, wozownie	1
10	oficyny	8	29	warsztaty, kotłownie	1
11	pensjonaty, hotele	3	30	browary, winiarnie	1
12	karczmy, zajazdy, gospody, gościńce	2	31	fabryki, zabud. przemysłowa, zabudowania huty	3

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

13	obiekty administracyjno-produkcyjne	1	32	dworce kolejowe, stacje, nastawnie	2
14	urzędy, banki, budynki administracji	1	33	gazownie	2
15	teatry, kina, muzea, biblioteki	1	34	tunele, przejścia podziemne	1
16	poczty	1	35	drogi, aleje	2
17	szkoły, przedszkola	3	36	mosty, wiadukty	3
18	sale sportowe	1	ŁĄCZNIE: 503 OBIEKTY		
19	sanatoria	3			

Źródło: Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Karkonoskiego na lata 2023-2026

Najcenniejszymi zabytkami Gminy Miejskiej Kowary (o randze regionalnej) zgodnie z danymi zawartymi w „Programie opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2021-2024” są:

- Kościół parafialny pw. Imienia Najświętszej Maryi Panny;
- Sanatorium Wysoka Łąka wraz z zabudowaniami towarzyszącymi i parkiem;
- Sanatorium Bukowiec wraz z parkiem;
- Pałac Nowy Dwór w Radocinach wraz z parkiem.

W ww. Programie zawarto wykaz zabytków zagrożonych, do których na terenie Gminy Miejskiej Kowary zaliczono:

- budynek spacerowy – leżakownia, zespół szpitala uzdrowskiego przy ul. Jeleniogórskiej 14;
- altana, tzw. pawilon oficcerski przy ul. Borusiaka (obecnie trwają tu prace mające na celu przywrócenie dawnej świetności zabytku);
- budynek mieszkalno-usługowy przy ul. Jeleniogórskiej 10;
- park wchodzący w skład zabytkowego założenia sanatoryjno-parkowego przy ul. Sanatoryjnej.

Miasto Kowary jako cenny układ urbanistyczny objęte jest ochroną w postaci wpisu do rejestru zabytków pod numerem: A/1808/365 z dnia 25 listopada 1956 r. . Ponadto, w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dla zabytkowych części miasta wyznaczono następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

- Strefa „A” jako obszar ścisłej ochrony, obejmujący centrum miasta – rejon o najwyższych wartościach urbanistycznych i znacznej koncentracji obiektów zabytkowych.
- Strefa „B” chroni podstawowe elementy rozplanowania zabudowy. Obejmuje obszar z zachowanym historycznie układem przestrzennym, charakterystycznym dla kolejnych etapów rozwoju miasta. Strefę tę wyznaczono dla terenów przylegających do centrum miasta oraz części Wojkowa, Krzaczyń i Podgórze.
- Strefa „K” to strefa ochrony krajobrazu, integralnie związana z zespołem historycznym. Wyznaczono ją dla ochrony następujących terenów: parku i terenów sanatoryjnych w Wojkowie; zespołu pałacowo-parkowego Radociny oraz Nowy Dwór; parku i obiektów szpitala przy ul. Jeleniogórskiej; kościoła z cmentarzem parafialnym; zespołu Radziwiłłówka, zespołu pałacowo-parkowego w Ciszycy; ciągu zabudowy w południowej części Podgórze.
- Strefa „OW” (w zależności od planu miejscowego strefę tę nazywa się strefą „ochrony archeologicznej”, „ochronną”, „wokół stanowiska archeologicznego”).

Na terenie Gminy Miejskiej Kowary zewidencjonowano zgodnie z AZP (Archeologicznym Zdjęciem Polski) 28 stanowisk archeologicznych. Najwięcej zarejestrowanych śladów działalności człowieka na tym terenie pochodzi z okresu późnego średniowiecza (XIII-XIV w.) – 18 stanowisk, średniowiecza – 4 stanowiska. Prawdopodobnie tylko 1 stanowisko ma charakter pradziejowy. W przypadku kilku stanowisk istnieją trudności w określeniu ich chronologii i datowania. 7 z 28 stanowisk archeologicznych ma charakter archiwalny i obecnie nie ma możliwości ustalenia ich lokalizacji. Pod względem powierzchni dominują tu stanowiska o powierzchni od 0,01 ha do 0,5 ha (łącznie 15 stanowisk).

3.6. Struktura użytkowania oraz własności gruntów

Wg danych ze stycznia 2025 r. dominujący udział w strukturze użytkowania terenu w Gminie miały grunty leśne - 65,58% jej powierzchni, następnie grunty rolne - 22,65% (powierzchnia gruntów, łąk i pastwisk jest bardzo zbliżona). Grunty zabudowane i zurbanizowane zajmowały 11,02% powierzchni Gminy, w tym największy udział miały tereny mieszkaniowe - 3,24% i drogi - 2,59%.

Tabela 31. Struktura użytkowania i własności gruntów w Gminie Miejskiej Kowary wg stanu na dzień 01.01.2025 r.

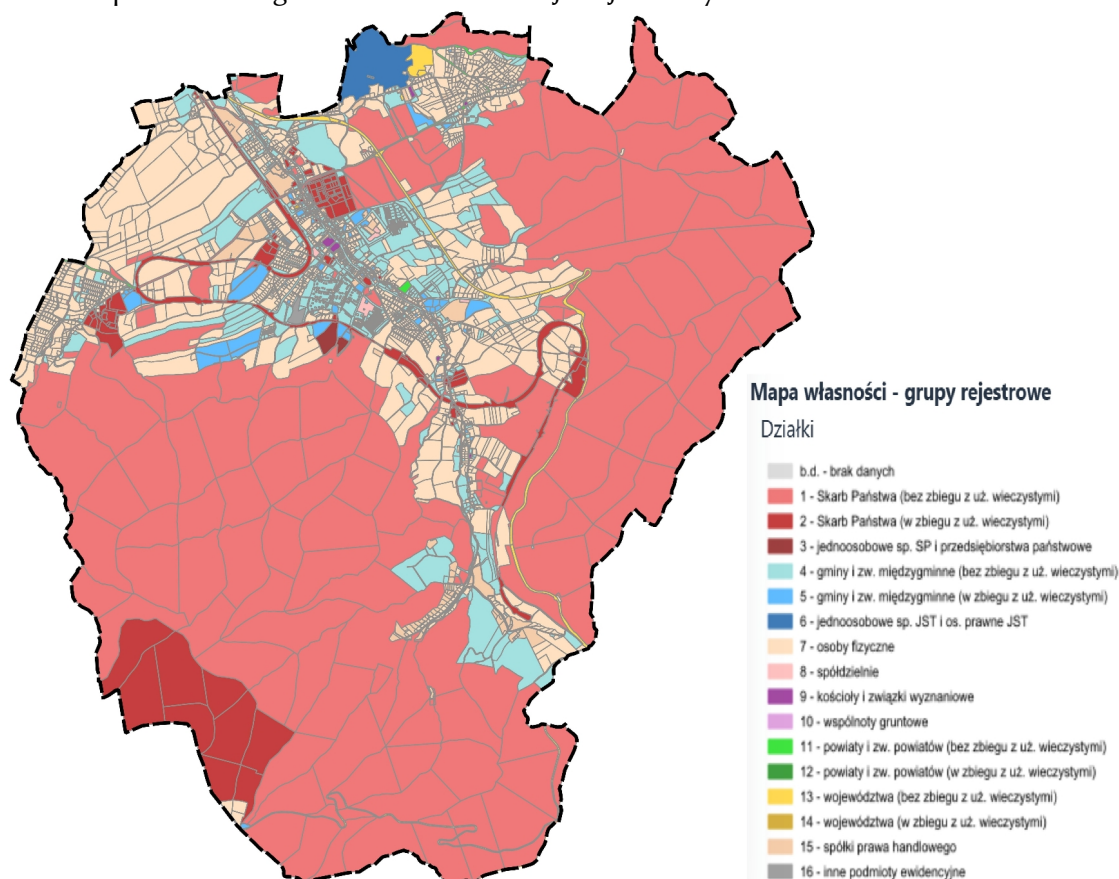
Struktura użytkowania gruntów:						Struktura własności gruntów:		
Podstawowe kategorie użytkowania gruntów:	Pow. (ha):	Udział (%):	Szczegółowe kategorie użytkowania gruntów:	Pow. (ha):	Udział (%):	Grupy rejestrowe	Pow. (ha):	Udział (%):
Grunty rolne	847	22,65	Grunty orne	235	6,29	Skarb Państwa, jeżeli nie występuje w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	2411	64,48
			łąki trwałe	281	7,52			
			pastwiska trwałe	284	7,59	Skarb Państwa, jeżeli występuje w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	216	5,78
			sady	2	0,05			
			grunty rolne zabudowane	12	0,32	Jednoosobowe spółki Skarbu Państwa, przedsiębiorstwa państwowe i inne państwowe osoby prawne	5	0,13
			grunty zadrzewione i zakrzewione na użytkach rolnych	14	0,37			
			grunty pod stawami	2	0,05			
			grunty pod rowami	7	0,19	Gminy, związki międzygminne lub metropolitalne, jeżeli nie występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	305	8,16
			nieużytki	10	0,27			
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	2452	65,58	lasy	2444	65,37	Gminy, związki międzygminne lub metropolitalne, jeżeli występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	36	0,96
			grunty zadrzewione i zakrzewione	8	0,21			
Grunty zabudowane i zurbaniz.	412	11,02	tereny mieszkaniowe	121	3,24	Jednoosobowe spółki JST i inne osoby prawne, których organami założycielskimi są organy samorządu terytorialnego	28	0,75
			tereny przemysłowe	37	0,99			
			inne tereny zabudowane	59	1,58	Osoby fizyczne	658	17,60
			zurbanizowane tereny niezabudowane lub w trakcie zabudowy	27	0,72	Spółdzielnie	3	0,09
			tereny rekreacyjno-wypoczynkowe	27	0,72	Kościoty i związki wyznaniowe	2	0,05
			użytki kopalne	1	0,03	Wspólnoty gruntowe	0	0,00
			drogi	97	2,59	Powiaty i związki powiatów, jeżeli nie występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	4	0,11
			tereny kolejowe	40	1,07	Powiaty i związki powiatów, jeżeli występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	0	0,00
			grunty przeznaczone pod budowę dróg publicznych lub linii kolejowych	3	0,08	Województwa, jeżeli nie występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	30	0,80
Grunty pod wodami	24	0,64	grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi	14	0,37	Województwa, jeżeli występują w zbiegu z użytkownikami wieczystymi	0	0,00
			grunty pod wodami powierzchniowymi stojącymi	10	0,27			

Tereny różne	4	0,11	-----	Inne podmioty ewidencyjne niewymienione w grupach rejestrowych 1-15	2	0,05
--------------	---	------	-------	---	---	------

Źródło: Powiatowy Ośrodek Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej w Jeleniej Górze

Największym w Gminie właścicielem gruntów był Skarb Państwa, którego nieruchomości zajmowały 70,39% jej powierzchni, następnie osoby fizyczne, których działki stanowiły 17,60% powierzchni miasta oraz Gmina Miejska Kowary wraz z jej jednostkami - jako właściciel gruntów o powierzchni 369 ha (9,87% powierzchni Gminy).

Rysunek 14. Mapa własności gruntów w Gminie Miejskiej Kowary

Źródło: <https://www.geoportal.gov.pl/>

3.7. Zagospodarowanie przestrzenne

Historyczny układ urbanistyczny miasta związany był ściśle z doliną Jedlicy. Wzdłuż rzeki ukształtował się najstarszy ciąg komunikacyjny. Początkowo miejscowość wykazywała wszelkie cechy wsi łańcuchowej. Z czasem zabudowa uległa zagęszczeniu. W centralnej części osady wokół placu targowego, powstałego poprzez poszerzenie głównego traktu, uformowały się ciągi zwartej zabudowy o typowo miejskim charakterze. Z uwagi na fakt, że lokacja Kowar nie nastąpiła w XIII lub XIV w. jak w przypadku większości średniowiecznych miast, lecz dopiero na pocz. XVI w., w mieście nie wykształcił się klasyczny rynek. Ratusz stanął przy północno-wschodniej części obecnej pierzei ulicy 1 Maja. Południowa część dzisiejszych Kowar kształtowała się nadal w sposób charakterystyczny dla wsi łańcuchowych, wzdłuż głównej drogi i koryta Jedlicy. Najpoważniejsze przemiany struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta nastąpiły na przełomie XIX i XX w. Wówczas to nastąpiło ożywienie ruchu inwestycyjnego oraz rozwój budownictwa mieszkaniowego. Główny kierunek rozwoju przestrzennego dotyczył terenów położonych wokół środkowej części miasta, w kierunku południowo-zachodnim. W związku z dynamicznym rozwojem przemysłu, w

latach 50-tych XX w. wypełniono przestrzenie między zespołami mieszkaniowymi, wznosząc Osiedle Górnicze. Kolejne inwestycje uzupełniły niezabudowane tereny na południowy-zachód od centrum. Urbanistycznie ważne znaczenie miała budowa linii kolejowej oraz powstanie i rozbudowa obiektów przemysłowych. Tereny przemysłowe zlokalizowane są w kilku lokalizacjach, przylegając do terenów mieszkaniowych, w tym również tych, posiadających charakter historyczny i zabytkowy, wpływając negatywnie na urbanistyczne oblicze Kowar.

Wojków – to dawna wieś letniskowo-uzdrowiskowa (*niem. Hohenwiese*), którą do Kowar przyłączono w 1954 r. Jest to dzielnica, która w znaczący sposób odróżnia się od pozostałych części miasta swoją urbanistyką i obecnością obiektów uzdrowiskowych (2 szpitale z pocz. XX w.), willowych i pensjonatów. Położona na zboczu góry wyróżnia się ponadprzeciętnymi walorami widokowymi oraz fizjograficznymi. Dziś ta dzielnica Kowar stanowi atrakcyjne skupisko zabudowy jednorodzinnej, gdzie obok zabudowy z początku XX w. powstało wiele obiektów współczesnych.

Krzaczyna – obecnie stanowi osiedle o charakterze mieszkalno-przemysłowym (przedsiębiorstwo Lakfam). Przyłączona do Kowar została w 1959 r. Pierwsze wzmianki o tej pierwotnie wiejskiej osadzie pochodzą już z 1427 r., jednak jej faktyczny rozwój nastąpił znacznie później - na przełomie XIX/XX w. W okresie powojennym dzielnicę tę znacznie rozbudowano.

Podgórze – to włączona do Kowar w 1948 r. osada o dobrze zachowanym ruralistycznym układzie wsi łańcuchowej, biegnącej wzdłuż Jedlicy z bogatymi tradycjami górniczymi.

Kowary charakteryzują się bardzo dużym zróżnicowaniem krajobrazu miejskiego, budowanego przez poszczególne jego części: letniskowo-uzdrowiskowego w Wojkowie, wiejskiego na Podgórzu i miejskiego w śródmieściu oraz rozwijającej się turystycznie Krzaczynie.

Istotną kwestią, której tło stanowi historia osadnictwa, jest wciąż widoczny brak odpowiednio silnej integracji przestrzennej, infrastrukturalnej i komunikacyjnej pomiędzy poszczególnymi „satelitarnymi” dzielnicami miasta, a ich centrum.

Uchwałą nr XXIV/139/2000 Rady Miejskiej w Kowarach z dnia 30 października 2000 r. przyjęto studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kowary. Od tego czasu ww. dokument stanowi podstawę polityki przestrzennej Gminy Miejskiej Kowary, na podstawie którego opracowywano i uchwalano miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Z uwagi na zmieniające się uwarunkowania rozwoju przestrzennego oraz bieżące potrzeby inwestycyjne wynikające z wniosków i uwag mieszkańców w międzyczasie dokonano kilkakrotnych zmian studium. Ostatniej zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dokonano w 2021 r. (uchwała nr XLVII/294/21 Rady Miejskiej w Kowarach z dn. 25.11.2021 r.) Zmiany te dotyczyły korekty polityki przestrzennej terenów obejmujących:

- obszar położony pomiędzy ul. Ludwika Waryńskiego i drogą wojewódzką nr 367;
- obszar położony w rejonie ul. Bielarskiej;
- obszar położony przy ul. T. Rejtana;
- obszar w rejonie oczyszczalni ścieków przy ul. Jeleniogórskiej;
- obszar w rejonie ul. Łomnickiej w rozwidleniu potoku Kalnica;
- obszar wzdłuż północnej strony drogi wojewódzkiej nr 367 między ul. Bukową, a planowaną drogą oznaczoną na rysunku planu symbolem 4KD (D)1.

W obowiązującym studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kowary wyznaczono lokalizację 12 obszarów, na których możliwe jest rozmieszczenie urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł o mocy przekraczającej 100 kW.

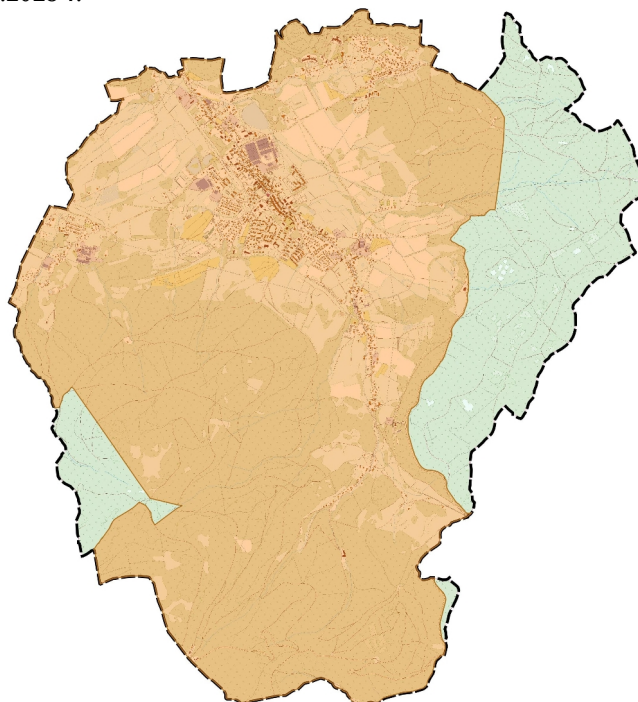
W przyjętym w 2000 r. studium, w związku z występującymi na ówczesnym etapie rozwoju miasta uwarunkowaniami i potrzebami rozwojowymi, zdefiniowano kilka strategicznych kierunków działań:

- 1) Budownictwo mieszkaniowe.

- 2) Strefy usługowo-przemysłowe.
- 3) Rewaloryzacja istniejącej tkanki budowlanej.
- 4) Turystyka i rekreacja.
- 5) Komunikacja.
- 6) Ochrona gruntów rolnych i leśnych.

Gmina Miejska Kowary charakteryzuje się bardzo dużym udziałem terenów pokrytych obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego – ok. 2960 ha (80% powierzchni miasta), w tym 100% pokryciem terenów zainwestowanych i planowanych pod zainwestowanie. Tym samym Kowary mogą pochwalić się największym udziałem terenów pokrytych planami miejscowymi wśród wszystkich gmin powiatu karkonoskiego.

Rysunek 15. Zasięg pokrycia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w Gminie Miejskiej Kowary wg stanu na 31.12.2025 r.

Źródło: <https://mkowary.e-mapa.net/>

Tak duże pokrycie obszaru miasta obowiązującymi planami miejscowymi jest korzystne z punktu widzenia realizacji inwestycji. Skraca się bowiem czas konieczny do uzyskania niezbędnych zgód i zezwoleń na realizację obiektów budowlanych (brak konieczności uzyskiwania decyzji o warunkach zabudowy/ o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego).

Liczba obowiązujących planów miejscowych wg stanu na 31.12.2025 r. wynosi 40. Spośród nich 2 plany miejscowe sporządzono i uchwalono na podstawie przepisów ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym. Mowa tu o miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego dla działek nr 142, 156, 157, 158 obręb 5 (uchwała Nr XLI/274/02 RM Kowary z dn. 19.08.2002 r.) oraz miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego miasta Kowary dla jednostki urbanistycznej Kowary Centrum, części A obejmującej tereny działek o nr ewidencyjnych: 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13 obręb 3 i 186/5 obręb 1 (uchwała Nr IX/58/03 z dn. 24.07.2003 r.) Powierzchnia obu planów miejscowych stanowi mniej niż 1% powierzchni wszystkich terenów objętych ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w Kowarach.

Główny wysiłek planistyczny związany ze sporządzeniem planów miejscowych na bazie obowiązującej do dnia dzisiejszego ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym przypadł na lata 2003–2009. Wtedy to opracowano plany miejscowe dla całych jednostek urbanistycznych:

- Kowary Wojków (uchwała nr XXXI/162/05 z dn. 14.03.2005 r.) – pow. 460,13 ha;
- Kowary Krzaczyna A (uchwała nr XXXVIII/206/05 z dn. 21.11.2005 r.) – pow. 385,87 ha;
- Kowary Krzaczyna B (uchwała nr XLVIII/270/06 z dn. 01.08.2006 r.) – pow. 101,31 ha;
- Kowary Centrum część D (uchwała nr L/279/06 z dn. 26.10.2006 r.) – pow. 27,74 ha;
- Kowary Centrum część C (uchwała nr XVI/76/07 z dn. 23.10.2007 r.) – pow. 175,86 ha;
- Kowary Centrum B (uchwała nr XXXIII/163/08 z dn. 12.11.2008 r.) – pow. 176,68 ha;
- Kowary – Centrum A.2 (uchwała nr XXXIII/191/09 z dn. 13.03.2009 r.) – pow. 17,25 ha;
- kilka planów miejscowych dla terenów na Podgórzu – w tym związanych z planowaną budową stacji narciarskiej: Kowary Podgórze (uchwała nr L/278/06 z dn. 26.10.2006 r.); mpzp stacji narciarskiej w Kowarach-Podgórzu (uchwała nr IX/39/07 z dn. 09.05.2007 r.); mpzp dla wschodniej części jednostki urbanistycznej Podgórze (uchwała nr XXX/144/08 z dn. 09.10.2008 r.); zmiana mpzp stacji narciarskiej w Kowarach-Podgórzu obszar 2 (uchwała nr XLVIII/247/09 z dn. 30.11.2009 r.)

Podejmowane w późniejszym okresie uchwały dotyczyły zwykle zmiany fragmentów istniejących planów miejscowych, ich aktualizacji oraz podniesienia parametrów urbanistycznych poszczególnych terenów – w szczególności związanych z realizacją zabudowy mieszkaniowej (zwłaszcza jednorodzinnej), lub o mieszanym charakterze (jednorodzinnej i wielorodzinnej, jednorodzinnej i usługowej, jednorodzinnej i letniskowej). W obowiązujących planach miejscowych występuje jeszcze duża podaż terenów pod realizację budownictwa mieszkaniowego. W 2025 r. przyjęto plan miejscowy ustalający przeznaczenie terenów pod elektrownie słoneczne do wytwarzania energii z OZE o mocy zainstalowanej pow. 500 kW (uchwała nr XIV/60/25 z dn. 30.01.2025 r.)

W związku z najbardziej gruntową jak dotąd nowelizacją ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, która weszła w życie we wrześniu 2023 r., na polskie gminy nałożono obowiązek sporządzenia nowego aktu planowania przestrzennego – planu ogólnego. W związku z tym na mocy uchwały nr XV/76/25 RM w Kowarach z dn. 27.02.2025 r. przystąpiono do jego sporządzenia dla Gminy Miejskiej Kowary. Zgodnie ze stanem na dzień 31.03.2026 r. w opracowywanym projekcie ogólnym dla obszaru Gminy wyróżniono następujące strefy planistyczne, wynikające z charakteru jej struktury funkcjonalno-przestrzennej:

- SW – strefa wielofunkcyjna z zabudową mieszkaniową wielorodzinną;
- SJ – strefa wielofunkcyjna z zabudową mieszkaniową jednorodzinną;
- SZ – strefa wielofunkcyjna z zabudową zagrodową;
- SU – strefa usługowa;
- SP – strefa gospodarcza;
- SI – strefa infrastrukturalna;
- SN – strefa zieleni i rekreacji;
- SC – strefa cmentarzy;
- SO – strefa otwarta;
- SK – strefa komunikacyjna.

Ustalenia ujęte w obowiązujących planach miejscowych na terenie Gminy będą obligatoryjnie uwzględnione w planie ogólnym. Zgodnie z art. 13d. ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym przy wyznaczaniu stref planistycznych w ww. planie w pierwszej kolejności uwzględnia się obszary, dla których (...) określono przeznaczenie, umożliwiające realizację funkcji mieszkaniowej, oraz obszary uzupełnienia zabudowy w ramach istniejącej zabudowy.

W związku ze sporządzeniem projektu planu ogólnego dla Gminy Miejskiej Kowary nie przewidziano wyznaczenia obszaru uzupełnienia zabudowy, obszaru zabudowy śródmiejskiej oraz odstąpiono od ustalenia gminnych standardów dostępności infrastruktury społecznej.

Gmina Miejska Kowary nie dysponuje uchwałą w sprawie ustalenia zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane, zwaną w skrócie „uchwałą krajobrazową”.

Rada Miejska w Kowarach nie podjęła uchwały w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, a także nie przyjęła Gminnego Programu Rewitalizacji – w myśl przepisów ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji.

3.8. Ruch budowlany

W świetle informacji dotyczących liczby pozwoleń na budowę w Gminie Miejskiej Kowary na przestrzeni lat 2016–2025, udostępnionych w wyszukiwarce Głównego Urzędu Nadzoru Budowlanego, można stwierdzić, iż w ww. okresie:

- łączna liczba pozwoleń udzielonych na budowę nowych obiektów oraz przebudowę, rozbudowę i odbudowę, a także rozbiórkę istniejących obiektów budowlanych, podlegała bardzo wyraźnym wahanom od 40 decyzji w 2023 r. do 139 w 2019 r., co w pewnym stopniu można tłumaczyć zmianami w przepisach prawa budowlanego, tj. ich liberalizacją związaną z brakiem konieczności uzyskiwania pozwolenia na budowę dla niektórych rodzajów obiektów budowlanych;
- liczba pozwoleń na budowę udzielanych na realizację inwestycji mieszkaniowych ulegała znaczącym wahanom (od 8 w 2023 r. do 18 w 2019). W badanym okresie na każdy rok przypadało przeciętnie 16 decyzji o pozwoleniu na budowę dla obiektów mieszkalnych – w zdecydowanej większości przypadków jednorodzinnych;
- relatywnie niewielki był udział inwestycji związanych z budową nowych obiektów usługowych – zwykle związanych z funkcją zakwaterowania turystycznego;
- część pozwoleń na budowę dotyczyła prac związanych z przebudową czy nadbudową istniejących obiektów budowlanych, co zwykle miało związek z poprawą standardu istniejącej substancji budowlanej;
- największą grupę pozwoleń na budowę stanowiły decyzje wydawane na remonty, modernizacje istniejących budynków, budowę nowych obiektów gospodarczych i garaży oraz budowę i montaż instalacji gazowych.

Tabela 32. Podstawowe dane dot. ruchu budowlanego w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2016-2025

Dane:	Lata:									
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
<i>l. pozwoleń na budowę (ogółem):</i>	94	71	109	139	116	69	50	40	42	41
<i>l. pozwoleń na budowę nowych budynków mieszkalnych</i>	14	10	10	18	10	13	15	8	14	10
<i>l. pozwoleń na budowę nowych budynków usługowych</i>	2	2	1	0	2	1	1	1	1	5
<i>l. pozwoleń na przebud., rozbud., nadbud., odbud. istn. obiektów</i>	2	4	3	4	4	7	2	4	3	2
<i>l. pozwoleń na rozbiórkę</i>	1	4	1	2	1	3	2	1	0	1

Źródło: Główny Urząd Nadzoru Budowlanego

3.9. Infrastruktura techniczna i transportowa

Infrastruktura drogowa, kolejowa i transport publiczny

Sieć drogowa na terenie Gminy Miejskiej Kowary jest dobrze rozwinięta, a jej podstawowymi elementami są:

- droga wojewódzka nr 367 (Jelenia Góra – Wałbrzych);
- droga wojewódzka nr 369 (Przełęcz Kowarska – Lubawka);
- droga wojewódzka nr 370 (Rozdroże Kowarskie – Przełęcz Okraj).
- droga powiatowa nr 2735D (skrzyżowanie ul. Zamkowej z Kamiennogórską – Radomierz);

- droga powiatowa 2780D (skrzyżowanie ul. Zamkowej z Kamiennogórską – Piechowice).

Z ww. drogami wojewódzkimi i powiatowymi powiązana jest sieć dróg gminnych. Wg danych z 2024 r. długość tej sieci wynosiła 41,15 km, a chodników 20,24 km. Zdecydowana większość odcinków dróg gminnych posiada oświetlenie uliczne. Jedynie w Krzaczyńcu istnieją w tym zakresie istotne braki. Stan techniczny większości dróg gminnych należy oceniać jako zadowalający.

Mimo stosunkowo dobrze rozwiniętej sieci drogowej istnieją pewne przesłanki, wskazujące na potrzebę jej przebudowy lub rozbudowy:

- w 2024 r. oddano do użytku ostatnie odcinki drogi ekspresowej S3, położonej w odległości ok 20 km od granic Kowar (węzeł drogowy Kamienna Góra-Południe). Znacznie zwiększyło się natężenie ruchu samochodów przejeżdżających przez Kowary w kierunku Karpacza i innych ośrodków turystycznych w Karkonoszach;
- wraz ze wzrostem natężenia ruchu zwiększyła się skala zagrożeń drogowych, w tym ryzyko powstawania zatorów. Niezbędna wydaje się być budowa skrzyżowań z ruchem okrężnym (rond): w miejscu obecnego skrzyżowania ulic: Zamkowej i Kamiennogórskiej oraz skrzyżowania ulic: Jeleniogórskiej, Zamkowej i Karkonoskiej;
- należy liczyć się ze wzrostem ryzyka powstawania korków na odcinku drogi powiatowej nr 2780D pomiędzy skrzyżowaniem ulic: Kamiennogórskiej i Zamkowej, a przejazdem kolejowym koło dworca, po planowanym uruchomieniu regularnych połączeń kolejowych z Jelenią Górą i Kamienną Górą w 2028 r.;
- konieczne jest lepsze zintegrowanie komunikacyjne centrum Kowar z jego osiedlami „satelitarnymi”: Wojkówem, a przede wszystkim Krzaczyńcą. Problemem jest tu nakładanie się ruchu pojazdów przejeżdżających przez Kowary (z drogi ekspresowej S3 do Karpacza) na ruch lokalny – realizowany pomiędzy poszczególnymi częściami miasta. W przypadku wystąpienia korków w szczycie sezonu turystycznego lub innych zdarzeń drogowych brak jest alternatywnych dróg dojazdu do ww. dzielnic;
- w mieście (w obrębie terenów zurbanizowanych) jak dotąd nie stworzono systemu dróg rowerowych, o nawierzchni utwardzonej, co stanowiłoby uzupełnienie systemu dróg kołowych i zachęcałoby kowarzan do korzystania z tego, zdecydowanie bardziej ekologicznego środka lokomocji.

Komunikacja publiczna w Gminie Miejskiej Kowary realizowana jest na kilka sposobów. Najważniejszą rolę w tym zakresie pełni Powiatowa Komunikacja Karkonoska, łącząca Kowary z sąsiednimi gminami. Konkurencję i alternatywę dla Powiatowej Komunikacji Karkonoskiej stanowią prywatni przewoźnicy realizujący połączenia z Jelenią Górą i Karpaczem.

Z uwagi na charakter rozplanowania Kowar, tj. znaczne oddalenie centrum miasta od pozostałych osiedli (Wojków, Krzaczyńca, Podgórze), trudność stanowi odpowiednie skomunikowanie z sobą poszczególnych jego dzielnic. W pewnym stopniu problem ten rozwiązuje funkcjonująca od 2022 r. komunikacja miejska, uruchomiona przez Gminę Miejską Kowary. Operatorem przejazdów jest podmiot prywatny, który realizuje również przewozy dzieci do szkół. Jej powstanie stanowi odpowiedź na licznie wpływające wnioski mieszkańców, w większości osób starszych, które miały problemy z dotarciem na zabiegi oraz wizyty lekarskie do Szpitala Bukowiec.

W ramach Powiatowej Komunikacji Karkonoskiej funkcjonują następujące linie autobusowe łączące Kowary z sąsiednimi gminami:

- nr 100 (Jelenia Góra – Mysłakowice - Kostrzyca – Kowary – Ściegny - Karpacz/Karpacz – Ściegny - Kowary – Kostrzyca - Mysłakowice – Jelenia Góra);
- nr 103 (Jelenia Góra – Mysłakowice - Kostrzyca – Kowary/Kowary – Kostrzyca – Mysłakowice – Jelenia Góra);
- nr 105 (Jelenia Góra – Podgórzyn – Marczyce – Sosnówka – Głębock – Miłków – Ściegny – Kowary/Kowary – Ściegny – Miłków – Głębock – Sosnówka – Marczyce – Podgórzyn – Jelenia Góra);
- nr 102 (Jelenia Góra – Radomierz – Janowice Wielkie – Trzczańskie – Karpniki – Strużnica – Gruszków – Kowary – Kostrzyca – Mysłakowice – Jelenia Góra);

- nr 112 (Jelenia Góra – Mysłakowice - Kostrzyca – Kowary – Gruszków – Strużnica – Karpniki – Trzczańskie – Janowice Wielkie – Radomierz – Jelenia Góra).

W Kowarach w 2022 r. uruchomiono komunikację miejską, w ramach której funkcjonują 4 linie:

- Kowary – Kowary Górne (przystanki: ul. Dworcowa/Dworzec, ul. Jagiellończyka/Biedronka, ul. Wolności/Poczta, ul. Wolności/Kowary Średnie, ul. Wiejska Filce, ul. Wiejska/kościół, ul. Wiejska/pętla, ul. Podgórze/pętla);
- Kowary Górne – Kowary (przystanki: ul. Podgórze/pętla, ul. Wiejska/pętla, ul. Wiejska/kościół, ul. Wiejska Filce, ul. Wolności/Kowary Średnie, ul. Wolności/Poczta, ul. Jagiellończyka/Biedronka, ul. Dworcowa/Dworzec);
- Kowary – Szpital Bukowiec – Wojków (przystanki: ul. Dworcowa/Dworzec, ul. 1 Maja/SP nr 3, ul. Jagiellończyka/Biedronka, ul. Wolności/Kowary Średnie, Sklep Carrefour, Szpital Bukowiec, Sklep Wojków, Przystanek autobusowy Wojków);
- Wojków – Szpital Bukowiec – Kowary (przystanki: Szpital Bukowiec, Sklep Wojków, Przystanek autobusowy Wojków, Sklep Carrefour, ul. Wolności/Kowary Średnie, ul. Wolności/Poczta, ul. Jagiellończyka/Biedronka, ul. 1 Maja/SP nr 3, ul. Dworcowa/Dworzec).

Jak wynika z przytoczonych wyżej informacji, Kowary posiadają bezpośrednie połączenia autobusowe jedynie z Jelenią Górą, Karpaczem, gminami: Mysłakowice, Podgórzyn i Janowice Wielkie – realizowane przez Powiat Karkonoski. Brak jest bezpośrednich połączeń z innymi większymi ośrodkami w regionie. Podróżni chcący dotrzeć do bardziej oddalonych ośrodków, muszą przesiadać się do pociągów lub autobusów w Jeleniej Górze. Ogólnie rzecz biorąc zakres usług komunikacji autobusowej obejmującej gminę – zwłaszcza w zakresie jej powiązania z większymi ośrodkami w regionie – jest dalece niesatysfakcjonujący.

Wg stanu na 2023 r. na terenie Gminy Miejskiej Kowary znajdowało się 41 czynnych przystanków komunikacyjnych, których właścicielem lub zarządzającym była Gmina Miejska Kowary.

Do 1986 r. Kowary posiadały regularne kolejowe połączenia pasażerskie z Jelenią Górą i Kamienną Górą, a w 2000 r. zawieszono ruch towarowy. W ostatnich latach przedmiotem zainteresowania władz województwa stała się położona na terenie Gminy Miejskiej Kowary linia kolejowa nr 308. Wg stanu na grudzień 2025 – odbudowano odcinek od Mysłakowic do przejazdu kolejowego obok dworca kolejowego w Kowarach. Pod koniec 2025 r. ogłoszono przetarg na zaprojektowanie i wykonanie robót budowlanych dla zadania pn. „Rewitalizacja linii kolejowej nr 308 relacji Kowary Górne – Kowary”. Oddzielnym zadaniem będzie remont i przywrócenie do ruchu kolejowego odcinka biegnącego w tunelu pod Przełęczą Kowarską. Zakłada się, że odbudowa odcinka linii kolejowej nr 308 na terenie Gminy Miejskiej Kowary potrwa do 2028 r.

Gospodarka wodno-kanalizacyjna

Zaopatrzenie w wodę, obejmujące pobór wody z ujęć (podziemnych, powierzchniowych, o charakterze mieszanym), jej uzdatnianie i dostarczanie odbiorcom, realizowane jest przez Karkonoski System Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o., której udziałowcem obok gmin: Mysłakowice, Piechowice, Podgórzyn, Szklarska Poręba jest również Gmina Miejska Kowary.

Mieszkańcy Kowar zaopatrywani są w wodę z 6 ujęć zasilających poszczególne rejony miasta: Kowary Dolne (ujęcie podziemne, $Q_{\text{śrd}} = 667 \text{ m}^3/\text{d}$), Kowary Średnie (ujęcie powierzchniowe, $Q_{\text{śrd}} = 1158 \text{ m}^3/\text{d}$), Kowary Górne (ujęcie mieszane, $Q_{\text{śrd}} = 1244 \text{ m}^3/\text{d}$), Kowary Wojków (ujęcie mieszane, $Q_{\text{śrd}} = 345 \text{ m}^3/\text{d}$), Ujęcie Podgórze (ujęcie podziemne, $Q_{\text{śrd}} = 100 \text{ m}^3/\text{d}$), Kowary Wysoka Łąka (ujęcie podziemne, $Q_{\text{śrd}} = 100 \text{ m}^3/\text{d}$). Są to ujęcia o łącznej nominalnej i zgodnej z pozwoleniami wodnoprawnymi wydajności wynoszącej $Q_{\text{śrd}} = 3881 \text{ m}^3/\text{d}$. Ujmowana woda z ujęć wód powierzchniowych i ujęć wód podziemnych jest uzdatniana i dezynfekowana. Znajduje się tu 1 stacja uzdatniania wody oraz 3 stacje filtrów.

Stopień zwodociągowania Gminy Miejskiej Kowary wynosił w 2024 r. 99%. Długość sieci wodociągowych (magistrali przemysłowej) wynosiła 17,4 km, a sieci rozdzielczej 38,5 km (2024 r.). Sieć wodociągowa w Gminie Miejskiej Kowary wg danych za 2024 r. wykonana była w 46% z żeliwa, 34% ze stali, 15% z rur polietylenowych (PE) oraz w 4% z rur PVC. Wodociągi zbudowane przed 1945 r. stanowiły 35%, zbudowane w latach 1945-1990 stanowiły 53%, a oddane do użytku po 1990 r. stanowiły 22% sieci wodociągowej Kowar (2024 r.). W 2024 r. udział strat wody w sieci wodociągowej wynosił 33%. Wg danych GUS w 2024 r. dobową produkcję wody wynosiła w Kowarach przeciętnie 1567 m³. W tym samym czasie średnie zużycie wody na 1 mieszkańca było najniższe wśród gmin miejskich powiatu karkonoskiego i wynosiło 23,8 m³ (dla porównania w Karpaczu było to: 127,6 m³, Piechowicach: 26,7 m³, Szklarskiej Porębie: 40,8 m³ rocznie).

Zgodnie z Wieloletnim Planem Rozwoju i Modernizacji Urzędzeń Wodociągowych i Kanalizacyjnych Gminy Kowary na lata 2025 – 2028 planowane są: budowa nowego ujęcia wody podziemnej wraz ze zbiornikiem i rurociągiem przesyłowym, wykonanie 2 odwiertów na ujęciu wody Kowary Wysoka Łąka, budowa pośredniej stacji dezynfekcji wody, budowa nowych sieci w ul. Miodowej i Sanatoryjnej, budowa rurociągu przesyłowego na trasie Wojków – Wichrowa Równia. Oprócz powyższych zadań planuje się ponadto budowę ujęcia wody i stacji uzdatniania wody wraz z budową zbiorników wody w Kowarach Górnych na dz. nr 276, 278, 279, 280 obręb Kowary-4

Zgodnie z danymi KSWiK Sp. z o.o. za 2024 r. sieć kanalizacji sanitarnej obsługiwała 99% mieszkańców Kowar, a jej całkowita długość wynosiła 62,2 km. Sieć ta zbudowana była z PVC i Kamionki. W mieście działa mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia ścieków o RLM (Równoważnej Liczbie Mieszkańców) wynoszącej 33.030, która zlokalizowana jest przy ul. Jeleniogórskiej 39. Jej zdolność do oczyszczania ścieków kształtuje się na poziomie 4500 m³/d, co w skali roku daje wartość 1 642 500 m³/r. Roczny przepływ ścieków przez kowarską oczyszczalnię w 2022 r. wyniósł 866 620,3 m³, w 2023 r. – 1 072 650,1 m³, a w 2024 r. – 1 087 226,6 m³, co oznaczało wykorzystanie 66,2% zdolności produkcyjnych przedmiotowego zakładu. Obok oczyszczalni ścieków do najważniejszych obiektów infrastruktury kanalizacyjnej należały 2 przepompownie ścieków, położone na dz. nr 76 i 71/2 obręb Kowary-1. Ważnym dla poprawy funkcjonowania gospodarki ściekowej zadaniem będzie modernizacja miejskiej oczyszczalni, dla której planowane jest unowocześnienie systemu stabilizacji osadów – wprowadzenie technologii umożliwiającej przekształcenie osadu ściekowego w produkt możliwy do dalszego wykorzystania.

W 2024 r. ilość ścieków bytowych odprowadzanych siecią kanalizacyjną wyniosła 267,9 dam³ (z uwagi na wybitnie turystyczny charakter sąsiednich gmin ilość wyprodukowanych ścieków wyniosła w Karpaczu: 748,0 dam³, w Szklarskiej Porębie: 533,4 dam³).

Zgodnie z Wieloletnim Planem Rozwoju i Modernizacji Urzędzeń Wodociągowych i Kanalizacyjnych Gminy Kowary na lata 2025 – 2028 planowane są oprócz ww. modernizacji oczyszczalni ścieków: budowa sieci kanalizacji sanitarnej w ciągu ul. Miodowej, Sanatoryjnej, Kopernika oraz montaż fotowoltaiki na terenie oczyszczalni ścieków.

W drodze uchwały Nr XXXII/201/20 Rady Miejskiej w Kowarach z dnia 14 grudnia 2020 r. wyznaczony został obszar i granice aglomeracji Gminy Miejskiej Kowary o RLM wynoszącej: 11 824.

Gospodarka odpadami

Gmina Miejska Kowary funkcjonuje w ramach regionalnego systemu gospodarki odpadami Województwa Dolnośląskiego. Na terenie miasta usługę odbioru i zagospodarowania odpadów komunalnych świadczy Przedsiębiorstwo Usługowo-Produkcyjne i Handlowe „COM-D” Sp. z o.o. z Jawora.

W ramach gminnego systemu z terenu nieruchomości odbierane były takie frakcje odpadów komunalnych jak: odpady zmieszane, odpady ulegające biodegradacji (również kuchenne i zielone), szkło, tworzywa sztuczne, opakowania wielomateriałowe, metale, papier i makulatura – z różną częstotliwością wynikającą z rodzaju frakcji. Przy ul. Zamkowej 2a działa Punkt Selekttywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych

(PSZOK). Dwukrotnie w ciągu roku (maj i październik) organizowane są mobilne zbiórki odpadów wielkogabarytowych.

Na terenie Gminy Miejskiej Kowary zebrano: 3662,31 Mg (2020 r.), 3713,10 Mg (2021 r.), 3587,31 Mg (2022 r.), 3554,06 Mg (2023 r.), 3746,53 Mg (2024 r.) odpadów komunalnych co oznacza, iż w ciągu ostatnich kilku lat ich ilość utrzymywała się na zbliżonym poziomie mimo spadku liczby ludności. W tym samym okresie zwiększył się udział odpadów zbieranych selektywnie w ogólnej masie odebranych odpadów komunalnych – od 33,2% w 2020 r. do 41,5% w 2024 r., co z kolei wskazuje na wzrost poziomu świadomości mieszkańców Gminy w zakresie gospodarowania odpadami.

W 2024 r. na terenie Gminy Miejskiej Kowary zebrano 3746,5340 Mg wszystkich odpadów komunalnych, w tym 345,65 Mg z PSZOK-u. Cała zebrana ilość odpadów poddana została procesom sortowania oraz trafiła do mechaniczno-biologicznego przetwarzania do Instalacji Komunalnej w Karkonoskim Centrum Gospodarki Odpadów Komunalnych w Ściegnach-Kostrzycy. Zebrane selektywnie odpady ulegające biodegradacji w tym zielone w ilości 620,1800 Mg poddane zostały procesom kompostowania w instalacji.

Gazownictwo

Przez teren gminy biegnie sieć gazowa podwyższonego średniego ciśnienia. Doprowadza ona gaz do dwóch stacji redukcyjnych I stopnia zasilających Kowary: w Krzacynie i na ulicy Leśnej oraz stację przesyłową w rejonie ulicy Wiejskiej.

Łączna długość czynnej sieci dystrybucyjnej wynosiła 52,47 km (2024 r.), a przyłączy do budynków było 1076 (w tym 1061 do budynków mieszkalnych). Gaz w Kowarach dostarczany był do 3538 gospodarstw domowych, z czego 1660 odbiorców (46,9% ogółu odbiorców gazu) używało go do ogrzewania swoich mieszkań. Z sieci gazowej korzystało 8425 osób co stanowiło 88,5% mieszkańców Kowar. W 2024 r. zużycie gazu przez gospodarstwa domowe wyniosło 20 506,7 MWh, z czego do celów grzewczych zużyto 17 111,5 MWh (83,4% całkowitego zużycia gazu w gospodarstwach domowych).

Ciepłownictwo

Miasto Kowary posiada infrastrukturę ciepłowniczą, która w małej części Gminy posiada scentralizowany charakter. Funkcjonuje tu wysokotemperaturowa, wysokoparametrowa kotłownia wodna o mocy 3,2 MW. Zapewnia ona ciepło zakładowi produkcyjnemu Kempf Sp. z o.o. oraz mieszkańcom ulic: Brzozowej, Klonowej, Lipowej, Matejki, Tkaczy, Grabskiego, Słonecznej oraz Zamkowej. Mniejsza, osiedlowa kotłownia zaopatruje mieszkańców budynków wielorodzinnych przy ul. Leśnej. Do niewielkiej ciepłowni podłączone są również 3 budynki mieszkalne przy ul. Jagiellońskiej.

Zaspokajanie potrzeb cieplnych większości odbiorców na terenie Kowar odbywa się głównie w oparciu o:

- lokalne kotłownie opalane węglem, olejem opałowym, gazem;
- kotłownie zlokalizowane na terenie zakładów produkcyjnych (węglowe, gazowe, olejowe, opalane biomasą);
- indywidualne źródła i urządzenia grzewcze na paliwa stałe (węgiel, drewno, odpady drzewne).

Wg szacunkowych danych z 2021 r. w grupie odbiorców indywidualnych struktura wykorzystywanych nośników energii przedstawia się następująco: gaz 30%, węgiel 65%, drewno i odpady drewniane 5%.

Elektroenergetyka

Na obszarze Gminy Miejskiej Kowary nie ma oraz nie przewiduje się budowy nowych obiektów elektroenergetycznych krajowej sieci przesyłowej o napięciu 400kV i 220kV, której operatorem są Polskie Sieci Elektroenergetyczne S.A. Przez teren Gminy Miejskiej Kowary przebiega sieć elektroenergetyczna o napięciu 110kV – obiegając tereny zurbanizowane miasta od zachodu, południa i wschodu.

Głównym elementem infrastruktury elektroenergetycznej jest położona przy drodze wojewódzkiej nr 367 w Kostrzycy i w bezpośrednim sąsiedztwie granic administracyjnych Kowar - stacja elektroenergetyczna 110/20kV „R-346 Kowary”. Za pośrednictwem kilku linii średniego napięcia 20kV (głównie napowietrznych) podłączonych do ww. stacji, energia elektryczna dystrybuowana jest do poszczególnych rejonów miast i sąsiednich gmin.

W 2024 r. łączne zużycie energii elektrycznej w Kowarach wyniosło 7735,35 MWh, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca dawało wartość 804,42 kWh i było najniższą wartością wśród gmin miejskich powiatu karkonoskiego (dla porównania w Karpaczu było to: 1470,71 kWh, Piechowicach: 951,63 kWh, Szklarskiej Porębie: 1640,03 kWh).

Zgodnie ze światowymi trendami, Gmina Miejska Kowary dąży do dywersyfikacji źródeł zaopatrzenia w energię elektryczną i obniżenia kosztów jej produkcji, coraz chętniej zwracając uwagę na alternatywne źródła energii – zwłaszcza fotowoltaikę. W ramach działającego od 2017 r. Karkonoskiego Klastra Energii, którego członkiem są Kowary, udało się zrealizować m.in. 5 instalacji fotowoltaicznych zasilających: Miejską Służbę Ratowniczą, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Stanisława Lema oraz Miejski Ośrodek Kultury.

Stworzone zostały podstawy planistyczne realizacji inwestycji związanych z budową urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 100kW. Zgodnie z uchwałą Nr XLVII/294/21 Rady Miejskiej w Kowarach z dnia 25 listopada 2021 r. w sprawie przyjęcia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kowary na terenie Gminy wyznaczono 12 lokalizacji, w których możliwa jest realizacja ww. urządzeń. Są to tereny otwarte oraz tereny znajdujące się w obrębie stref przemysłowych. W uchwale Nr XIV/60/25 Rady Miejskiej w Kowarach z dnia 30 stycznia 2025 r. w sprawie przyjęcia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego obszar w obrębie 0001 Gminy Miejskiej Kowary wyznaczono tereny przeznaczone pod elektrownie słoneczne (ogniwa fotowoltaiczne do wytwarzania energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii o mocy zainstalowanej większej niż 500 kW).

Ponadto, na terenie Gminy można zauważyć rozwój energetyki odnawialnej w postaci pojawiających się mikroinstalacji fotowoltaicznych. Z uwagi na lokalne warunki naturalne w tym potrzebę ochrony walorów krajobrazowych, możliwości realizacji przedsięwzięć z zakresu energetyki wiatrowej będą bardzo ograniczone (wyklucza się inwestycje związane z budową farm wiatrowych).

Telekomunikacja

Gmina Miejska Kowary posiada dostęp do „klasycznej” telefonii stacjonarnej oraz do internetu szerokopasmowego – zarówno opartego na starszej metodzie polegającej na dostarczaniu sygnału kablami miedzianymi jak i nowocześniejszego, zapewniającego większy transfer danych, tj. internetu światłowodowego. Usługi te oferują w mieście niektórzy operatorzy komercyjni.

W Kowarach znajdują się 4 stacje bazowe telefonii komórkowej:

- wieża rurowa przy ul. Jana Matejki 39A (sieci: Play, obsługiwane standardy: 5G, E-GSM, LTE);
- wieża kościoła Imienia NMP przy pl. Franciszkańskim 1 (sieci: T-Mobile, Orange, Plus, obsługiwane standardy: GSM, LTE, UMTS);
- Miejski Ośrodek Kultury przy ul. Szkolnej 2 (sieci: Plus, obsługiwane standardy: 5G, GSM, LTE, UMTS);
- wieża Emitel – TSR Kowary/Góra Rudnik (sieci: Plus, Play, T-Mobile, Orange, obsługiwane standardy: E-GSM, GSM, LTE, UMTS)

Zasadniczo dostęp do sygnału z sieci bazowych jest tu stosunkowo dobry, mimo niekorzystnego ukształtowania terenu, a problemy z zasięgiem mogą występować jedynie w wyższych partiach Karkonoszy. Niektóre sieci oferują dostęp do telefonii i internetu mobilnego najnowszej generacji – 5G

(Play, Plus), przy czym dotyczy to tylko części terenów zurbanizowanych w Kowarach. Znacznie lepsze jest pokrycie sygnałem z systemów starszej generacji: 4G, 3G.

4. USTALENIA I POSTULATY DOTYCZĄCE ROZWOJU GMINY W DOKUMENTACH REGIONALNYCH I PONADLOKALNYCH

4.1. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030

Na mocy uchwały nr L/1790/18 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 20 września 2018 r. przyjęto Strategię Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030. Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju samorząd województwa ponosi odpowiedzialność za kreowanie polityki rozwoju regionalnego, a podstawowym narzędziem do jej kształtowania jest strategia rozwoju województwa – pojmowana jako koncepcja wieloletniego i wieloaspektowego rozwoju, odzwierciedlająca przede wszystkim preferencje i oczekiwania regionalnej społeczności, wykorzystująca w optymalnym zakresie rozwojowe możliwości i szanse.

W celu skutecznej realizacji polityki rozwoju Dolnego Śląska należało zdefiniować priorytety wśród celów operacyjnych oraz terytorialnie je przyporządkować, uwzględniając charakter niezbędnej interwencji i specyficzne wyzwania rozwojowe. Jako działania horyzontalne, obejmujące całe województwo uznano jako priorytetowe:

- zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego;
- doskonalenie usług edukacyjnych;
- kształtowanie postaw obywatelskich;
- rozwój potencjału komunikacyjnego;
- wykorzystanie potencjału środowiska i jego ochrona (turystyka i ochrona dziedzictwa kulturowego);
- wzmocnienie rozwoju regionalnych i subregionalnych ośrodków miejskich.

W poniższej tabeli wskazano cele strategiczne oraz priorytety operacyjne Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030, a także macierz kierunków interwencji. Macierz ta została opracowana metodą ekspercką w oparciu o wszechstronną analizę zjawisk i procesów rozwojowych zachodzących w poszczególnych jednostkach terytorialnych. Zawiera ona cele operacyjne identyfikowane jako priorytetowe dla poszczególnych obszarów funkcjonalnych – skala od 1 (najistotniejszy) do 8 (najmniej ważny). Co ważne, brak lub niska ranga zaznaczenia danego celu strategicznego, nie oznacza braku możliwości czy potrzeby jego realizacji w danym obszarze integracji – jest to jedynie podpowiedź, które z celów powinny być realizowane w pierwszej kolejności, a które w następnej, w ramach posiadanych środków. Do trzech najważniejszych priorytetów, które należałoby realizować w Jeleniogórskim Obszarze Funkcjonalnym, zalicza się: wspieranie endogenicznych potencjałów gospodarczych subregionów, rozwój regionalnej sieci transportowej, wspieranie rozwoju i rewitalizacja zdegradowanych obszarów wiejskich i miejskich. Podobnie jest w przypadku Górskiego i Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego z tą tylko różnicą, że trzecim co do ważności priorytetem jest: racjonalne wykorzystanie walorów i zasobów środowiska. Obszar Gminy Miejskiej Kowary wchodzi w skład obu ww. Obszarów Funkcjonalnych.

Tabela 33. Cele strategiczne i operacyjne oraz hierarchia ważności ich realizacji w ujęciu terytorialnym (Obszary Funkcjonalne Województwa Dolnośląskiego)

Cel strategiczny:	Priorytety (cele operacyjne):	Obszary interwencji:						
		Wrocławski Obszar Funkcjonalny	Legnicko-Głogowski Obszar Funkcjonalny	Jeleniogórski Obszar Funkcjonalny	Wałbrzyski Obszar Funkcjonalny	Górski i Przygraniczny Obszar Funkcjonalny	Obszary poza miejskimi obszarami funkcjonalnymi – obszary peryferyjne	
	1.1. Wspieranie endogenicznych potencjałów gospodarczych subregionów		1	1	2	1	1	

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

Efektywne wykorzystanie gospodarczego potencjału regionu	1.2. Wzmocnienie krajowej i europejskiej konkurencyjności regionu i jego marki	1			3		
	1.3. Wzmacnianie innowacyjności, w tym ekoinnowacyjności regionu:	2	2				
	1.4. Wspieranie rozwoju i rewitalizacja zdegradowanych obszarów wiejskich i miejskich	4	4	3	4	4	2
Poprawa jakości i dostępności usług publicznych	2.1. Poprawa stanu i dostępności regionalnej infrastruktury technicznej					6	5
	2.2. Rozwój i modernizacja regionalnej infrastruktury publicznej z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnościami i starszych						
	2.3. Rozwój i doskonalenie usług publicznych	3	5	6	7		4
Wzmocnienie regionalnego kapitału ludzkiego i społecznego	3.1. Kształtowanie postaw obywatelskich						
	3.2. Wzrost społecznej integracji						
	3.3. Doskonalenie regionalnego i lokalnych rynków pracy					7	6
	3.4. Poprawa efektywności kształcenia			5			
	3.5. Doskonalenie regionalnej polityki wspierania seniorów oraz osób z niepełnosprawnościami	6					
	3.6. Kształtowanie postaw prozdrowotnych, prosportowych i proekologicznych						
Odpowiedzialne wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego	4.1. Poprawa stanu środowiska	5	3	4			
	4.2. Racjonalne wykorzystanie walorów i zasobów środowiska		7	7	5	3	
	4.3. Ochrona przed klęskami żywiołowymi	7					
	4.4. Wspieranie produkcji energii ze źródeł odnawialnych oraz wspieranie bezpieczeństwa energetycznego				6		
	4.5. Ochrona obiektów i terenów dziedzictwa kulturowego						
	4.6. Rozwój gospodarki cyrkularnej						
Wzmocnienie przestrzennej spójności regionu	5.1. Rozwój regionalnej sieci transportowej	8	6	2	1	2	3
	5.2. Wzrost dostępności regionalnej infrastruktury informacyjnej o wysokich standardach						
	5.3. Wspieranie współpracy międzyregionalnej i transgranicznej			8	8	5	

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030

4.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego (PZPWD), przyjętym uchwałą nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r., ustalono 4 cele zagospodarowania przestrzennego i służące ich realizacji kierunki działań.

Tabela 34. Cele i kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania województwa dolnośląskiego

L.p.	Cele:	Kierunki:
1.	Zapewnienie warunków zrównoważonego i równomiernego	1.1. Wzmocnienie potencjału ośrodka wojewódzkiego i ośrodków regionalnych poprzez integrację z ich obszarami funkcjonalnymi.

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

	rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez funkcjonalne kształtowanie hierarchicznej sieci osadniczej gwarantującej dostęp do usług i rynku pracy.	<p>1.2. Zapobieganie peryferyzacji ośrodków i obszarów zagrożonych marginalizacją.</p> <p>1.3. Zwiększenie konkurencyjności inwestycyjnej województwa poprzez wyznaczenie obszarów optymalnej lokalizacji nowych inwestycji.</p> <p>1.4. Zwiększenie dostępności przestrzeni i usług publicznych dla osób ze szczególnymi potrzebami.</p>
2.	Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu	<p>2.1. Stworzenie spójnego regionalnego systemu ochrony przyrody, funkcjonującego w ramach struktur krajowych i europejskich.</p> <p>2.2. Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu.</p> <p>2.3. Ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska.</p>
3.	Zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańcom przez struktury przestrzenne odporne na zmiany klimatu, zagrożenia naturalne i pochodzące z działalności człowieka.	<p>3.1. Zapewnienie warunków dla rozwoju infrastruktury energetycznej oraz racjonalnego rozwoju energetyki odnawialnej opartej na wykorzystaniu naturalnych uwarunkowań regionu.</p> <p>3.2. Zapewnienie warunków dla wyposażenia terenów zurbanizowanych w urządzenia i systemy umożliwiające dostarczanie wody i odbiór ścieków oraz zagospodarowanie odpadów.</p> <p>3.3. Zapewnienie warunków dla rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej.</p> <p>3.4. Zmniejszenie uciążliwości przewozu towarów masowych.</p> <p>3.5. Ograniczanie negatywnych skutków ekstremalnych zjawisk naturalnych – powodzi i suszy.</p> <p>3.6. Ograniczanie negatywnych skutków działalności człowieka zagrażających zdrowiu i bezpieczeństwu mieszkańców (zanieczyszczenie powietrza, zanieczyszczenie i nadmierne wykorzystanie zasobów wody, hałas).</p>
4.	Dobra dostępność transportowa i sprawne systemy infrastruktury transportowej.	<p>4.1. Zwiększenie dostępności zewnętrznej w ramach sieci TEN-T.</p> <p>4.2. Integracja działań w ramach głównych korytarzy drogowych o kluczowym i strategicznym znaczeniu z punktu widzenia rozwoju województwa.</p>

Źródło: <https://geoportalski.pl/imap/#gmap=gp110>

Zgodnie z art. 5 pkt 6a ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju obszar funkcjonalny to: „obszar, na którym występuje względnie wyodrębniający się, intensywny i otwarty system powiązań społecznych, gospodarczych lub przyrodniczych, uwarunkowanych cechami środowiska geograficznego (przyrodniczego i antropogenicznego); szczególnym typem obszaru funkcjonalnego jest miejski obszar funkcjonalny”. Zgodnie z uchwałą nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r. w sprawie uchwalenia Planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego teren Gminy Miejskiej Kowary znalazł się w granicach następujących obszarów funkcjonalnych:

- 1) Jeleniogórskiego Obszaru Funkcjonalnego – wyznaczonego jako miejski obszar funkcjonalny o znaczeniu regionalnym, w skład którego weszły gminy, które podpisały Porozumienie z dnia 06.05.2015 r. w sprawie wspólnej realizacji Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2014-2025 (ZIT AJ) oraz gminy, których dostępność do Jeleniej Góry, ze względu na planowaną i realizowaną przebudowę układu komunikacyjnego, ulegnie wyraźnej poprawie;
- 2) Przygranicznego obszaru funkcjonalnego (POF) - obejmującego gminy z terenu powiatów: zgorzeleckiego bolesławieckiego, złotoryjskiego, jaworskiego, karkonoskiego, kamiennogórskiego, wałbrzyskiego, lwóweckiego, lubańskiego, świdnickiego, dzierzoniowskiego, strzelińskiego, ząbkowickiego, kłodzkiego, a także miasta powiatowe Jelenia Góra i Wałbrzych;
- 3) Obszaru funkcjonalnego cennego przyrodniczo (o znaczeniu regionalnym) – obejmującego obszary ochrony ścisłej (parki narodowe i rezerваты przyrody), obszary wysokiej ochrony (parki krajobrazowe, obszary sieci NATURA 2000, strefy A, B i C ochrony uzdrowiskowej, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, stanowiska dokumentacyjne, parki kulturowe, obszary chronionego krajobrazu, otuliny, lądowe korytarze ekologiczne o znaczeniu międzynarodowym, lądowe korytarze ekologiczne o znaczeniu krajowym, lądowe korytarze ekologiczne o znaczeniu regionalnym, główny

międzynarodowy korytarz doliny Odry, rzeczne korytarze ekologiczne o znaczeniu ponadlokalnym, w tym odcinki wymagające szczególnej ochrony;

- 4) Sudeckiego Obszaru Funkcjonalnego (SOF) - górskiego obszaru o znaczeniu ponadregionalnym, w skład którego wchodzi gminy, które podpisały Deklarację Sudecką w dn. 11.12.2017 r. w kwestii wspólnych działań dla poprawy warunków życia mieszkańców i szybszego rozwoju południowej części Dolnego Śląska;
- 5) Strefy górskiej w Sudeckim Obszarze Funkcjonalnym - strefy ustalonej jako obszar szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej.

Tabela 35. Ustalenia i postulaty dotyczące Gminy Miejskiej Kowary wyróżnione na załącznikach graficznych (mapowych) do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego

Nr i nazwa załącznika:	Ustalenia i postulaty:
Rysunek Planu nr 1: Osadnictwo	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hierarchia ośrodków: Kowary jako ośrodek lokalny – III stopnia; 2. Kowary położone są w granicach następujących obszarów funkcjonalnych: <ul style="list-style-type: none"> • Jeleniogórskiego Obszaru Funkcjonalnego (JOF); • przygranicznego obszaru funkcjonalnego; • Sudeckiego Obszaru Funkcjonalnego; • strefy górskiej w Sudeckim Obszarze Funkcjonalnym.
Rysunki Planu nr 2: Systemy ochrony zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych oraz nr 3: Obszar funkcjonalny cenny przyrodniczo	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kowary położone są w obrębie: <ul style="list-style-type: none"> • Karkonoskiego Parku Narodowego; • Rudawskiego Parku Krajobrazowego; • Obszaru Specjalnej Ochrony ptaków Natura 2000; • historycznego układu urbanistycznego; • transgranicznego krajobrazu kulturowego Kraina Domów Przysłupowych; • trasy przebiegu istniejącego szlaku turystycznego. 2. Dla terenu Kowar ustalono: <ul style="list-style-type: none"> • propozycję powiększenia Karkonoskiego Parku Narodowego; • otuliny obszarów chronionych; • łądowe korytarze ekologiczne o znaczeniu międzynarodowym (główne); • łądowe korytarze ekologiczne o znaczeniu krajowym; 3. Na załączniku graficznym w odniesieniu do Kowar zawarto postulat dotyczący: <ul style="list-style-type: none"> • przebiegu Drogi Śródsudeckiej (Via Montana).
Rysunek Planu nr 4: Zasoby środowiska	<ol style="list-style-type: none"> 1. Północno-wschodnie krańce Kowar położone są w granicach obszaru występowania wód leczniczych i termalnych.
Rysunek Planu nr 5: Systemy transportu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Na rysunku wskazano przebieg dróg wojewódzkich, znajdujących się na terenie Kowar. 2. Dla obszaru Gminy Miejskiej Kowary postuluje się: <ul style="list-style-type: none"> • modernizację/rewitalizację linii kolejowej; • ustanowienie głównego korytarza drogowego (w śladzie drogi wojewódzkiej nr 367).
Rysunek Planu Nr 6: Infrastruktura energetyczna i telekomunikacyjna	<ol style="list-style-type: none"> 1. Na rysunku wskazano przebieg następujących elementów infrastruktury technicznej znajdujących się na terenie Gminy Miejskiej Kowary: <ul style="list-style-type: none"> • napowietrznej linii elektroenergetycznej o napięciu 110 kV; • rurociągu gazowego podwyższonego średniego ciśnienia wraz z 3 stacjami gazowymi; • połączenia linii radiowych.
Rysunek Planu Nr 7: Gospodarka odpadami i wodno-ściekowa	<ol style="list-style-type: none"> 1. Gmina Miejska Kowary położona jest na obszarze, na którym wyznaczono aglomerację nie stanowiącą priorytetu. 2. Znajdująca się tu oczyszczalnia funkcjonuje poza wyznaczoną aglomeracją ściekową.
Rysunek Planu Nr 8: Bezpieczeństwo	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dla terenu Gminy Miejskiej Kowary ustalono regulację koryta rzeki Jedlicy.
Rysunek Planu Nr 9: Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym	<ol style="list-style-type: none"> 1. Na załączniku graficznym nie wskazano inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym na terenie Gminy Miejskiej Kowary.

Źródło: <https://geoportal.dolnyslask.pl/imap/#gpmap=gp110>

4.3. Rekomendacje dla planowania rozwoju w Górskim Obszarze Funkcjonalnym

Na mocy uchwały nr 8440/VI/24 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 26 marca 2024 r. przyjęto „Rekomendacje dla planowania rozwoju w Górskim Obszarze Funkcjonalnym”. Celem dokumentu jest wskazanie rekomendacji i wytycznych dla kształtowania zrównoważonego rozwoju obszaru, które mogą być punktem wyjścia do kształtowania polityki przestrzennej, w tym m. in. przez jednostki samorządu terytorialnego. W ramach ww. rekomendacji ujęto m. in. następujące, wybrane działania w ramach rozwoju głównych funkcji obszaru, takie jak:

- 1) w zakresie osadnictwa: ograniczanie przeznaczania nowych terenów na zabudowę i lokalizowanie nowej zabudowy jako uzupełnienie istniejących układów osadniczych, podnoszenie wartości użytkowych istniejącej substancji mieszkaniowej poprzez remonty, modernizację, rozbudowę, przebudowę, rewaloryzację oraz modernizację istniejącej zabudowy, w szczególności obiektów zabytkowych oraz obszarów zdegradowanych;
- 2) w zakresie turystyki: rozwój i modernizacja bazy noclegowej oraz istniejącej infrastruktury turystycznej z uwzględnieniem wymagań osób ze szczególnymi potrzebami, zapewnienie sprawnego dojazdu a także poprawa dostępności do atrakcji turystycznych, podnoszenie jakości przestrzeni publicznych oraz zapewnienie dostępności do strefy brzegowej zbiorników i cieków wodnych jako przestrzeni publicznej wolnej od trwałego zainwestowania;
- 3) w zakresie powiązań przyrodniczo-środowiskowych: zachowanie terenów leśnych, zadrzewionych i zakrzewionych oraz ich powiększanie, ograniczenie przeznaczania na cele nieleśne jedynie do terenów planowanych pod realizację ważnych celów publicznych, zapewnienie zachowania tras migracji zwierząt, poprzez likwidację barier w istniejącym zagospodarowaniu;
- 4) w zakresie gospodarowania wodami: wdrażanie w obszarach zurbanizowanych systemów zielonej i błękitnej infrastruktury, ochronę istniejących lub odtwarzanie zlikwidowanych cieków i zbiorników wodnych, renaturyzację cieków oraz zbiorników wodnych oraz ograniczanie zabudowy na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią, w tym jej dostosowanie do stopnia zagrożenia oraz uwzględnienia cyklicznych zalewów;
- 5) w zakresie rolnictwa: kształtowanie krajobrazu rolniczego z zachowaniem różnorodności ekosystemów, w tym dziko rosnących roślin, drzew owocowych i leśnych oraz gatunków łąkowych i pastwiskowych;
- 6) w zakresie transportu: lokalizowanie i uruchomienie małych węzłów przesiadkowych w miejscowościach będących siedzibą gminy.

4.4. Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029

Dla nadania kierunku rozwoju Aglomeracji Jeleniogórskiej, w skład której obok innych 25 jednostek wchodzi także Gmina Miejska Kowary, została opracowana w 2023 r. Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029.

W Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej sformułowano wizję jej rozwoju, która do 2029 r. powinna przybrać następującą postać:

- AJ nowoczesnym obszarem, o wielu funkcjach regionalnych, stanowiącym jeden z głównych ośrodków rozwoju Dolnego Śląska, miejscem atrakcyjnym dla mieszkańców i przedsiębiorców, z dobrze rozwiniętą infrastrukturą spójności społecznej, konkurencyjnym miejscem zamieszkania i wypoczynku, z rozwiniętą ofertą edukacyjną wykorzystującą technologie TIK i powiększającym się rynkiem pracy;
- AJ obszarem rozwiniętej przedsiębiorczości, z innowacyjnym sektorem czystego przemysłu i nowych technologii oraz z konkurencyjnym rynkiem pracy i atrakcyjną ofertą inwestycyjną dla firm;
- AJ centrum turystyki aktywnej i uzdrowiskowej o znaczeniu krajowym rozwijanej w sposób zrównoważony z zachowaniem walorów przyrodniczych obszaru;

- AJ zintegrowanym obszarem, dobrze skomunikowanym zewnątrz i wewnątrz, z ekologicznym publicznym transportem zbiorowym, uporządkowaną gospodarką wodno-ściekową, wykorzystującym odnawialne źródła energii i ograniczającym niekorzystne oddziaływania na środowisko naturalne;
- AJ to społeczność obywatelska stwarzająca warunki dla mieszkańców do samorealizacji zawodowej, kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej, dbająca o estetykę przestrzeni publicznych, ochronę wartości kulturowych i przyrodniczych, bogata w błękitno-zieloną infrastrukturę oraz zapewniająca poczucie bezpieczeństwa swoim mieszkańcom.

Tabela 36. Cel strategiczny, cele operacyjne i działania w ramach Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029

Cel strategiczny:	Cel operacyjny:	Działania:
Pogłębianie integracji obszaru AJ w spójny organizm wzmacniający swoją konkurencyjność poprzez rozwój dostępności komunikacyjnej, innowacyjnej i zrównoważonej gospodarki oraz potencjału społecznego, turystycznego, przyrodniczego i kulturowego, dla poprawy jakości życia mieszkańców.	1. Rozwijanie zrównoważ. gospodarki AJ	1.1: Wzmacnianie konkurencyjności gospodarki AJ
	2. Integracja obszaru AJ w sferze infrastruktury i środowiska	2.1: Racjonalizacja gospodarki komunalno-bytowej na obszarze AJ
		2.2: Zapewnienie spójnego, zrównoważonego systemu komunikacyjnego AJ
		2.3: Poprawa oddziaływania AJ na środowisko i zwiększenie odporności AJ na skutki zmian klimatycznych
	3. Wzmocnienie potencjału społecznego, turystycznego, przyrodniczego i kulturowego AJ	3.1: Zwiększenie atrakcyjności AJ jako miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku
		3.2: Zwiększenie aktywności mieszkańców AJ w sferze społecznej i edukacyjnej

Źródło: <https://zitaj.jeleniagora.pl/2023/12/21/strategia-zit-aglomeracji-jeleniogorskiej-na-lata-2021-2029/>

5. BADANIA ANKIETOWE I KONSULTACJE SPOŁECZNE – BUDOWANIE STRATEGII ROZWOJU GMINY MIEJSKIEJ KOWARY NA LATA 2026-2035

5.1. Diagnoza społeczności Miasta Kowary wykonana w ramach Lokalnego Partnerstwa PAFW

W kwietniu 2024 r. LGD Partnerstwo Ducha Gór, Miejska Biblioteka Publiczna w Kowarach oraz Urząd Miejski w Kowarach otrzymały indywidualne zaproszenia do przeprowadzenia diagnozy potrzeb społeczności Kowar ze strony Programu „Lokalne Partnerstwa PAFW” Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności, wdrażanego przy udziale Akademii Rozwoju Filantropii w Polsce.

Diagnoza została zrealizowana w okresie od kwietnia do lipca 2024 r. Część działań wykonano w ramach działań własnych, bezkosztowo. Przeprowadzono ją poprzez realizację kolejnych wzajemnie uzupełniających się działań badawczych:

Tabela 37. Etapy prac nad budową diagnozy społeczności Miasta Kowary

Etapy:	Uczestnicy:	Cele i opis działań:
1. Warsztaty diagnostyczne	członkowie grupy inicjatywnej (dyrektorzy instytucji miejskich – kulturalnych, edukacyjnych i komunalnych, przedstawiciele władz miasta i pracownicy UM Kowary, organizacje pozarządowe – LGD Partnerstwo Ducha Gór, Stowarzyszenie Eurojedynka, nauczyciele i uczniowie kowarskich	<p>Celem spotkań (3 spotkania w kwietniu i maju 2024 r.) było poszukiwanie potrzeb, wartości i potencjałów, zmapowanie miejsc i pomysłów na działania odnoszące się do Kowar w ogóle i grup wymagających wsparcia. Jednocześnie były to warsztaty na temat kooperacji w zespole – co jest spoiwem i inspiracją dla zbudowania koalicji wartości i projektowej?</p> <p>W ramach przeprowadzonych warsztatów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omówiono aktualną sytuację panującą w mieście, przytoczono statystyki oraz wskazano obszary zadbane i wymagające interwencji; • w opinii zespołu inicjatywnego celem diagnozy musi się stać identyfikacja potrzeb wszystkich mieszkańców miasta, szczególnie średniego i młodszego pokolenia oraz zbadanie poczucia związania z zasobami historyczno-kulturowymi, z jakimi miasto wiąże swoje działania promocyjne, jakie inne zasoby być może wskażą mieszkańcy. Warto zbadać czy mieszkańcy i inne pokolenia widzą i znają problemy dzieci i młodzieży; czy uważają za ważne i za dobro wspólne;

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

	szkół podstawowych.	<ul style="list-style-type: none"> • od początku w grupie inicjatywnej panowała zgoda co do tego, że młodzież to grupa wymagająca szczególnej uwagi. Przemawiają za tym zarówno obserwacje, wiedza zawodowa poszczególnych członków grupy, jak i dane statystyczne dot. stanu psychicznego młodzieży; • grupa inicjatywna ustaliła grupę młodzieży w wieku 12-14 lat, która jest w początkowym okresie kształtowania się świadomości do dorosłości oraz której przypuszczalnie potrzebne są pozytywne przeżycia, emocje, doświadczenia i próby aktywności, w bezpiecznym otoczeniu, z dorosłymi partnerami, którzy dostrzegą ich potrzeby; • postanowiono przeprowadzić 2 badania: szersze na całej populacji mieszkańców Kowar oraz adresowane do grupy młodzieży w wieku 12-14 lat (klasy 6-8 z SP nr 1 i SP nr 3).
2. Stoisko badawczo-animacyjne w trakcie wydarzenia „Kowarskie Stragany”	mieszkańcy Kowar	<p>Uczestniczący w „Kowarskich Straganach” mieszkańcy Kowar poproszeni zostali o wypełnienie ankiety w formie papierowej z następującymi pytaniami:</p> <ul style="list-style-type: none"> • co osobiście lubi Pani / Pan najbardziej robić w wolnym czasie? (zainteresowania, hobby, pasje); • ile czasu (liczba godzin) poświęca Pani/Pan tygodniowo na realizowanie własnych zainteresowań?; • co Pani/Pan lubi i ceni w naszej gminie? Co się Pani/Panu w niej podoba? Co jest ważne i potrzebne dla mieszkańców Gminy Kowary?; • jak Pani/Pan myśli co mogłoby stać się „dobrem wspólnym” mieszkańców Gminy Kowary”? (pozytywne walory naszej gminy dla wszystkich jej mieszkańców, na rzecz których mogliby współpracować, działać, zjednoczyć się); • pozytywny temat, idea przewodnia, krótka myśl, hasło, które jako pierwsze przychodzi Pani/Panu na myśl w związku Gminą Kowary. <p>Ankieta zawierająca powyższe pytania była dostępna również on-line. Zebrano łącznie 179 ankiet w formie papierowej i elektronicznej.</p> <p>W ramach zorganizowanego stoiska (straganu) kowarskie dzieci wykonywały rysunki przedstawiające „Wymarzone Kowary”.</p> <p>Ponadto młodzież i dorośli na karteczkach i specjalnie przygotowanych tablicach przyklejali odpowiedzi na następujące pytania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ważne/ulubione miejsca w Kowarach? – otrzymano 69 odpowiedzi; • kto potrzebuje pomocy w Kowarach (jak grupa społeczna)? – otrzymano 71 odpowiedzi; • czego brakuje w Kowarach? – otrzymano 119 odpowiedzi.
3. Przeprowadzenie ankiety wśród uczniów SP nr 1 i SP nr 3	Uczniowie kowarskich szkół podstawowych (klasy VI - VIII)	<p>Uczniowie zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi na 4 otwarte pytania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gdzie spędzasz wolny czas na terenie miasta?; • czy będziesz chciała/ chciał mieszkać w Kowarach w dorosłym życiu, dlaczego?; • czego Twoim zdaniem brakuje w mieście?; • co chcielibyście, żeby w Kowarach powstało dla młodzieży, aby można było atrakcyjnie spędzać czas? <p>Zebrano łącznie 171 ankiet.</p>

Źródło: LGD Partnerstwo Ducha Gór

Przeprowadzone badania ankietowe wśród mieszkańców Kowar w trakcie „Kowarskich Straganów” (w formie papierowej i online) pozwoliły na wyciągnięcie następujących wniosków:

- najchętniej wybieranymi aktywnościami w wolnym czasie były (można było wybrać maks. 3 odpowiedzi): wędrowki i spacer – 52%, czytanie książek – 40,8%, słuchanie muzyki oraz podróżowanie i odkrywanie nowych miejsc (obie pasje po 34,6%), uprawianie sportu – 32,4%, spotkania ze znajomymi – 27,9%. Analiza uzyskanych wyników niesie z sobą pewne konsekwencje dla planowania kierunków rozwoju Gminy. Infrastruktura miasta powinna zaspokajać powyższe potrzeby w takim stopniu, w jakim pozwala na to skala Kowar i jej możliwości inwestycyjne;
- jako najważniejsze „dobro wspólne” kowarzan uznano: młodzież, dzieci, czyste powietrze, historię i dziedzictwo kulturowe wydobywania uranu;
- obecnie używane hasło promocyjne Kowar: „Kowary – miasto tradycji” jest przez większość respondentów znane i zazwyczaj pozytywnie kojarzone.

Interesująco przedstawiały się wyniki badań z wykorzystaniem karteczek, które umieszczano na specjalnie przygotowanych tablicach:

- osoby biorące udział w badaniu najczęściej wskazywały, że grupami wymagającymi pomocy są: młodzież i dzieci oraz seniorzy – w szczególności chorzy, nie wychodzący;
- wśród ważnych miejsc w Kowarach zdecydowanie najczęściej wybierano: świeżo zrewitalizowany Zalew oraz kowarską starówkę, nieco rzadziej fabrykę dywanów i Stowarzyszenie Miłośników Kowar;
- spośród rzeczy, których brak jest w mieście odczuwalny w największym stopniu wskazano: infrastrukturę publiczną (chodniki, oświetlenie), miejsca aktywności dla młodzieży, infrastrukturę rekreacyjno-sportową i ogólny brak bezpieczeństwa.

W trakcie opracowania ww. diagnozy, uczniowie klas VI – VIII uczęszczający do kowarskich szkół podstawowych wypełniali ankiety, udzielając odpowiedzi na pytania istotne z punktu widzenia potrzeb tej grupy wiekowej:

- na pytanie: „gdzie spędzasz wolny czas na terenie miasta?” młodzież udzielała następujących odpowiedzi: przy scenie obok Biedronki - 15 głosów, w domu - 13 głosów, na boisku Orlik - 11 głosów, na mieście - 9 głosów, koło domu i na boisku siatkowym (po 8 głosów dla obu opcji). Odpowiedzi te wskazują na duże zapotrzebowanie w zakresie darmowej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej;
- na pytanie: „czy będziesz chciała/chciał mieszkać w Kowarach w dorosłym życiu i dlaczego?” 79 osób (większość ankietowanych) odpowiedziało, że nie wiąże z tym miastem swojej przyszłości argumentując to tym, że jest tu mało atrakcyjnych miejsc, że to małe miasto, że brakuje tu zajęć dla młodzieży. 48 osób zadeklarowało, że chciałoby tu pozostać ze względu na rodzinę, bo się tu wychowało, lub po prostu to miasto im się podoba. 44 osoby nie były w stanie określić czy będą chciały w przyszłości pozostać w Kowarach czy też z nich wyjechać lub całkowicie wstrzymały się od odpowiedzi na wyżej postawione pytanie;
- na kolejne pytanie: „czego Twoim zdaniem brakuje w mieście?” udzielono 12 różnych odpowiedzi, przy czym najczęściej zwracano uwagę na brak basenu, miejsc spotkań i spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży, galerii, ścieżek rowerowych, imprez sportowych dla dzieci i skateparku;
- w konsekwencji wskazania braków występujących w mieście, poproszono młodzież o udzielenie odpowiedzi na pytanie: „co chcielibyście, żeby w Kowarach powstało dla młodzieży, aby można było atrakcyjnie spędzać czas?” Uczniowie wskazali, że ofertę spędzania wolnego czasu należałoby uatrakcyjnić w pierwszej kolejności poprzez budowę basenu, ponadto: parku zabaw, skateparku, parku trampolin, boiska do siatkówki, galerii i parku linowego.

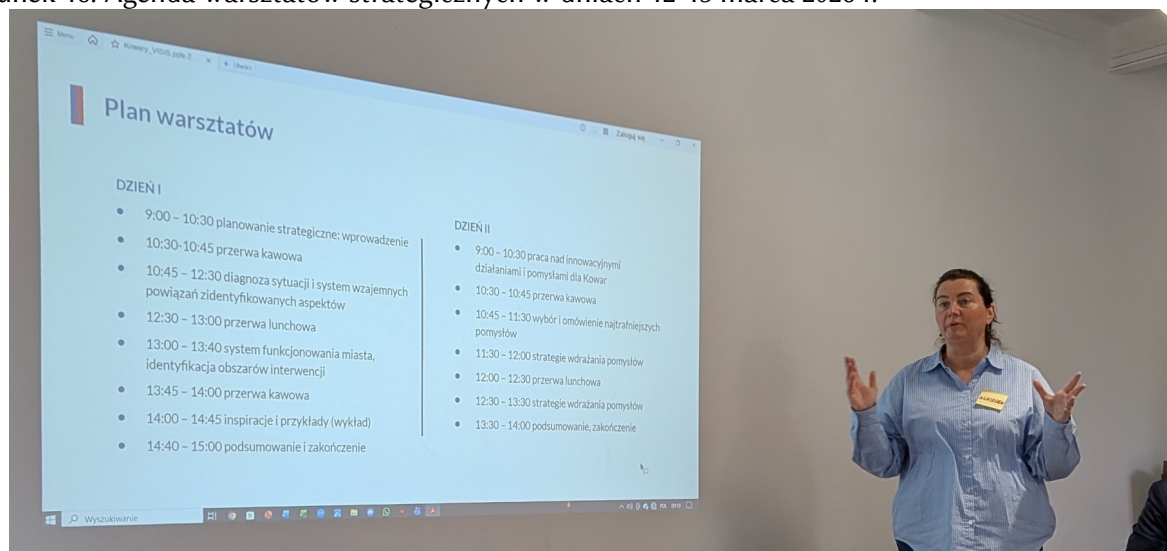
Ciekawym uzupełnieniem procesu budowania diagnozy było badanie potrzeb młodzieży w 4 grupach z udziałem psychologa za pomocą koła pasji i potrzeb. Przyjęte zostały następujące obszary pasji i potrzeb, które wpisano w koła: „Językowe”, „Matematyczno-logiczne”, „Wizualno-przestrzenne”, „Przyrodnicze”, „Muzyczne”, „Motoryczne”, „Interpersonalne”, „Intrapersonalne”. Młodzież wyodrębniała i przenosiła na karteczki propozycje z ankiet, przyporządkowując zgłaszane w nich propozycje dotyczące tego, co chciałaby, aby powstało w Kowarach w celu uatrakcyjnienia spędzania czasu w odniesieniu do danego obszaru. Robocze wersje kół potrzeb przeniesiono na tablice, które zostały opracowane graficznie i przeniesione na trwałe tablice o wymiarach 80 cm x 80 cm. Zostały one wystawione w przestrzeni miejskiej, na deptaku oraz w różnych, innych miejscach publicznych. Największa liczba wskazań lokowała się w obszarach: motorycznym, wizualno-przestrzennym, interpersonalnym i przyrodniczym. Adekwatnie do tych obszarów najwięcej głosów młodzież oddała na obszar motoryczny i następujące formy aktywności fizycznej: aquapark, basen, basen otwarty, plac zabaw dla psów, tyrolkę, gokarty, boisko do siatki, pumptrack, siłownię, skatepark, hulajnogi, kręgielnię, wrotkarnię, park trampolinowy, zawody sportowe. Sporo głosów oddano na inne aktywności: gotowanie, kino z adekwatnym repertuarem, księgarnię.

5.2. Warsztaty strategiczne w dniach 12-13 marca 2026 r.

Z inicjatywy władz miejskich Kowar, we współpracy z Fundacją Sendzimira w dniach 12-13 marca 2026 r. w siedzibie Miejskiego Ośrodka Kultury w Kowarach zorganizowano warsztaty, poświęcone

wpracowaniu kierunków strategicznych dla Kowar. Nad właściwym przebiegiem warsztatów czuwali: Agnieszka Czachowska – pełniąca rolę moderatora oraz Wojciech Kłosowski – ekspert i wybitny specjalista w zakresie strategicznego planowania lokalnego i regionalnego. W warsztatach udział wzięło ponad 40 osób, w tym: władze Gminy, pracownicy UM w Kowarach, dyrektorzy i przedstawiciele lokalnych instytucji oświatowych, komunalnych, opieki społecznej, organizacji i stowarzyszeń oraz dzieci i młodzież z kowarskich szkół.

Rysunek 16. Agenda warsztatów strategicznych w dniach 12-13 marca 2026 r.

Źródło: Urząd Miejski w Kowarach

Konsultacje społeczne poprzedził wykład W. Kłosowskiego pt. „Planowanie strategiczne w niestabilnym świecie”, stanowiący doskonale wprowadzenie w tematykę warsztatów. Ekspert postawił zasadnicze pytanie: w jakim kontekście musi być osadzona strategia miasta tworzona dzisiaj? Odpowiedź na to pytanie jest coraz trudniejsza, ponieważ strategiczne planowanie rozwoju lokalnego w dającej się przewidzieć przyszłości będzie musiało uwzględniać fakt, że świat wokół nas stał się trwale niestabilny. Niestabilność otoczenia będzie kluczowym kontekstem strategii wskutek:

- obniżonej przewidywalności zdarzeń;
- zredukowanej sterowności wielu kluczowych procesów;
- spodziewanego rozregulowania porządków społecznych.

Nasze miasta znajdują się w centrum głębokiego, globalnego kryzysu w trzech równoległe występujących wymiarach: klimatycznym (wzrost średniej temperatury powierzchni Ziemi, powrót do warunków klimatycznych panujących przed milionami lat), gospodarczym (kryzys finansowy z 2008 r. obnażył chwiejność światowego systemu gospodarczego, występują globalne i regionalne zagrożenia niedoborami surowców – w tym wody), społecznym (społeczeństwo w permanentnym stresie, Srebrne Tsunami, przegęszczone metropolie, wyludniająca się peryferie, zagrożenie konfliktami zbrojnymi, migracja klimatyczna). Co więcej, trwa obecnie czwarta rewolucja przemysłowa z jej wykładniczo rosnącym tempem zmian technologicznych (mobilna łączność bezprzewodowa, big data, chmura obliczeniowa, sztuczna inteligencja, internet rzeczy).

W. Kłosowski podkreślił, że planowanie było do tej pory procesem polegającym na obieraniu celów do osiągnięcia, a następnie wyznaczaniu sposobów ich osiągnięcia. Zachodzące we współczesnym świecie zmiany każą jednak zmienić paradygmat planowania strategicznego:

- zamiast postanawiać „jak chcemy, żeby było” spróbujmy postanowić „jacy MY chcemy być”;
- zamiast przyszłych stanów rzeczy postanawiamy, jak chcemy funkcjonować.

Planowanie strategiczne to odwrócenie na chwilę uwagi od tego, co pilne i skupienie uwagi na tym, co ważne!!!

Na zakończenie swojego wystąpienia ekspert udzielił 5 nieoczywistych rad na 2 ćwierćwiecze XXI w.: wyobraźnia jest ważniejsza niż doświadczenie, stare rozwiązania nie są już dobre, kluczowa wytyczna: solidarność, prototypowanie zamiast rewolucji, gospodarka cyrkularna.

Warsztaty strategiczne przeprowadzono z wykorzystaniem metody partycypacyjnego planowania strategicznego **VISIS**. Nazwa metody to akronim pochodzący od wyrazów:

- *Vision* – wizja: wyznaczanie jasnych celów, opartych na zrozumieniu zrównoważonego rozwoju;
- *Indicators and Information* – wskaźniki i informacje: co się dzieje? (gromadzenie danych na temat aktualnych trendów);
- *Systems Analysis* – analiza systemowa: dlaczego? (wykorzystanie trendów jako punktu wyjścia do badania powiązań i obszarów interwencji);
- *Innovation* – innowacje: co możemy zrobić? (identyfikowanie interwencji/działań najbardziej korzystnych i mających największy wpływ na system);
- *Strategy* – strategia: jak to zrobić? (kompleksowe mapowanie ścieżki prowadzącej do skutecznej realizacji).

Rysunek 17. Graficzna interpretacja metody VISIS w postaci piramidy

Źródło: Fundacja Sendzimira

Rysunek 18. Identyfikacja deficytów w sferze gospodarczej w Gminie Miejskiej Kowary

GOSPODARKA	
ZJAWISKO	WSKAŹNIK
1. BRAKI MIEJSC PRACY W KOWARACH	DANE GUS
BRAK ROZUMIĘTEJ BAZY TURYSTYCZNEJ	LIŚĆ MIEJSC NOCLEGOWYCH I LIŚĆ LOKALI GASTRONOMII LICZBA ATRAKCJI TURYST.
2. BRAK KLUCZOWEGO ZNAKU ROZPOZNAWCZEGO KOWAR (KOWARSKI MAGNEZ)	LICZBA ODWIEDEWACZY KOWAR LICZBA ODWISY W INTERNECIE W ZAKRESIE KLUCZOWEJ ATRAKCJI
3. Zbyt niska liczba przedsięwzięć	DANE STATYSTYCZNE
4. STARZENIE SIĘ SPOŁECZEŃSTWA	DANE STATYSTYCZNE
5. WZRASTAJĄCA LICZBA OSÓB STARSZYCH W MAGNATYCZNYCH OPIEKI	DANE MOPS
6. Zbyt duża liczba klientów pomocy społecznej	DANE MOPS
7. ROSNĄCA LICZBA OSÓB SAMOTNYCH	DANE GUS, DANE LGD
8. BRAK PERSPEKTYW I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU DLA WSKAZANYCH GRUP WIEKOWYCH	ANIETA SPOŁECZNA DIAGNOZA PARTNERSTWA KOWARSKIEGO – WYWIKI
9. BRAK WYSTARCZAJĄCEJ BAZY MIESZKANIOWEJ I KOMUNALNEJ	LICZBA NOWOPOWSTAŁYCH LOKALI MIESZKALNYCH
10. BRAK PERSPEKTYW DLA PRZEMYSŁU	LICZBA ZAKŁADÓW PRZEMYSŁOWYCH

Źródło: Urząd Miejski w Kowarach

Uczestnicy warsztatów strategicznych podzieleni zostali na cztery kiluosobowe grupy. Zadaniem każdej z nich miało być kompleksowe przyjrzenie się funkcjonowaniu jednej z następujących sfer życia miasta:

- N = Nature (Środowisko): środowisko, zasoby naturalne, ekosystemy, zmiany klimatu;
- E = Economy (Gospodarka): finansowanie, zarządzanie, wartość/wizerunek miasta, zatrudnienie, korzyści ekonomiczne;
- S = Society (Społeczeństwo): relacje sąsiedzkie, relacje z interesariuszami, zaangażowanie obywateli, różnorodność, równość;
- W = Wellbeing (Jakość życia): zdrowie, bezpieczeństwo jednostki, edukacja i rozwój osobisty, jakość życia.

Praca w grupach rozpoczęła się od udzielenia odpowiedzi na pytanie w jakim aktualnie stanie znajdują się Kowary, jakie są najważniejsze problemy, zagrożenia i wyzwania związane z rozwojem miasta. Uczestników poproszono również o wskazanie takich wskaźników, które umożliwią obiektywną ocenę skali występujących w Kowarach zjawisk.

Rysunek 19. Omówienie wyników analiz systemowych wykonanych przez poszczególne grupy

Źródło: Urząd Miejski w Kowarach

Następnie każdą z grup poproszono o:

- wykonanie analizy zależności pomiędzy wskazanymi wcześniej wyzwaniami, wskaźnikami, aspektami;
- rozrysowanie mapy systemu funkcjonowania Kowar, zaczynając od najważniejszych wybranych aspektów i ich relacji, dodając kolejne elementy

Wykonana analiza systemowa pozwala na poszerzenie perspektywy w czasie i przestrzeni, wykrycie związków przyczynowo-skutkowych, a jednocześnie pokazuje, że skutki problemu mogą ujawnić się po wielu latach. Jej wykonanie ułatwia również przewidzenie i uniknięcie niezamierzonych skutków wprowadzanych rozwiązań.

Kolejny etap prac polegał na zidentyfikowaniu działań najbardziej korzystnych i mających największy wpływ na system. Uczestnicy formułowali konkretne działania, przedstawiali sugestie co do konieczności dokonania zmian, kreowali nowe pomysły, które należałoby wprowadzić w wybranych obszarach interwencji. Swoje pomysły każda z grup spisywała na kartkach. W toku prowadzonych prac i na bazie pomysłów zgłaszanych przez poszczególne grupy (niektóre pomysły i innowacje powtarzały się) udało się wykreować 10 pomysłów/innowacji najbardziej istotnych dla rozwoju Kowar oraz w drodze głosowania wyłonić 4 najważniejsze pomysły:

- 1) **rozwój Centrów Aktywności Lokalnej (wiele funkcji, w tym bezpieczeństwo) – III miejsce;**

- 2) Centrum Usług Społecznych, w tym mieszkania wspomagane, seniorzy;
- 3) systemowe ukształtowanie bezpiecznej przestrzeni wirtualnej i fizycznej;
- 4) cykliczne programy profilaktyczne, zdrowotne, ekologiczne dla wszystkich grup wiekowych;
- 5) budowa nowej substancji mieszkaniowej;
- 6) aktywizacja osób starszych i z niepełnosprawnościami, międzypokoleniowa integracja sportowo-kulturalna;
- 7) warsztaty edukacyjne zwiększające świadomość ekologiczną i odpowiedzialność za otoczenie (woda, odpady);
- 8) **pozytywna promocja na zewnątrz i wśród mieszkańców, w tym dobre praktyki lokalne – IV miejsce;**
- 9) **poprawa atrakcyjności miasta (ulgi, strefa ekonomiczna, sport, kultura, komunikacja, zasoby lokalowe – II miejsce;**
- 10) **zasoby wodne, geologiczne, geotermalne → obniżenie kosztów wody, ogrzewania + nowe źródła → weryfikacja i badania - I miejsce.**

Jednym z najważniejszych zadań zorganizowanych warsztatów strategicznych było uświadomienie uczestnikom, że formułowanie celów i pomysłów jest złożonym i wieloetapowym procesem, czyli kompleksowym mapowaniem ścieżki prowadzącej do skutecznej realizacji. Każda z grup określiła cel do realizacji w Kowarach oraz musiała odpowiedzieć na 8 kluczowych pytań.

Tabela 38. Mapowanie ścieżki prowadzącej do skutecznej realizacji założonych celów

Pytania:	Grupa 1:	Grupa 2:	Grupa 3:	Grupa 4:
<i>jakie są główne cele (co chcemy osiągnąć)?</i>	<i>zabezpieczenie gospodarki wodnej, obniżenie kosztów eksploatacji, pozyskanie cennych surowców.</i>	<i>powstanie 4 Centrów Aktywności Lokalnej.</i>	<i>stworzenie obrazu miasta atrakcyjnego dla mieszkańców/turystów, inwestorów, przyszłych mieszkańców.</i>	<i>zatrzymanie odpływu mieszkańców w przedziale 15-50 lat/zwiększenie liczby mieszkańców i turystów.</i>
<i>co już udało się osiągnąć? Z czym zaczynamy? Co już mamy?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • pierwsze odwierty geotermalne, • projekty 2 nowych ujęć wodnych: Wojków, Podgórze, • dostęp do istniejących schematów sztolni, szybów poszukiwawczych, • dostęp do specjalistów. 	<ul style="list-style-type: none"> • aktywnie działające organizacje pozarządowe, lokalni liderzy, • lokal w centrum. 	<ul style="list-style-type: none"> • profil w mediach społecznościowych, • informacja turystyczna (czynna codziennie), • udział w targach, imprezach. 	<ul style="list-style-type: none"> • mamy trąbki turystyczne, cykliczne imprezy i wydarzenia, krajobrazy, dobre połączenia komunikacyjne + kolej w 2028 r., centrum przesiadkowe.
<i>do kogo skierowane jest działanie? Kto skorzysta na realizacji? Czy ktoś może być przeciwny? Czy możemy to zmienić?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Gmina, KSWiK, • prywatni przedsiębiorcy, • podmioty zajmujące się wydobyciem surowców, • mieszkańcy, • przeciwni realizacji: organizacje ekologiczne. 	<ul style="list-style-type: none"> • do kogo: lokalna społeczność, • kto skorzysta: dzieci, młodzież, dorośli, seniorzy, rodziny z dziećmi, osoby samotne, os. niepełnosprawne, os. z problemami społecznymi, zagrożeni wykluczeniem, • kto przeciwny: Pan/Pani Maruda, ograniczenia administracyjne, • jak to zmienić: robić swoje, pokazywać efekty, zachęcać do współpracy 	<ul style="list-style-type: none"> • dla obecnych i przyszłych mieszkańców, turystów i inwestorów. 	<ul style="list-style-type: none"> • do mieszkańców i turystów/inwestorów.
<i>kogo zaprosić do współrealizacji? W jaki sposób i na którym etapie włączyć interesariuszy</i>	<ul style="list-style-type: none"> • mieszkańcy, • samorząd, • przedsiębiorcy. 	<ul style="list-style-type: none"> • NGO, seniorów, dzieci, szkoły, przedszkole, sąsiadów, mieszkańców osiedli, podwórek, lokalnych liderów i przedsiębiorców, • włączyć na etapie 	<ul style="list-style-type: none"> • mieszkańcy z pasją i zaangażowaniem, • przedsiębiorcy, • szeptany marketing, • wzajemne polecanie się – przekierowywanie, • influencerzy. 	<ul style="list-style-type: none"> • lokalni przedsiębiorcy, gminy partnerskie i sąsiednie.

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

w realizację pomysłu?		projektowania/od początku.		
plan i harmonogram wdrażania (planowane działania, metody), zasoby niezbędne do realizacji	<ul style="list-style-type: none"> zależy od specjalistów. 	<ul style="list-style-type: none"> promocja, informacje o idei; spotkania, wybór lokalizacji, 1 pilotaż (wybór? Wojków?), 3 wdrożenia następnie. 	<ul style="list-style-type: none"> zatrudnienie/wsparcie zespołu promocji miasta, ulepszenie przepływu informacji pomiędzy pracownikami, włączenie do planowania zadań promocyjnych mieszkańców, przedsiębiorców, zaproszenie do współpracy znane osobistości, partnerów z innych miast, nawet z zagranicy. 	<ul style="list-style-type: none"> ścieżki rowerowe, tanie mieszkania i atrakcyjne podatki dla chętnych na osiedlenie – np. specjalistów w pożądanym dziedzicach.
ile to będzie kosztowało? Jak sfinansować wdrożenie pomysłu?	<ul style="list-style-type: none"> fundusze krajowe, zewnętrzne, prywatne, środki instytucji. 	<ul style="list-style-type: none"> ok 200 tys. rocznie za 1 CAL/1 rok funkcjonowania + utworzenie?? środki publiczne, sponsorzy, minimalne składki uczestników. 	<ul style="list-style-type: none"> budżet miasta, środki zewnętrzne, zaangażowanie mieszkańców. 	<ul style="list-style-type: none"> KPO + fundusze + udział własny, fundusze prywatne.
jakie są najważniejsze wyzwania/ryzyka?	<ul style="list-style-type: none"> koszty, nie wiadomo jakie będą efekty, środowiskowe. 	<ul style="list-style-type: none"> aktywizacja społeczności lokalnej, wyłonienie lidera, moderatora. 	<ul style="list-style-type: none"> konkurencja gmin sąsiednich, brak efektów, brak zaangażowania, brak wiary społeczeństwa, ryzyko: przekonać społeczność, że warto to zrobić. 	<ul style="list-style-type: none"> zmiany trendów i klimatyczne, ograniczenia zw. z prawem (konserwator), planem miejscowym, obszarami Natura 2000, otulina KPN i RPK.
jakie są mierzalne efekty krótko- i długoterminowe? Po czym poznamy, że się udało (wskaźniki)?	<ul style="list-style-type: none"> krótkoterminowe: odkrycie złóż, zasobów, możliwości, długoterminowe: obniżenie kosztów, napływ inwestorów, rozwój komunikacji, poszerzenie zasobów lokalowych, rozwój drobnej przedsiębiorczości, poprawa demografii. 	<ul style="list-style-type: none"> liczba unikatowych uczestników, ilość funkcjonujących CAL, ilość zajęć, ilość godzin funkcjonowania, stopień zadowolenia uczestników. 	<ul style="list-style-type: none"> krótkoterminowe: wzrost rozpoznawalności miasta, zwiększenie turystyki, zwiększenie liczby podmiotów gospodarczych, długoterminowe: wzrost liczby mieszkańców, wzrost podatków. 	<ul style="list-style-type: none"> Liczba turystów, mieszkańców, dochodów.

Źródło: Urząd Miejski w Kowarach

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

Źródła

L.p.	Nazwa źródła:
1.	Aktualizacja Planu Gospodarki Niskoemisyjnej Gminy Miejskiej Kowary na lata 2021–2030, Uchwała nr XL/259/21 RM w Kowarach z dn. 17.06.2021 r.
2.	Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi na terenie Gminy Miejskiej Kowary za rok 2024, UM Kowary 2025
3.	Audyt krajobrazowy województwa dolnośląskiego (projekt), Instytut Rozwoju Terytorialnego, Wrocław 2025: https://bip.dolnyslask.pl/m,2731,audyt-krajobrazowy.html
4.	Bank Danych Lokalnych, GUS: https://bdl.stat.gov.pl/bdl/
5.	Bański J. (red.), Atlas małych miast, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa 2023
6.	Biuletyn Informacji Publicznej Urzędu Miejskiego w Kowarach, https://bip.kowary.pl/
7.	Booking.com, https://www.booking.com
8.	Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody: https://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/
9.	Czachowska A., Kłosowski W., Wypracowanie kierunków strategicznych dla Kowar, Fundacja Sendzimira, Warszawa 2026
10.	Dane Dyrekcji Przedszkola Publicznego, SP nr 1, SP nr 3, ZSO im. Stanisława Lema, Kowary 2025
11.	Dane Kierownictwa Warsztatów Terapii Zajęciowej, Kowary 2025
12.	Dane klimatyczne dla Gminy Miejskiej Kowary: https://pl.climate-data.org/
13.	Diagnoza społeczności Miasta Kowary, LGD Partnerstwo Ducha Gór, Kowary 2024
14.	Dom Pomocy Społecznej: https://dpskowary.com.pl/
15.	Encyklopedia PWN: https://encyklopedia.pwn.pl/
16.	Geoportal Dolnego Śląska: https://geoportal.dolnyslask.pl/imap/#gpmap=gp110
17.	Geoportal: https://www.geoportal.gov.pl/
18.	Geoserwis Mapy, GDOŚ, Warszawa 2025: https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/
19.	Główny Urząd Nadzoru Budowlanego, https://wyszukiwarka.gunb.gov.pl/
20.	Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej oraz Ochrony Ofiar Przemocy Domowej w Gminie Miejskiej Kowary na lata 2024–2030, Uchwała nr LXXX/485/24 RM w Kowarach z dn. 25.01.2024 r.
21.	Gminny Program Wspierania Rodziny w Gminie Miejskiej Kowary na lata 2023–2025, Uchwała nr LXVII/394/23 RM w Kowarach z dn. 26.01.2023 r.
22.	Hoinkis D. (red.), Strategia rozwoju gminy. Poradnik praktyczny, Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, Kraków 2021
23.	Hydroportal, Informatyczny System Osłony Kraju: https://isok.gov.pl/hydroportal.html
24.	Informacja o działalności w roku 2024. Plany na rok 2025, Nadleśnictwo Śnieżka w Kowarach 2024
25.	Informacja z działalności Miejskiej Służby Ratowniczej w Kowarach od 01 stycznia 2024 r. do 27 grudnia 2024 r.
26.	Kłosowski W., Planowanie strategiczne w niestabilnym świecie, Fundacja Sendzimira, Warszawa 2026
27.	Kondracki J., Geografia regionalna Polski, PAN, Warszawa 2002
28.	Lokalizacja stacji bazowych telefonii komórkowej: https://btsearch.pl/
29.	Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii w Gminie Miejskiej Kowary, Uchwała nr LII/324/22 RM w Kowarach z dn. 31.03.2022 r.
30.	Narodowy Spis powszechny, GUS, Warszawa 2021
31.	Ocena zasobów pomocy społecznej za rok 2024 w Kowarach, MOPS Kowary 2025
32.	Open Street Map: https://www.openstreetmap.org/
33.	Państwowy Instytut Geologiczny: https://geologia.pgi.gov.pl
34.	Plan Adaptacji do zmian klimatu Gminy Miejskiej Kowary do 2030 r., Uchwała nr XXVI/167/20 RM w Kowarach z dn. 10.08.2020 r.
35.	Plan adaptacji do zmian klimatu w Aglomeracji Jeleniogórskiej, miasta Jeleniej Góry oraz powiatów i gmin Aglomeracji Jeleniogórskiej, Urząd Miejski w Jeleniej Górze 2023
36.	Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego, Uchwała nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

	Dolnośląskiego z dn. 16.06.2020 r.
37.	<i>Polska w liczbach</i> , https://www.polskawliczbach.pl/
38.	<i>Potencjał radonowy. Geozagrożenia. Mapa Geośrodowiskowa Polski, 2025</i>
39.	<i>Prognoza ludności na lata 2023-2060 (aktualizacja)</i> , GUS, Warszawa 2024
40.	<i>Program Ochrony Środowiska Gminy Miejskiej Kowary</i> , Uchwała nr XXI/121/2004 RM w Kowarach z dn. 28.06.2004 r.
41.	<i>Program Ochrony Środowiska dla Gminy Miejskiej Kowary na lata 2025-2028 z perspektywą do roku 2032</i> , Uchwała nr XVI/83/25 RM w Kowarach z dn. 27.03.2025 r.
42.	<i>Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Karkonoskiego na lata 2023-2026</i> , Uchwała nr LXII/425/2023 Rady Powiatu Karkonoskiego z dn. 27.09.2023 r.
43.	<i>Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024</i> , Uchwała nr XXXIV/686/21 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dn. 24.06.2021 r.
44.	<i>Publiczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Kowarach</i> : https://poradniakowary.pl/
45.	<i>Raport o stanie miasta Kowary za 2024 rok</i> , Urząd Miejski w Kowarach 2025
46.	<i>Rejestr zabytków</i> , Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu: https://wosoz.ibip.wroc.pl/public/
47.	<i>Roczna ocena jakości powietrza w województwie dolnośląskim. Raport wojewódzki za rok 2023</i> , Departament Monitoringu Środowiska, Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska we Wrocławiu, WIOŚ, Wrocław 2024
48.	<i>Roczny Program Współpracy Gminy Miejskiej Kowary z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego</i> , Uchwała nr XXVI/120/05 RM w Kowarach z dn. 27.11.2025 r.
49.	Rozporządzenie Prezydenta RP z dn. 20 września 2011 r. w sprawie uznania za pomnik historii „Pałace i parki krajobrazowe Kotliny Jeleniogórskiej”
50.	<i>Schrony</i> , Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej: https://strazpozarna.maps.arcgis.com
51.	Sobala-Gwosdz A., Janas K., Jarczewski W., Czakon P., <i>Hierarchia funkcjonalna miast w Polsce i jej przemiany w latach 1990-2020</i> , Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa 2024
52.	Spallek W. (red.), <i>Atlas Karkonoszy</i> , Karkonoski Park Narodowy, Jelenia Góra 2021
53.	<i>Sprawozdanie opisowe z działalności Miejskiej Biblioteki Publicznej w Kowarach za rok 2024</i> , Kowary 2025
54.	<i>Sprawozdanie z działalności Komendanta Komisariatu Policji w Kowarach oraz informacja o stanie bezpieczeństwa i porządku publicznego za rok 2024</i> , Kowary 2025
55.	<i>Sprawozdanie z działalności merytorycznej Miejskiego Ośrodka Kultury w Kowarach w okresie od 1.01.2024 do 31.12.2024</i> , Kowary 2025
56.	<i>Statystyki bezrobocia</i> , Powiatowy Urząd Pracy w Jeleniej Górze: https://jeleniagora.praca.gov.pl/rynek-pracy
57.	<i>Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Miejskiej Kowary na lata 2020–2027</i> , Uchwała nr XXXIII/206/20 RM w Kowarach z dn. 28.12.2020 r.
58.	<i>Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030</i> , uchwała nr L/1790/18 Sejmiku Woj. Doln. z dn. 20 września 2018 r.
59.	<i>Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029</i> , Wydział Zarządzania Zintegrowanymi Inwestycjami Terytorialnymi Aglomeracji Jeleniogórskiej Urzędu Miasta Jelenia Góra, 2023: https://zitaj.jeleniagora.pl/2023/12/21/strategia-zit-aglomeracji-jeleniogorskiej-na-lata-2021-2029/
60.	Struktura użytkowania gruntów i ich własności - Powiatowy Ośrodek Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej w Jeleniej Górze, 2025
61.	<i>System Gospodarki i Ochrony Bogactw Mineralnych Polski „MIDAS”</i> : https://www.pgi.gov.pl/midas/dane-przestrzenne.html
62.	<i>System Informacji Przestrzennej Gminy Miejskiej Kowary</i> : https://mkowary.e-mapa.net/
63.	<i>System Osłony Przeciwosuwiskowej (SOPO)</i> : https://mapa.osuwiska.pgi.gov.pl/
64.	<i>Szlaki turystyczne</i> : https://dolnoslaskie.szlaki.pttk.pl/mapa , https://mapa-turystyczna.pl/ , https://velomapa.pl/
65.	Uchwała nr XLVII/256/18 RM w Kowarach z dn. 14.06.2018 r. w sprawie powołania Miejskiej Rady Seniorów
66.	Uchwała nr XV/76/25 RM w Kowarach z dn. 27.02.2025 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia planu ogólnego Gminy Miejskiej Kowary
67.	Uchwała nr 8440/VI/24 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 26 marca 2024 r. w sprawie przyjęcia „Rekomendacji dla planowania rozwoju w Górskim Obszarze Funkcjonalnym”
68.	Uchwała nr XL/259/21 RM w Kowarach z dn. 17.06.2021 r. w sprawie przyjęcia „Aktualizacji Planu Gospodarki

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

	Niskoemisyjnej Gminy Miejskiej Kowary na lata 2021–2030”
69.	<i>Wieloletnie programy gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miejskiej Kowary na lata 2016-2020, 2021-2025, 2026-2030, Zarząd Eksploatacji Zasobów Komunalnych w Kowarach</i>
70.	<i>Wieloletni Plan Rozwoju i Modernizacji Urzędzeń Wodociągowych i Kanalizacyjnych Gminy Kowary na lata 2025–2028, Uchwała nr XX/98/25 RM w Kowarach z dn. 30.06.2025 r.</i>
71.	<i>Zestawienie dróg powiatowych - powiat karkonoski: http://powiat.jeleniogorski.sisco.info/zalaczniki/2316/</i>
72.	Zarządzenie nr 50/2015 Burmistrza Miasta Kowary z dn. 28.04.2015 r. w sprawie założenia i prowadzenia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Miejskiej Kowary
L.p.	Ustawy:
1.	Ustawa z dnia 5 grudnia 2024 r. o ochronie ludności i obronie cywilnej*
2.	Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody*
3.	Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*
4.	Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji*
5.	Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym*
6.	Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju*

*Przywołane w dokumencie przepisy prawa: ustawy i uchwały odzwierciedlają stan prawny na dzień 15.05.2026 r.

Spis tabel i rysunków

L.p.	Nazwa tabeli:	Str.
1.	Pozycja Gminy Miejskiej Kowary na tle pozostałych gmin w powiecie karkonoskim (stan na dzień 31.12.2024 r.)	4
2.	Hierarchia ośrodków osadniczych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego	5
3.	Zmiany w zaludnieniu Gminy Miejskiej Kowary, gmin powiatu karkonoskiego oraz Jeleniej Góry w latach 2004 – 2024 oraz mediana wieku za rok 2024	6
4.	Prognozowane zmiany w zaludnieniu Gminy Miejskiej Kowary, gmin powiatu karkonoskiego i Jeleniej Góry w latach 2025–2060	7
5.	Zmiany liczby ludności Gminy Miejskiej Kowary w poszczególnych kategoriach wiekowych w latach 2004-2024	7
6.	Ruch naturalny, wędrowniczy i przyrost rzeczywisty w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2004-2024	10
7.	Zasoby i warunki mieszkaniowe w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2004, 2009, 2014, 2019, 2024	12
8.	Parametry nowych budynków mieszkalnych oraz mieszkań w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2015-2024	13
9.	Zasoby komunalne Gminy Miejskiej Kowary wg stanu na dzień 30.09.2015 r., 30.06.2020 r. i 30.06.2025 r.	15
10.	Struktura wiekowa budynków wchodzących w skład zasobu komunalnego Gminy Miejskiej Kowary oraz standardy wyposażenia zasobów mieszkaniowych wg stanu na 30.06.2025	15
11.	Grunty przekazane/sprzedane inwestorom i pozostające w zasobie gminy pod budownictwo mieszkaniowe w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2020-2024	16
12.	Podstawowe dane dot. sytuacji w zakresie opieki przedszkolnej w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2015-2024	17
13.	Podstawowe dane charakteryzujące stan szkolnictwa podstawowego w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2015-2024	18
14.	Podstawowe dane określające skalę potrzeb i wsparcia w zakresie opieki społecznej w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2015-2024	22
15.	Liczba osób korzystających ze świadczeń pieniężnych i niepieniężnych	22
16.	Szlaki turystyczne na terenie Gminy Miejskiej Kowary	27
17.	Kowarski Budżet Obywatelski w latach 2019-2025	29
18.	Zagrożenia i zdarzenia związane z działaniami jednostek ochrony przeciwpożarowej w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2020-2024	32
19.	Podstawowe dane dotyczące bezrobocia w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2015-2024	34
20.	Struktura bezrobotnych w Gminie Miejskiej Kowary i powiecie karkonoskim ze względu na płeć, miejsce zamieszkania, trudności na rynku pracy, wykształcenie (stan na 31.12.2025 r.)	35
21.	Ogólna charakterystyka podmiotów gospodarczych działających na terenie Gminy Miejskiej Kowary w latach 2009-	36

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

	2025	
22.	Dochody budżetu Gminy Miejskiej w Kowarach w latach 2008-2024	39
23.	Dochody własne budżetu Gminy Miejskiej w Kowarach w latach 2008-2024	40
24.	Wydatki wg działów klasyfikacji budżetowej oraz wskaźniki wydatków z budżetu Gminy Miejskiej Kowary w latach 2008-2024	41
25.	Gmina Miejska Kowary - powierzchnia i udział terenów zieleni urządzonej oraz lasów	48
26.	Gmina Miejska Kowary - podstawowe dane klimatyczne (lata 1991-2021)	50
27.	Sektory i obszary szczególnie wrażliwe na zmiany klimatyczne w Gminie Miejskiej Kowary	51
28.	Gmina Miejska Kowary - prognozowane zmiany klimatyczne dot. wraz z oceną skali zagrożeń wynikających z poszczególnych zjawisk	52
29.	Osuwiska i obszary zagrożone osuwaniem się mas ziemnych na terenie Gminy Miejskiej Kowary	58
30.	Struktura zbioru zabytków nieruchomych w Gminie Miejskiej Kowary, obejmujących zabytki wpisane do rejestru oraz ujęte w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu	65
31.	Struktura użytkowania i własności gruntów w Gminie Miejskiej Kowary wg stanu na dzień 01.01.2025 r.	67
32.	Podstawowe dane dot. ruchu budowlanego w Gminie Miejskiej Kowary w latach 2016-2025	72
33.	Cele strategiczne i operacyjne oraz hierarchia ważności ich realizacji w ujęciu terytorialnym (Obszary Funkcjonalne Województwa Dolnośląskiego)	78
34.	Cele i kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania województwa dolnośląskiego	79
35.	Ustalenia i postulaty dotyczące Gminy Miejskiej Kowary wyróżnione na załącznikach graficznych (mapowych) do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego	81
36.	Cel strategiczny, cele operacyjne i działania w ramach Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Jeleniogórskiej na lata 2021-2029	83
37.	Etapy prac nad budową diagnozy społeczności Miasta Kowary	83
38.	Mapowanie ścieżki prowadzącej do skutecznej realizacji założonych celów	89
L.p.	Nazwa rysunku:	Str.
1.	Położenie Kowar na tle Europy Środkowo-Wschodniej	3
2.	Zmiany struktury ludności Kowar wg ekonomicznych grup wieku w latach 2004, 2014 i 2024	8
3.	Prognozowana struktura ludności Kowar wg ekonomicznych grup wieku w latach 2035 i 2060	9
4.	Struktura ludności Gminy Miejskiej Kowary wg płci i wieku w 2024 r.	9
5.	Liczba mieszkań, powierzchnia użytkowa, mieszkańcy w Gminie Miejskiej Kowary wg okresu oddania do użytku budynków	14
6.	Położenie fizycznogeograficzne Gminy Miejskiej Kowary	42
7.	Granice złoża wód termalnych „Karpniki”	44
8.	Stężenie pyłów PM _{2,5} i PM ₁₀ w Gminie Miejskiej Kowary (okres od 06.2025 do 04.2026 r.)	54
9.	Obszary szczególnego zagrożenia powodzią na rzece Jedlicy – rejon ul. Jeleniogórskiej	56
10.	Potencjał radonowy na terenie Gminy Miejskiej Kowary	57
11.	Gmina Miejska Kowary - formy ochrony przyrody	59
12.	Ustalenia i rekomendacje projektu Audytu krajobrazowego województwa dolnośląskiego dla Gminy Miejskiej Kowary	62
13.	Pozycja Gminy Miejskiej Kowary na tle miast dolnośląskich z największą liczbą obiektów wpisanych do rejestru zabytków (stan na 31.12.2025 r.)	64
14.	Mapa własności gruntów w Gminie Miejskiej Kowary	68
15.	Zasięg pokrycia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w Gminie Miejskiej Kowary wg stanu na 31.12.2025 r.	70
16.	Agenda warsztatów strategicznych w dniach 12-13 marca 2026 r.	86
17.	Graficzna interpretacja metody VISIS w postaci piramidy	87

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY MIEJSKIEJ KOWARY

18.	Identyfikacja deficytów w sferze gospodarczej i społecznej w Gminie Miejskiej Kowary	87
19.	Omówienie wyników analiz systemowych wykonanych przez poszczególne grupy	88

KOWARY

miasto z tradycjami